

Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa

Trendianalyysi

Kati Hienonen

Sisällysluettelo

Esipuhe	4
Tiivistelmä	5
Summary	6
1 Voiko maaseudusta kehittyä tulevaisuuden mahdollisuuksien elinympäristö?	7
1.1 Maaseudun rooli nyt ja tulevaisuudessa	8
1.2 Analyysin rakenne	8
2 Asiantuntijakysely ja edelläkävijähaastattelut tulevaisuuden tulkinnan menetelminä	9
2.1 Asiantuntijakysely	9
2.2 Edelläkävijäryhmien haastattelut	9
3 Merkitysyhteiskunnan taustalla vaikuttavat tekijät	11
3.1 Megatrendit	11
3.1.1 Teollinen yhteiskunta	11
3.1.2 Tietoyhteiskunta	12
3.1.3 Elämysyhteiskunta	12
3.1.4 Merkitysyhteiskunta	13
3.2 Ympäristötekijöiden muutos	15
3.2.1 Ekologinen muutos	16
3.2.2 Teknologinen muutos	17
3.2.3 Taloudellinen muutos	18
4 Kuluttajakäyttäytymisen muutos	20
4.1 Sosiaalinen kuluttaminen	20
4.2 Kohtuullistaminen	21
4.3 Lohas-kuluttajat	22
5 Muutoksen merkit maaseudulla	25
5.1 Maaseudun hyvät ja huonot puolet	26
5.2 Moderni maaseutukokemus	28
5.3 Maaseutu muuttuu	30
5.4 Maaseudun tulevaisuuden kannalta tärkeimmät väittämät suhteessa suomalaiseen innovaatiotoimintaan	34
5.5 Kaupungistumisen ja vastakaupungistumisen rajapinnassa syntyy uusia mahdollisuuksia	37

6 Edelläkävijöiden näkemyksiä tulevaisuuden maaseudusta	39
6.1 Toiveita tulevaisuuden maaseudusta	39
6.2 Maaseudun orastavat mahdollisuudet	43
7 Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa	48
7.1 Mikä on ihmisille merkityksellistä tulevaisuuden maaseudulla?	51
7.2 Tulevaisuuden kuluttajaryhmät maaseudulla	54
7.3 Edelläkävijöiden kosketuspinta maaseudun käyttötapaan ja kehittämiseen	61
8 Uusien mahdollisuuksien maa	69
8.1 Tutkimuksen onnistumisen arviointi maaseudun uusiutumisen kannalta	69
8.2 Maaseudun uusiutumisen kannalta punnittavat kehityssuunnat	70
8.3 Maaseudun tulevaisuuden vetovoimatekijät	72
8.4 Maaseudun uudistuvat roolit	76
8.5 Millaisia jatkotutkimushaasteita analyysi on tuonut?	82
Lähteet	83

Esipuhe

Käsityksemme hyvästä elämästä ja kestävästä ratkaisusta muuttuvat jatkuvasti. Maaseudun merkityksistä nimensä saaneessa Maamerkit-ohjelmassa tunnistetaan huomisen tarpeita ja maaseutuun kohdistuvaa kysyntää ja sen muutosta.

Tässä trendianalyyssissä tarkastellaan maaseudun vetovoimatekijöitä edelläkävijäyhteisöjen näkökulmasta. Nousevia ilmiöitä analysoidaan uudenaikaisina näkökulmina suhteessa maaseutuun ja kuluttajakäyttäytymisen muutokseen sekä merkitysyhteiskunnan kehitykseen.

Trendianalyytikko Kati Hienonen tulkitsee edelläkävijäyhteisöjen elämäntapoja ja niiden kosketuspintaa suomalaisen maaseudun kilpailukyvyyn luomiseen. Erilaisista identiteeteistä hän tunnistaa maaseudun kiinnostavuuteen liittyviä motivaatiotekijöitä ja profiloii niiden perusteella maaseudun tulevaisuuden kuluttajaryhmät.

Trendianalyyysin tulokset auttavat tunnistamaan tulevaisuuden liiketoimintapotentiaaleja. Palvelujen ja tuotteiden onnistunut suunnittelu lähtee ihmisten elämän ymmärtämisestä.

Eeva Hellström

Johtaja

Maamerkit-ohjelma

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Tiivistelmä

Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa -trendianalyysi kartoittaa maaseudun mahdollisuuksia tulevaisuuden elinympäristönä ja tunnistaa sen potentiaalisia tulevaisuuden asukkaita – kävijöitä ja olijoita. Visionäärien ja edelläkävijäkuluttajien haastatteluin se jäsentää niitä tekijöitä, jotka osaltaan ohjaavat maaseudun tulevaisuuden kehitystä. Näiden näkökulmien avulla se määrittelee maaseudun orastavia mahdollisuuksia ja maaseutuun kohdistuvaa uutta kysyntää.

Analyysi sisältää tietoa siitä, miten edelläkävijäkuluttajat suhtautuvat suomalaisen maaseudun tulevaisuuteen. Lisäksi analyysissa on kartoitettu maaseutuun liittyviä toiveita ja muutostarpeita. Analyysissa tarkastellaan erityisesti edelläkävijöiden elämäntapoja, arvoja ja asenteita sekä heidän ajatuksiaan tulevaisuuden maaseudusta ja sen vetovoimatekijöistä.

Aineistosta nousee esiin tuoreita näkökulmia, jotka ohjaavat maaseudun tulevaisuuden kehittymistä, ja niiden kautta määritellään maaseudun lisääntyviä mahdollisuuksia ja maaseutuun kohdistuvaa uutta kysyntää. Yksi suurimmista maalla asumisen tyydytyksen aiheista tulevaisuudessa on ihmisten tarpeet huomioiva, ympäristöä säästävä ja hyvinvointia lisäävä elämäntapa.

Analyysia varten haastateltiin 43:a asiantuntijaa. Asiantuntijahaastatteluilla kerättiin näkemyksiä pitkäkestoisista muutosilmiöistä, uhkista ja mahdollisuuksista, jotka vaikuttavat suomalaisen maaseudun tulevaisuuden kehittämistarpeisiin. Tutkimus eteni 57 edelläkävijäkuluttajan haastatteluilla. Haastatteluiden avulla kartoitettiin edelläkävijäkuluttajien arjen käytäntöjä ja niissä ilmeneviä mahdollisuuksia ja epäkohtia.

Analyysi sisältää näkemyksen edelläkävijäyhteisöjen kuluttajaryhmistä, joihin kannattaa panostaa. Aineisto toimii myös maaseutuun liittyvän keskustelun avaajana, kehittämisspulssien luoja ja idea-aineistona uusia avauksia varten. Edelläkävijäanalyysin perusteella tulevaisuuden maaseudulle mennään omavaraisen, ekologisen elämäntyylin perässä sekä langattomien tietoliikenneyhteyksien mahdollistaman luovuutta ruokkivan työympäristön vuoksi. Maaseudulle muutetaan myös uudenlaisien ekologisten energiamuotojen hyödyntämiseen, lähiruokaan, uusiin luontoperäisiin materiaali-innovaatioihin sekä kasvavaan ekoturismiin liittyvien työmahdollisuuksien vuoksi.

Asiantuntijoiden ja visionääristen edelläkävijöiden lisäksi analyysia varten on haastateltu Turun kauppakorkeakoulun professori Sirkka Heinosta sekä Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun akatemiatutkija Mika Pantzaria.

Summary

“The countryside in the society of meanings” trend analysis focuses on the opportunities of the countryside as a future living environment and identifies its potential future residents – those visiting and staying there. Through interviews with visionaries and pioneering consumers, the analysis covers the factors which contribute to guiding future development of the countryside. Through these perspectives, the analysis determines the potential opportunities of the countryside and its new demand.

The analysis includes information about how pioneering consumers see the future of the Finnish countryside. Furthermore, the analysis concentrates on countryside-related preferences and change needs. The analysis particularly focuses on the pioneers’ lifestyle choices, values and attitudes, and their ideas on the future countryside and its attracting factors.

Fresh viewpoints stand out from the material, guiding the future development of the countryside, and providing a way to specify the increasing opportunities of the countryside and the new demand for it. A major cause for satisfaction related to living in the countryside in the future is a way of life which accounts for the needs of people, saves the environment and increases well-being.

43 experts were interviewed for the analysis. The purpose of the expert interviews was to compile ideas on long-term changes, threats and opportunities affecting the future development needs of the Finnish countryside. The research progressed through interviews with 57 pioneering consumers. The purpose of the interviews was to map the pioneers’ daily routines and the opportunities and disadvantages found in them.

The analysis includes a view on the pioneering community clusters which should be invested in. The material also initiates countryside-related discussion, creates development impulses and provides ideas for new kick-offs. Based on the pioneer analysis, people move to the future countryside for a self-reliant, ecological lifestyle, and due to a working environment which is enabled by wireless data connections and which encourages creativity. People also move to the countryside to utilise new ecological forms of energy, and for job opportunities related to local food, new natural material innovations and the growing eco-tourism sector.

In addition to the experts and pioneering consumers, Sirkka Heinonen, Professor at the Turku School of Economics and Business Administration, and Mika Pantzar, Academy Researcher at the Aalto University School of Economics, were interviewed for the analysis.

1 Voiko maaseudusta kehittyä tulevaisuuden mahdollisuuksien elinympäristö?

Yksinkertaistettuna maaseuduksi määritellään alue, joka ei ole kaupunkia. Tämä määritelmä jättää kuitenkin huomioimatta monia näkökulmia. Tilastotiede määrittelee maaseudun asukasluvun ja taajama-asteen mukaan. Suomen maaseutupoliittinen keskustelu jaottelee maaseudun sen eri vahvuuksiin ja kehitysnäkyelmiin perustuviin maaseututyyppeihin, kuten kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Maaseutua voidaan määritellä näiden määritelmien lisäksi esimerkiksi maantieteellisestä, taloudellisesta, historiallisesta, ekologisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta tai vaikkapa teknologisesta näkökulmasta käsin.

Tässä analyysissä maaseutu on määritelty käyttäjäkokemuksesta käsin sekä asiantuntijoita että edelläkävijöitä haastatteleamalla. Edelläkävijähaastateltavien kanssa käydyistä keskusteluista maaseudusta nousi vahvasti esiin se, että maaseutu koetaan mielentilaksi. Yhteiskunnan kehittyessä maaseudun rooliin ovat alkaneet vaikuttamaan useammat yhteiskunnalliset tekijät kuin agraariyhteiskunnan aikana. Ajatukset alueesta, jossa elämää eletään pelkästään maanviljelyelinkeinon kautta, ovat taakse jäänyttä elämää. Nykyisin maalla vietetään vapaa-aikaa, asutaan osaaikaisesti ja harjoitetaan monenlaisia ammatteja.

Maaseutu- ja kaupunkikulttuurit ovat jossakin muodossa myös yhdentymässä, sillä kaupunkien elämäntapaan on tullut enenevässä määrin maaseutumaisia elementtejä. Keski-Euroopassa maaseudun merkitys ja maaseutuelämä on saavuttanut erilaisen roolin kuin Suomessa. Toscanan tai Provençen maaseutu ei ole vain maantieteellinen paikka, vaan se on elämäntapa. Alueiden kukoistuskausina, keskiajalla ja renessanssiaikana, on syntynyt uutta eurooppalaista kulttuuria. Suomalaisia vaivanneesta maaseutu-kaupunki-kahtiajakoajattelusta ollaan ehkä pääsemässä uudenlaiseen ajanjaksoon, jossa maaseutuelämän ympärille on kehittymässä uudenlaisia ilmiöitä, kuten hitaampitempoisempi elämä ja maailmankyläajattelu. Ehkä tulevaisuuden maaseudulla Suomessa voidaan kohdata aika, jolloin voidaan puhua erilaisista suomalaisista elämäntyyleistä maaseudulla. Parhaimmassa tapauksessa voidaan luoda inhimillisessä mittakaavassa toteutettua ekologista elämäntapaa, pohjoista omaperäistä kulttuuria.

1.1 Maaseudun rooli nyt ja tulevaisuudessa

Evan vuonna 2009 tekemässä arvokyselyssä 82 prosenttia suomalaisista koki, että työpaikkojen stressi polttaa loppuun, ja 40 prosenttia suomalaisista olisi valmis tinkimään palkasta, jos vapaa-aikaa olisi enemmän. Talouskasvu loi ennen onnellisuutta, mutta tietyn pisteen saavutettuaan talouskasvulla ja onnellisuuden lisääntymisellä ei ole ollut voimakasta korrelaatiota keskenään. Tehostetut talouskasvutavoitteet ovat saaneet yhä useammat ihmiset uupumaan työelämässä ja etsimään sisältöä elämään muualta. Yhteiskunnalla ei ole varaa menettää aktiivisessa työiässä olevia. Sen sijaan pitäisi löytää keinoja, joilla heidän työnteostaan saadaan nykyistä joustavampaa ja henkisesti palkitsevampaa.

Maaseudulla voi olla merkittävä rooli työ- ja elinympäristönä silloin, kun ihmiset etsivät rauhallisemman elämänrytmin mahdollistavaa työtä tai etätyöskentelyvaihtoehtoa. Maaseutu voi olla merkittävässä roolissa myös silloin, kun turistit, erilaiset kohtuullistajaryhmät ja ikääntyvät haluavat viettää pidempiä ajanjaksoja maalla. Maaseudun rooli korostuu niin ikään myös silloin, kun luovan työn ymmärretään vaativan ympärilleen tilaa ja hiljaisuutta, toisin kuin Richard Floridan (2002) visiossa, joissa luovuus syntyy suurkaupunkien monikulttuurisissa sulattamoissa.

Maaseutu ei voi tulevaisuudessa nojautua pelkästään maatalouteen, vaikka parhaimmillaan sen maatilat tuottavatkin monipuolisia luomu- ja lähituotteita ihmisten lisääntyvään tarpeeseen. Maaseutu ei voi rakentua myöskään luonnonvarjoja hyödyntävän teollisuuden varaan, vaikka sen luonto mahdollistaa uusiutuvien raaka-aineiden käytön teollisen tuotannon raaka-aineiksi. Tulevaisuuden maaseutu tarjoaa uudenlaisia työ-, oppimis- ja elinmahdollisuuksia ihmisille, jotka valitsevat maaseudun asuinpaikakseen uudenlaisen elämän motiivin perusteella. Tulevaisuuden maaseutu toimii inspiroivana tilana, jossa on vapaus kehittää asioita teknologian ja luovuuden rajapinnassa. Suomen maaseudulla voidaan tulevaisuudessa nähdä monenlaisia elämäntapoja ja eri-ikäisiä ihmisiä useammasta kulttuurista, jotka vahvistavat maaseudun tärkeyttä yhteiskunnassamme.

1.2 Analyysin rakenne

Maaseudun roolin muuttumiseen vaikuttavat sekä ulkoiset että sisäiset tekijät. Ulkoisia tekijöitä, joita edustavat megatrendit, käydään läpi luvussa 3.1. Muita ulkoisia tekijöitä, kuten ekologista, teknologista ja taloudellista muutosta, esitellään luvussa 3.2. Luvut 5, 6 ja 7 kuvaavat lähemmin sisältäpäin tulevaa muutosta lähinnä edelläkävijäkuluttajien näkökulmasta. Ulkoisten ja sisäisten tekijöiden rajapinnassa tapahtuvaa kuluttajakäyttäytymisen muutosta käydään läpi luvussa 4. Tämä muutos on luonnollisesti syntynyt, kun ulkoiset tekijät ovat kohdanneet reaali maailman ja ihmisten käytännöt. Luvussa 8 käsitellään maaseudun vetovoimatekijöitä, jotka ovat yhteenvetoa asiantuntija- ja edelläkävijähaastatteluista. Siinä punnitaan sekä ulkoiset että sisäiset tekijät ja muodostetaan käsitys maaseudun tulevaisuuden vetovoimatekijöistä suhteessa edelläkävijäkuluttajien mielipiteisiin.

2 Asiantuntijakysely ja edelläkävijähaastattelut tulevaisuuden tulkinnan menetelminä

Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa -trendianalyyssissä haluttiin nostaa esiin maaseudun tulevaisuuden rooleja niiden näkökulmasta, jotka havainnoivat maaseudun merkityksiä herkimmin: edelläkävijät ja visionäärit. Visionäärien näkemyksistä voidaan hahmottaa tulevaisuuden haasteita maaseudun kehittämisen suhteen. Edelläkävijöiden arjesta on tunnistettavissa käytäntöjä, joilla on vaikutusta entistä parempaan elämiseen ja arjen sujuvuuteen maaseudulla. Havainnoimalla edelläkävijäkuluttajien elämäntapoja ja käytäntöjä voidaan jäsentää maaseudun eri rooleja sekä nostaa esiin, miten maaseutu näyttäytyy tulevaisuudessa eri yhteisöille erilaisten merkitysten ja ominaisuuksien kautta.

2.1 Asiantuntijakysely

Kyselyyn osallistuneilta visionääreiltä kysyttiin maaseudun kehittämiseen liittyviä näkymiä sekä maaseudun muutoksen taustalla vaikuttavia muutosvoimia. Kysely toteutettiin verkkopalvelun kautta. Asiantuntijat koostuivat tutkijoista, matkailualan ja elintarvikealan yrittäjistä, maaseutukaupunkien ja -kuntien johtotehtävissä olevista henkilöistä, kulttuurivaikuttajista ja ylipäättään visionääreistä, joita maaseutuasiat kiinnostavat. Kyselyyn osallistuneista asiantuntijoista 42,5 prosenttia edusti ylintä johtoa, 20 prosenttia keskijohtoa, 32 prosenttia suunnittelua, 7,5 prosenttia tuotekehitystä ja 10 prosenttia markkinointia.

Asiantuntijoilta haluttiin saada näkemys maaseudun rooliin liittyvistä määritteistä (luku 5.2) sekä mielipiteitä maaseudun mahdollisuuksista ja sen tulevaisuuden kehittämistarpeista (luku 5.4). Heidän panoksensa auttoi hahmottamaan selvityksessä esiin nousevia ilmiöitä (luku 6.2) sekä määrittelemään edelläkävijäkuluttajia (luku 2.2). Asiantuntijakyselyiden avulla oli keskeisintä saada käsitys maaseudun tulevaisuuden potentiaalista kehittyvien megatrendien valossa (luku 8).

2.2 Edelläkävijäryhmien haastattelut

Tulevaisuutta ei voi hahmottaa kuluttamista analysoimatta. Tässä analyysissä edelläkävijät edustavat tulevaisuuden kuluttajan näkökulmaa. Näkemys tulevaisuuden maaseudusta pyrittiin muodostamaan vertaamalla kuluttamisessa tapahtuvaa muutosta (luku 4) yhteiskunnallisen muutoksen eri tasoihin: megatrendien sekä ekologisten, taloudellisten ja teknologisten ympäristötekijöiden liikkeeseen (luku 3).

Käyttäjäkeskeinen suunnittelu määritellään muotoilussa toiminnaksi, jossa loppukäyttäjä on mukana suunnitteluprosessissa (Gould & Lewis, 1985). Käyttäjäkeskeisyys luo pohjan käyttäjälleen merkityksellisten tuoteinnovaatioiden luomisessa. Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa trendianalyysin käyttäjätutkimukseen osallistuneet henkilöt edustavat tuotteen potentiaalista markkinaa. Tulkinnessa käytettiin ryhmittelytekniikkaa, joissa vastaukset ryhmitettiin. Merkitykselliset asiat nostettiin esiin ja jäsennettiin yhteenkuuluvuuden perusteella osaryhmiksi (luvut 5.1, 5.2, 6.1 ja 6.2). Näitä heijastettiin laajempiin klustereihin (luvut 5.3 ja 7.1) tai megatrendeihin (luku 7.1).

Analyysin edelläkävijät valittiin sillä perusteella, että heillä kaikilla oli suhde maaseutuun ja että he ehkä ovat jo jollain tavoin voineet ratkaista maaseudun kokemiseen ja maalla elämiseen liittyviä ongelmia ennakoivalla tavalla (Beyer, H. & Holzblatt, K.1999; Kelley, T. 2001). Käyttäjien mielipiteistä nostettiin esiin tuoreita ja yllätyksellisiltä tuntuvia näkemyksiä, jotka heijastavat luvun 3 megatrendien sekä luvun 4 kuluttajakäyttäytymisessä tapahtuvaa muutosta. Seuraavat ryhmät valittiin maaseudun edelläkävijöiksi:

1. Maaseudulla asuvat edelläkävijät

Ryhmään etsittiin eri ikäluokista ihmisiä, jotka ovat niin sanottuja maaseudun ideanikkareita. He ovat mukana uudentyypisessä yritystoiminnassa tai organisaatioissa, jotka edistävät maaseudun kehittämiseen liittyviä hankkeita. Lisäksi tähän ryhmään kuuluvat maalla etätöitä tekevät ihmiset ja henkilöt, jotka käyvät maalta käsin kaupungissa työssä.

2. Maahanmuuttajat ja turistit

Haastatteluun kutsuttiin eri ikäryhmistä maahanmuuttajia, joilla oli jo kehittynyt suhde suomalaiseen maaseutuun. Usein pitkäänkin Suomessa olleilla maahanmuuttajilla ei ollut kiinnostusta kertoa maaseutukokemuksestaan, sillä sitä ei ollut vielä ehtinyt muodostua. Pitkät vapaat ja lomat kohdistuivat mieluummin vanhaan kotimaahan tai sukulaisvierailuihin ulkomaille. Vastauksia kerättiin elokuun 2010 aikana myös turisteilta, jotka olivat vierailleet Suomen maaseudulla.

3. Kaupunkilaiset edelläkävijät sekä kaupunkilaiset, joita maaseutu ei kiinnosta

Ryhmässä oli ihmisiä, kuten kaupunkiviljelijöitä, joille ympäristöasiat olivat sydäntä lähellä. Haastateltavina oli myös eri-ikäisiä kaupunkilaisia, jotka eivät haluaisi asua maaseudulla, ja kaupunkilaisia, jotka suhtautuvat myönteisesti maaseudulla asumiseen. Heidän mielipiteistään pyrittiin löytämään mahdollisia maaseutuelämään liittyviä ristiriitoja.

3 Merkitysyhteiskunnan taustalla vaikuttavat tekijät

Eläessämme eri yhteiskunnallisten kehitysvaiheiden välimaastossa on oleellista huomioida toimintaympäristössä tapahtuva muutos ja sen vaikutus uudenlaisten pitkäkestoisten ilmiöiden syntyyn. Uudet megatrendit syntyvät toimintaympäristön muutoksen seurauksena. Merkitysyhteiskunnan taustavaikuttajana ovat hyvin erilaiset tekijät kuin esimerkiksi teollisen yhteiskunnan aikana.

3.1 Megatrendit

Laajat pitkäkestoiset kehityssuunnat, teollisuusyhteiskuntaistuminen, tietoyhteiskuntaistuminen ja elämysyhteiskuntaistuminen ovat erilaisina ilmentyminä ja käytäntöinä yhtäaikaisesti läsnä arjessamme. Kehitysvaiheet limittyvät mosaikkimaisesti toistensa kudoksiin. Näin ollen kehitystä tapahtuu edellisistä kerrostumista haarautuvien uusien kerrostumien väleihin ja päälle, mutta ei erikseen. Paluuta menneeseen ei siis ole.

Kehitysvaiheista saadut kokemukset kasvattavat uudenlaisen yhteiskunnallisen suunnan rakenteita, joiden merkittävyttä on vaikea tunnistaa, koska ne ovat punoutuneet aikaisemman suunnan yhteyteen. Esimerkiksi informaatioteknologian kehittyessä tietoyhteiskunnassa on syntynyt uudenlaisia teknologioita, kuten bioteknologia, tieto- ja viestintäteknologiat, elinympäristöjen teknologia ja robotiikka (Ahola, & Palkamo, 2009, 27), jotka voivat raivata tietä merkitysyhteiskunnan toteutumiselle (Heinonen, henkilökohtainen tiedonanto 24.8.2010). Monessa yhteydessä on todettu, että teollisen yhteiskunnan, tietoyhteiskunnan ja elämysyhteiskunnan kulutuskeskeisissä rakenteissa itää huoli sellaisten elämäntapojen tulevaisuuden mahdollisuuksista, jotka eivät ole kestäväen kehityksen mukaisia. Kanadalainen taloustieteilijä Peter Victor esittää, että taloudellisen kasvun supistaminen tekisi ihmisistä onnellisempia, parantaisi ympäristön tilaa ja mahdollistaisi silti tuottavuuden lisääntymisen (Victor kohtuuden asialla, HS 26.9.2010).

3.1.1 Teollinen yhteiskunta

Britanniasta 1700–1800-luvun taitteesta levinnyt teollistumisaate vauhditti myös Suomen teollistumista. Vuonna 1879 maahamme säädettiin elinkeinovapaus. Ihmisten vapaa-aika lisääntyi, kun koneet alkoivat korvata ennen työntekoon käytetyn lihasvoiman. Väestöä oli alkanut muuttaa maalta kaupunkeihin työn perässä, ja koneilla pystyttiin valmistamaan tavaraa entistä nopeammin ja edullisemmin suurelle joukolle. Teollisen yhteiskuntaistumisen päämääränä oli tuottaa tavaroita lisääntyvään kysyntään tuotantoa tehostamalla ja saamaan siitä aiempaa parempaa tuottavuutta.

Teollistumista seurasi yhteiskunnan modernisoituminen. Modernin logiikan mukaan tavaraa tuotettiin ensin selviytymiseen, sitten hyvinvointiin ja lopulta sosiaaliseen erottautumiseen. Materiaalinen turvallisuus loi mahdollisuuden hyvinvointiin ja avasi tietä elämänlaadun parantamiseen. Myöhemmin, kun taloudellinen varmuus lisääntyi, rahan määrää ei koettu enää tavoiteltavimpana, vaan oman hyvinvoinnin korostaminen ja yksilökeskeisyys vahvistuivat. Postmodernisoituminen oli luonnollinen jatke modernisoitumiselle. Erilaiset alakulttuurit halusivat erottautua yhä persoonallisemmin, ja tavaroita sekä palveluita alettiin kehittää sirpaloituvien yhteisöjen itseilmaisuuksiin. Suomessa on jo vuosikymmeniä ollut palveluyhteiskunnan toimintoja, ja asiantuntijat ovat pitäneet sitä teollisuusyhteiskunnan jälkeisenä kehitysvaiheena. Nokian hallituksen puheenjohtaja Jorma Ollilan mielestä teollinen ydin on Suomessa edelleen tärkeä, mutta ei sen itsensä tähden, vaan siksi, että se tarjoaa alustan houkutteleville palveluille (Palveluihin teollisen ytimen kautta, HS 23.1.2010). Suomen erikoistuminen metsä-, kone- ja konepaja- sekä teknologiateollisuuteen luo pohjaa uusille palveluinnovaatioille.

3.1.2 Tietoyhteiskunta

Kun informaatioteknologia kehittyi ja vuorovaikutus lisääntyi, on luotu maapallon yhdentymistä, jossa tietoverkkoja hyödyntämällä on kehitetty maailmanlaajuisia yhdenmukaisuutta, globalisaatiota. Globalisaatiota on vahvistanut kasvu, joka on perustunut markkinoiden avautumiseen ja tuotannon keskittymiseen sinne, missä on edullisinta teettää. Manuel Castellsin (1996–1998) mukaan tietoyhteiskuntaistuminen on voimakkainta siellä, missä on hyvinvointia ja korkea koulutustaso. Tietoyhteiskuntaistuneen kehityksen päämääränä on ollut maailmanlaajuisen kommunikoinnin luominen.

Tietoyhteiskunnassa teknologian on uskottu ratkaisevan monia arjen sujuvuuteen ja elämän hallintaan liittyviä ongelmia. Teknologia on mahdollistanut entistä tehokkaammat koneet ja maantieteellisten välimatkojen häviämisen Internetin myötä. Ihmisten ajankäyttöön on tullut tehokkuuspiirteitä. Globaali kommunikointi edellyttää, että ihmiset ovat läsnä ympäri vuorokauden. Tehostettu ajankäyttö on lisännyt tarvetta kehittää moninaisia, sekä työhön että vapaa-aikaan liittyviä, palveluita. Personal trainerit ja ravintoterapeutit ovat nykyajan arkea. Kun palveluiden käyttö on lisääntynyt, kulutus on kehittynyt aineettomampaan suuntaan.

3.1.3 Elämysyhteiskunta

Tietoyhteiskunnan murroksessa kohti elämysyhteiskuntaa on kysymys sellaisesta kehityksestä, jossa luonnonvarojen hyödyntämisestä ja kaupallisuudesta ollaan siirtymässä inhimillisen kokemuksen ja ajankäytön kaupallistamiseen (Jensen 1999, 24). Tavarakeskeinen elämä on muovautumassa elämyskeskeiseksi. Tietokoneet ovat vapauttaneet ihmisten aistien käytön samalla tavoin kuin teollistuneessa yhteiskunnassa koneet vapauttivat ihmislihasten käytön ruumiillisesta työstä. Elämyskeskeisessä maailmassa koetaan uudenlaisia tunnetiloja ja uudenlaisia aistimuksia. Elämysyhteiskunnassa kehityksen päämääränä on tarjota monipuolisia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen paitsi tavaroiden myös palveluiden ja kokemusten kautta.

Elämysyhteiskunnassa innovaatioiden omistusoikeudet ja intellektuaalinen pääoma ovat nousseet fyysistä omaisuutta tärkeämmiksi kilpailutekijöiksi. Kilpailu kekseliäisyydestä ja luovuudesta on kova. Esimerkiksi Nokian 2000-luvun ongelmat ovat syyskuussa 2010 ilmestyneen Bloomberg Businessweek -lehden mukaan johtuneet siitä, että Suomen kaltainen periferia ei houkuttele osaavaa työvoimaa. Sen jälkeen mediassa on käyty vilkasta keskustelua siitä, olisiko Nokian pääkonttorin paikka pitänyt vaihtaa jo kymmenen vuotta sitten esimerkiksi Yhdysvaltoihin.

Nopean teknologisen kehityksen myötä on muodostunut yhdentymiä, joissa eri teknologioiden rajapinnat hämärtyvät. Informaatioteknologiaa on alettu käyttää elämyksellisyyden tuotteistamiseen. Esimerkiksi Disney käyttää RFID-teknologiaa: käyttäjä voi puhua Mikki Hiirelle, joka ohjaa hänen henkilökohtaista matkaansa Magic Kingdom -teemapuistossa (Pine & Gilmore 2007, 13). Elämysyhteiskunnassa ihminen haluaa toteuttaa itseään ja hän etsii sellaisia tuotteita ja palveluja, jotka tuottavat hänelle merkityksellisiä yksilöllisiä kokemuksia.

Luovien alojen nousu on ollut länsimaissa merkittävää, kun elämysyhteiskunta-ajatukset ovat levittäytyneet maaperälle. Richard Florida (2002) kertoo kirjassaan *The Rise of Creative Class* uudesta sosiaalisesta luokasta, luovuuden levittäjistä, jotka tarvitsevat aitoja ja osallistavia kokemuksia. Floridan mukaan luovan luokan osuus on Suomessa 30 prosenttia ja Suomi sijoittuu maailman kolmanneksi luovaksi maaksi Ruotsin ja Yhdysvaltojen jälkeen (Luovuuden luvattu maa, Talouselämä 28.4.2005).

Pine ja Gilmore (2007) kirjoittavat *Authenticity*-kirjassa, että ihmiset eivät osta pelkästään matka- ja huiielämyksiä. Vaikka ihmiset ajatustasolla jättävätkin henkilökohtaiset kokemukset elämyksellisyyden ulkopuolelle, silti häiden, syntymäpäivien ja jopa hautauspalveluiden elämyksellisyys kiinnostaa. Kuluttajat haluavat kuitenkin entistä tehokkaampia, erinomaisia ja entistä vilpittömämmältä tuntuvia kokemuksia. Palveluun perustuva asiantuntemus ja apu kasvattavat sellaisten elämäntilanteiden arvoa. (Pine & Gilmore 2007, 12.) Elämysyhteiskunnassa kuluttajalle tarjotaan kokemuksia, jotka tuovat merkityksen elämään. Koska elämykset tapahtuvat jokaisessa yksilössä ja yksilöä ympäröivissä tapahtumissa, on tulevaisuudessa olemassa monia mahdollisuuksia, joilla kokemuksesta tehdään entistä persoonallisempi ja omalle imagolle sopivampi. Palveluiden ihmisläheinen automatisointi on Pinen ja Gilmoren (2007, 12) mielestä kehittyvää todellisuutta.

3.1.4 Merkitysyhteiskunta

On tultu tilanteeseen, jossa elämysyhteiskunnan yksilökeskeisestä ajattelumaailmasta ollaan sosiaalisen median käytön lisääntyttyä saapumassa uudenlaisen yhteisöllisyyden aikakauteen. Yritysmaailmassa ihmisiä kannustetaan ryhmätyövalmiuksiin ja kykyyn toimia vieraiden ihmisten kanssa. Facebookin kaltaisissa yhteisöissä perustetaan ryhmiä, joissa ihmiset ovat kiinnostuneita samoista harrastuksista tai mielenkiinnon kohteista. Nämä yhteisöt etsivät uusia vaikutuskanavia ja rakentavat maailmaa yhteisten tavoitteiden puolesta. Teknologia mahdollistaa ihmisen osallistamisen kehitykseen, jossa erilaiset yhteisölliset rajapinnat kehittävät ihmisen kuvittelukykyyn ylittäviä ratkaisuja. Sosiaalisen median käytön lisääntymisen myötä ihmiset ovat oppimassa uudenlaisia tapoja kommunikoida yhteisöllisesti. Siirtyminen yksilökeskeisestä ajattelutavasta uudenlaisen yhteisöllisyyden piiriin rakentaa merkitysyhteiskuntaa ehkä nopeammalla vauhdilla kuin arvaammekaan.

Tietoyhteiskunnan tehokkuusajattelun jälkeen länsimaissa on huomattu, että taloudellinen vaurastuminen ei tuo onnea. Ihmiset kohtaavat arjessaan esimerkiksi vanhenemiseen ja jaksamiseen sekä muihin elämäntilanteisiin liittyviä ongelmia. Merkitykselliset yksilölliset kokemukset, joissa ihminen on toteuttanut vapaasti itseään, eivät ole tuoneet vastausta lisääntyvään masentuneisuuden ja yksinäisyyden ongelmaan. Työterveyslaitoksen tutkimusprofessori Guy Ahosen yhteenvedossa (2010) Suomessa mielenterveysongelmat ja työkyvyttömyys etenkin nuorten aktiiviyöikäisten, 16-34 -vuotiaiden, keskuudessa on lisääntynyt vuodesta 2003 lähtien, Kun lääketiede mahdollistaa fyysisten sairauksien vähenemisen, on henkinen pahoinvointi Pekka Himasen (2010) mukaan kehittymässä yleisimmäksi sairaudeksi vuoteen 2030 mennessä (Young Global Leaders Future Mapping for the Global Agenda 2030). Merkitysyhteiskunnassa taloudellisen kasvun ehdot arvioidaan uudelleen, ja onnistuneisuus mitataan ihmisen henkisen hyvinvoinnin sekä elpyvän luonnon mittareilla.

Kuluttamisen rooli teolliseen yhteiskuntaan verrattuna on muuttunut. Suomessa uusi kuluttajasukupolvi on tutkija Aleks Neuvosen (2010) mukaan kasvanut vauraaseen yhteiskuntaan, jossa kuluttamisen tärkein hyve ei ole säästäväisyys, vaan sosiaalisuus. Kuluttaminen ei ole enää arjessa selviytymistä tai perustarpeiden tyydyttämistä, vaan tapa ilmaista itseä, määrittää omaa identiteettiä ja muodostaa yhteisöjä. Yhteisöllisyyden kautta kuluttajasta on tulossa aktiivinen ja kriittinenkin toimija, joka rakentaa ratkaisuja moniin arkiympäristönsä ulkopuolelle ulottuviin asioihin. Laajemmat yhteiskunnalliset ongelmat, kuten raaka-aineiden loppuminen, ympäristökysymykset ja hyvinvointi, ovat asioita, joihin otetaan kantaa yksilötasolla. Merkitysyhteiskunnassa kuluttajan tarve olla hyödyksi lisääntyy ja kuluttajalla on tarve olla mukana rakentamassa jotain itseä suurempaa. Sukupolvi, joka on oppinut etsimään informaatiota Internetistä, osaa liittää asioita laajempaan merkityskokonaisuuteen. Merkitysyhteiskunnassa kehityksen päämääränä on rakentaa entistä parempi, arvokas ja inhimillisempi elämä, jossa jokainen voi toteuttaa omaa ainutlaatuisuuttaan (Himanen 2010).

Taulukko 1 kuvaa eri yhteiskunnallisia kehitysvaiheita sekä niiden rinnalla kehittyviä teknologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kuluttamiseen liittyviä muutoksia. Lisäksi taulukossa kuvataan kunkin yhteiskunnallisen vaiheen kehityksen päämääriä. Kehitysvaiheet ilmenevät nyky-yhteiskunnassa yhtäaikaaisesti, mutta ne painottuvat eri tavoin. Siirtyminen merkitysyhteiskuntaan ei ole totaalista, vaan eri yhteiskuntamallit ominaispiirteineen soluttautuvat myös merkitysyhteiskunnan toimintoihin. Näiden yhteiskuntamallien liitokset ovat uusien innovaatioiden maaperää, ja siksi niiden rakenteet on tärkeä tunnistaa.

Myös eri kulttuureissa yhteiskunnalliset kehitysvaiheet elävät eri tavoin kuin Suomessa. Esimerkiksi Kiinassa ja Intiassa eletään jo teollisessa tieto- ja elämysyhteiskunnassa. Eri kehitysvaiheiden saavuttaminen ei vaadi näissä maissa yhtä pitkiä ajanjaksoja kuin Suomessa. Sen vuoksi merkitysyhteiskunnan kehitysvaihe voi olla nopeastikin mukana heidän kehityksessään. Shanghaissa on jo nyt hiilineutraaleja hotelleja, Mentogouhun suunnitellaan ekokaupunkia suomalaisvoimin ja Pekinissä syödään luomuruokaa. Suuren väestömääränsä velvoittamana Kiina joutuu tosissaan miettimään kestäviin ratkaisuihin perustuvaa yhteiskuntaa. Voidaan jopa veikata, että Kiinasta on tulossa maailman ekologisen ajattelutavan suunnannäyttäjä jo lähitulevaisuudessa.

Taulukko 1. Pitkäkestoisten kehityssuuntien vaikutus muutokseen.

Yhteiskunta	Teknologinen muutos	Taloudellinen muutos	Sosiaalinen muutos	Kuluttamisen muutos	Kehityksen päämäärä
Teollinen yhteiskunta	Yhdenmukaistettu tiedekeskeisyys ja toiminnallisuus	Taloudellinen kasvu	Materiaalinen turvallisuus ja sosiaalinen status mahdollisia eri yhteiskuntaluokille	Massat jäljittelevät vallassa olevan luokan ominaisuuksia.	Tehokkaampi tuotanto ja korkeampi tuottavuus
Tieto-yhteiskunta	Informaatio-tekniikan nopea kehittyminen ja massakommunikointi	Talouden ja tuotannon globalisoituminen	Kehitys on polarisoitunutta, ja sosiaalinen kehitys on voimakkainta siellä, missä on hyvinvointia ja korkea koulutustaso.	Muutos aineettomampaan kuluttamiseen ja elämänhallintaan teknologian keinoin	Globaali kommunikointi ja verkostoitumiseen perustuva uudenlaisten tarpeiden logiikka
Elämys-yhteiskunta	Teknologioiden fuusioituminen (esim. bio- ja nanoteknologia)	Fyysistä omaisuutta tärkeämpiä ovat innovaatioiden omistusoikeudet sekä intellektuaalinen pääoma.	Jaksamiseen, vanhenemiseen ja ajanpuutteeseen liittyvät yksilökeskeiset ongelmat	Merkitykselliset yksilölliset kokemukset, palvelut ja tavarat, joiden avulla ihminen voi toteuttaa vapaasti itseään	Yksilöllisyyttä tukevat rajattomat mahdollisuudet ja korkeampi tuottavuus
Merkitys-yhteiskunta	Teknologia mahdollistaa ihmisen osallistamisen kehitykseen, joka ylittää ihmisen kuvittelukyvyn.	Taloudellisen kasvun ehdot uudelleen-arvioidaan ja onnistuneisuus mitataan ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin mittareilla.	Laajemmat yhteiskunnalliset ongelmat, kuten raaka-aineiden loppuminen, ympäristökysymys ja hyvinvointi, joihin otetaan kantaa yksilötasolla	Kohtuullisempi kuluttaminen, jossa toteutetaan omaa ainutlaatuisuutta paremman ja inhimillisemmän elämän mahdollistumiseksi	Taloudellisen kasvun uudelleen-arviointi, tuottavuus ihmisten hyvinvoinnin ja elpyvän luonnon ehdoilla

3.2 Ympäristötekijöiden muutos

Maapallon väestön arvioidaan rikkovan kahdeksan miljardin rajan vuoteen 2027 mennessä. Elämme ratkaisemattomien ongelmien keskellä, jossa puhdas vesi ja ravinto eivät riitä ruokkimaan kaikkia maapallon ihmisiä. Raaka-aineiden loppuminen ja maapallon luonnonvarojen hupeneminen eivät mahdollista kehitystä, jossa lisääntyvä väestömäärälle pystyttäisiin valmistamaan tarvittavia hyödykkeitä, kun elintaso nousee. Hyvinvointia pitäisi pystyä kehittämään globaalisti, sillä epätasa-arvoisuus johtaa lisääntyvään huoleen terrorista ja turvattomuudesta. Kehitysmaissa kaikille ei ole tarjolla puhdasta vettä ja riittävää ravintoa.

Länsimaatkaan eivät voi hyvin, vaikka ne mielletään hyvinvoiviksi. Nuorten, alle 40-vuotiaiden, työkyvyttömyys on Työterveyslaitoksen tilastojen (2010) mukaan lisääntymässä. Työkyvyttömyyden syiksi on mainittu masentuneisuus, työelämän kovuus ja vaikeus kiinnittyä työelämään. Tehostuvassa työkuultuurissa ihmisiltä vaaditaan yhä suurempaa ajallista ja henkistä panosta. Monessa ikääntyvän väestön maassa, kuten Suomessa, ihmisten pitäisi kuitenkin jaksaa tehdä työtä 65-vuotiaiksi asti. Seuraavien vuosien aikana tehdään ratkaisuja, joiden avulla ihmiset motivoitetaan tekemään entistä pidempiä työuria ilman loppuunpalamista. Maaseudun rooli ihmisten henkisenä voimavarana tulee arvioida uudelleen myös ihmisten jaksamisen, terveyden sekä hyvinvoinnin kannalta.

Design Forumin CSR -driven innovation -tiedotteessa (Corporate Social Responsibility, 2008) esitetään, että muotoiluun ja vastuullisuuteen liittyvät innovaatiot edustavat yhtä tulevaisuuden lupaavimmista liiketoimintamahdollisuuksista. Miksi ei siis lähde ketterästi rakentamaan uutta aikakautta suomalaisessa osaamisessa? Hyviä esimerkkejä uusien toimialojen noususta on lähimuistissa 1990-luvulta. Edellisen laman aikana alettiin panostaa uuteen teknologiaan, joka johti aikanaan huimaan talousnouluun.

Kun hahmotetaan, millainen vaikutus megatrendeillä on yhteiskunnan teknologiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen muutokseen, on helppo ymmärtää, että maailma ja siten myös Suomi ovat tilanteessa, jossa kehitykselle tarvitaan uusi tie. Inhimillinen luontosuhde, puhdas luonto, jossa on tilaa hengittää, huipputeknologiaosaaminen sekä kokemus hyvinvoinnin demokraattisesta jakautumisesta, ovat suomalaisessa kulttuurissa olevia rakenteita, joiden avulla Suomesta voisi tulla johtava inhimillisten ympäristötekojen maa. Filosofi Pekka Himasen (2010, 109) mukaan Suomen vihreän informaatio- ja vuorovaikutustalouden panostuksena tulisi olla hyvinvointi, ympäristöala ja kulttuuri. Suomella on käsillään kriittinen hetki, mikäli se aikoo olla rakentamassa vihreää informaatio- ja vuorovaikutustaloutta, johon sillä kulttuurissa olevien alustavien rakenteidensa vuoksi olisi strateginen mahdollisuus tarttua.

3.2.1 Ekologinen muutos

Worldwatch-instituutin Maailman tila 2010 -raportti kyseenalaistaa jatkuvan kasvun ja osoittaa, että kulutukseen nojautuva yhteiskunta on käymässä mahdottomaksi. Talous on riippuvainen paljon laajemmasta ekosysteemistä kuin aikaisemmin on ymmärretty. Raportissa otetaan kantaa ilmastonmuutoksen vaatimaan teknologiseen, poliittiseen, sosiaaliseen ja elämäntapojen muutokseen. Mikään sukupolvi ei ole koskaan aiemmin muuttanut kulttuuriaan yhtä nopeasti kuin nyt edellytetään. Raportin mukaan muutos on mahdollinen, mutta se vaatii nykyaikaisten elämänarvojen uudelleen punnitsemista, joka alkaa liike-elämän toimintatavoista ja päättyy kouluopetuksen sisältöön.

Ekologisuuteen liitetään helposti vastuun kantamisen taakka, kritisoidaan sitä, että länsimaat ovat syyllisiä ilmastonmuutokseen kuluttaessaan turhaan luonnonvaroja tuhlailevaan elämäntyyliinsä. Kansainvälisissä neuvotteluissa nostetaan toistuvasti esiin, että länsimaat ovat kuluttamisellaan synnyttäneet hiilidioksidipäästöt. Suomalaisen ekologinen jalanjälki on 17,5 kertaa suurempi kuin intialaisen jalanjälki. Voidaan siis ajatella, että länsimailla on paitsi vastuu myös velvollisuus tehdä toimenpiteitä päästöjen vähentämiseksi. Etenkin hajautetun maaseutuasumisen kehittäjiillä on näytön paikka, kun suomalaisten pitäisi vähentää tavoitellut 20 prosenttia vuoden 1990 tasosta vuoteen 2020 mennessä.

Suomen Luonto -lehden artikkelin mukaan Mips-yksiköt (Material Input Per Service unit) osoittavat, että suomalaisten reppuun kertyy vuodessa noin 40 tonnia Mipsejä. Jos kaikkialla maailmassa eletäisiin samalla tavalla kuin Suomessa, tarvittaisiin materiaalia neljän maapallon verran (Mikä Mips? Suomen Luonto, 2 / 2008). Mipsmittauksien perusteella suomalaisten repun painosta suuri osa tulee liikenteestä (9 900 tonnia), matkailusta (9 800 tonnia) ja asumisesta (9 400 tonnia). Elintarvikkeista muodostuu 4 400 tonnia, harrastuksista 2 900 tonnia ja kodin tavaroista 2 400 tonnia Mipsejä. Pakkauksiin kulutetaan 200 tonnin edestä Mipsejä, ja loput muodostuvat jätehuollosta. Ei siis ole lainkaan yhdentekevää, miten asutaan, liikutaan, syödään, matkustetaan ja kulutetaan.

3.2.2 Teknologinen muutos

Tekes julkaisi vuonna 2008 yhdessä elinkeinoelämän ja muiden sidosryhmiensä kanssa tekemänsä strategisen sisältölinjaustyön *Ihminen–talous–ympäristö. Valinnat tulevaisuuden rakentamiseksi*. Raportin mukaan muutokset energiantuotannossa, energiankäytössä ja liikenteessä ovat suuria mahdollisuuksia, jos suomalaistoimijat hyödyntävät esimerkiksi energia-alan osaamistaan ja keskittyvät vastaisuudessakin puhtaaseen energiantuotannon, jakelun ja kaupan kehittämiseen.

EU:n tavoitteena on lisätä uusiutuvien lähteiden osuutta 20 prosenttiin koko energiantuotannosta. Suomen energiantuotannosta uusiutuvien lähteiden osuutta on mahdollista lisätä 25 prosentista 35 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Uusiutuvat energialähteet eli tuulivoima, aurinkovoima ja aurinkosähkö, vesivoima, vuorovesienergia, geotermienergia sekä biomassasta tuotettava energia ovat fossiilisten energialähteiden tärkeimmät vaihtoehdot. Energiatehokkuus on avainasemassa kaikkien ilmastotavoitteiden saavuttamisessa.

Uudisrakennuksia on vain yksi prosentti Suomen kokonaisrakennuskannasta. Kaikki voitava on tehtävä, jotta olemassa olevaan asuntokantaan voidaan rakentaa energiansäästömuutoksia. Vanhojen talojen energian talteenottojärjestelmät, seinien ja ikkunoiden tiivistäminen, aurinkoenergian hyödyntäminen ja lämpöpumput ovat keinoja, joilla jo nyt voidaan käytännössä säästää rakennetun ympäristön energiankulutusta.

Ekotehokkuutta voidaan kehittää esimerkiksi vähentämällä luonnonvarojen käyttöä ja lisäämällä tuotteesta saadun palvelun määrää (Lähde: <http://www.sll.fi/luontojaymparisto/kestava/mips>). Ekotehokkuus on vain osa kestävästi muutoksen rakentamista. Kun hahmotetaan maaseudun tulevaisuutta ja ekotehokkaita ratkaisuja, ekologisempaa elämäntapaa tulisi katsoa kokonaisuutena, elinkaariajattelun kautta. Se, kuinka paljon asunnon lämmitysenergiaa kuluu neliometriä kohden, on vain yksi osatekijä. Talon sijainti vaikuttaa paljon perheen energian kulutukseen. Tiiviissä taajamarakenteessa autoa ei tarvitse, kun taas haja-asutulla maaseudulla auto on pakollinen. Viihtyisä lähiympäristö vähentää tarvetta mökkeilyyn ja kaukomatkoihin. Auton päivittäinen käyttö kuluttaa herkästi yhtä paljon energiaa kuin talon lämmitys. Samoin kakkosasunnon lämmitys kuluttaa yhtä paljon energiaa kuin lentomatka Thaimaahan. Einkaariajattelussa tuotteen elinkaaren eri vaiheita tarkastellaan raaka-ainelähteestä tuotteen valmistuksen ja jalostuksen kautta kulutukseen sekä tuotteen käytön jälkeen tapahtuvaan hyötykäyttöön.

Tuote- ja palveluideoinnissa tulisi miettiä niitä ratkaisuja, joilla voidaan olla kokonaisvaltaisesti mukana ympäristön hyvinvoinnin rakentamisessa. Teknologisessa kehityksessä on keskeistä ymmärtää tuottamisen, jatkojalostuksen ja kuluttamisen vaikutukset ympäristöön, työllistettävyyteen, kuntien elinvoimaan sekä ihmisten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Teknologinen muutos koskee siten paljon laajempaa aluetta kuin esimerkiksi tuotantoprosesseja.

3.2.3 Taloudellinen muutos

Teollisuuden siirtyminen halvemmän työvoiman maihin on väistämätön. Edullisten työvoimakustannusten perässä on menty Kiinaan, Intiaan, Vietnamiin ja seuraavaksi mennään Afrikkaan. Halpamaiden kilpailuetu säilyy, kunnes niiden väestö alkaa keskiluokkaistua. Mikä on Suomen rooli tilanteessa, jossa perinteistä teollisuutta ei enää kannata harjoittaa maassamme tai jossa kilpailevat länsimaat ovat palveluyhteiskunnan rakentamisessa pidemmällä kuin me?

Teollinen ydinosoaminen, metsä-, elektroniikka- ja sähkö- sekä metalli- ja konepajateollisuus, etsivät kiivaasti ratkaisuja ydintoimintaansa rakentuville uudentilaisille palveluille. Etenkin pk-yritysten vienti on kasvanut, kun suuryritysten vienti on vähentynyt vuoden 2010 aikana (HS 18.6.2010). Taloudellinen kehitys suosii ympäristöalaa, esimerkiksi ympäristöteknologiaa. Se suosii myös energia-alaa ja uusiutuvan energian mahdollisuuksia. Pk-yrityksille avautuvat hyvät kasvunäkymät, mikäli heillä on jo valmiita ympäristö- ja energia-alan ratkaisuja.

Yhdysvaltalainen nobelisti, taloustieteilijä Paul Krugman näkee hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen tähtäävän kehityksen toivottavana maailmantalouden elpymiselle. Kun varaudutaan tulevaan nousukauteen, tulisi osata reagoida myös markkinoihin, jotka ovat valmiita maksamaan ekologisista innovaatioista. Tuotannon läpinäkyvyys ja vastuullisuus yhdistettynä laadukkuuteen ovat tulevaisuuden luksusta. Keskon pääjohtaja Matti Halmesmäki peräänkuuluttaa vastuullisuuden merkitystä kaikessa toiminnassa. Kuluttaja on jopa valmis maksamaan vähän enemmän, jos hän tietää, että tuote on valmistettu vastuullisesti. Talouselämä-lehden (13.3.2007) mukaan sijoittajat puolestaan eivät kohta koske pitkällä kepilläkään yritykseen, jonka eettiset arvot eivät ole kunnossa. Yrityksellä on oltava maailman mitat täyttävä sertifiointi ja takuut toimintansa vastuullisuudesta.

Jotta kuluttamiseen pystytään vastaamaan, kun suhdanteet ovat alhaalla, ekologisuutta olisi järkevää saada myös edullisempaan hintaan. Kuluttajille ekologista kuluttamista olisi hyvä perustella säästöillä. Esimerkiksi energiansäästölamput kestävät 12 kertaa pidempään kuin hehkulamput, ja ne tulevat siksi edullisemmiksi. S.E.O.S Designin Janne Korhosen (henkilökohtainen tiedonanto 10.10.2008) mukaan perinteiset kuluttaja-arvot eli hinta, laatu, helppous ja saatavuus ovat vielä vihreyttä tärkeämpiä. Karkeasti arvioiden seitsemän kertaa kymmenestä valitaan se vihreämpi kahdesta muuten tasaväkisestä tuotteesta. Kauppiaiden mielestä vihreitä tuotteita pitäisi saada kauppoihin nykyistä enemmän (85 prosenttia valmistajista ja kauppiaista piti heikkoa saatavuutta suurimpana ongelmana vihreiden tuotteiden yleistymiselle vuonna 2009.). Taantumana aikana vastuulliset ostospäätökset ovat kuluttajien keskuudessa taka-alalla. Yritysten kannattaa aloittaa kohteista, joissa korkea vaatimustaso kohtaa sopivan hinnan. Talouskriisi yhdistettynä jatkuvaan, ellei kiihtyvään, huoleen ympäristökuormituksesta, raaka-aineiden loppumisesta ja väestön räjähdysmäisestä lisääntymisestä tarkoittanee hyvää niille toimijoille, jotka osaavat yhdistää ekoarvot edulliseen hintaan. Liian kalliilla hinnoittelulla vastuullinen kehitys hidastuu ja pahimmillaan nähtyy ainoastaan eliitin oikeudeksi.

Mikäli ekotehokkaasta haja-asutusmallista halutaan jalostaa globaalisti kiinnostavia innovaatioita, suomalaisten yritysten kannattaisi kehittää siihen liittyvää liiketoimintaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Talousguru C. K. Prahalad markkinoi kirjassaan *Fortune at the Bottom of the Pyramid* (2004) teesin, jonka mukaan maailman köyhimmät asukkaat ovat merkittävä markkinapotentiaali ja yritykset voivat tehdä voittoa vastaamalla heidän tarpeisiinsa. On siis mentävä sinne, missä on syntymässä kysyntää, kuten Bric-maihin – Brasiliaan, Intiaan ja Kiinaan. Suomessa kun yritykset ovat pääsääntöisesti niin pieniä, etteivät ne enää jälkikäteen pysty ostamaan markkinaosuuksia.

4 Kuluttajakäyttäytymisen muutos

Elämyseskeinen, yksilölle rajattomia mahdollisuuksia tarjoava kuluttaminen on käännekohdassa vaurastuneissa länsimaissa. Kuluttamisen tarve ei muutu, mutta tapa toteuttaa sitä on saamassa uusia muotoja. Internetin myötävaikutuksella kuluttajasta on tulossa sosiaalinen toimija, joka ottaa kantaa muutokseen reaaliajassa. Kuluttamisen tärkein tavoite yksilötasolla ei ole omistaa eniten tavaraa, vaan tavoitella merkittävää sosiaalista asemaa internetissä. Huomiokuluttaja kerää ympärilleen yhteisöjä, jotka ovat kiinnostuneita samoista asioista kuin itse on.

Merkitys yhteiskunnassa huomiokuluttaja näkee kuluttamisen osana laajempaa yhteiskunnallista muutosta. Se pyrkii vaikuttamaan kehitykseen tuomalla esiin esimerkiksi kuluttamiseen liittyviä tarpeita ja haluja, kuten vaatimuksia tuotantoketjun läpinäkyvyyden tai tuotteiden myrkyttömyyden suhteen.

4.1 Sosiaalinen kuluttaminen

Nykyisin on olemassa monenlaisia kanavia, kuten blogit ja Internetin keskustelupalstat, jotka jakavat käyttäjätietoa ja joiden kautta etsitään tuotetietoa. Aikaisemmin kuluttajat valitsivat tuotteen kuuluakseen johonkin sosiaaliseen ryhmään, mutta nyt korostuvat itseilmaisus ja aktiivinen elämä. Kuluttajasta tulee loppusijoituspaikan sijasta osa tuotteen rakentamista ja parantamista. Kuluttajasta on tulossa aktiivinen toimija, joka rakentaa kuluttamisen kautta ratkaisuja myös oman arkiympäristönsä ulkopuolelle. Online-kuluttaminen muuttaa väistämättäkin kulutuskäyttäytymistä.

On huomattu, että omalla yksilöllisellä toiminnalla voidaan vaikuttaa muidenkin tapaan ajatella ja toimia. Tietokoneiden sosiaalisten palvelualueiden, kuten Facebookin tai IRC-Gallerian kautta löytyy vertaisryhmiä myös marginaalisille ajattelutavoille. Se rohkaisee yksilöllisten asenteiden näyttämiseen myös virtuaalimaailman ulkopuolella. Kansalaiset ja erilaisten pienyhteisöjen mielipiteet halutaan ottaa mukaan päätöksentekoon. Esimerkiksi valtioneuvosto avasi Otakantaa.fi-sivustolla verkkokeskustelun, jossa kysyttiin suomalaisten vinkkejä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Myös EU kehottaa aktiiviseen kansalaisuuteen kestävän kehityksen strategiassaan, jossa ekologisia asenteita kannustetaan toteuttamaan myönteisellä kansalaisaktiivisuudella. Omatunnon käyttäminen valinnoissa saa kuluttajan pohtimaan syvempää merkityskokonaisuutta toimintoilleen. Mitä todella tarvitsen, miksi, miten ja milloin?

Sukupolvi, joka on oppinut etsimään informaatiota Internetistä, osaa liittää asioita laajempaan merkitysytteen. Asioiden syy-seuraussuhteita on helppo jäljittää Internetin kautta, ja siksi vastuun ottaminen omasta kuluttamisesta tuntuu luonnolliselta. Valmiiksi purettujen elämäksellisyyden keskellä haluammekin nähdä vaivaa ja oppia uutta. Kuluttajasta on tulossa sosiaalinen toimija, joka ilmaisee itseään osallistumalla tuotteen rakentamiseen. Muotoilijoista tulee asiantuntijoita palveluprosessiin – käyttöliittymän arkkitehtejä – jotka ohjaavat ihmisiä osallistumaan ja tuottamaan kuluttamiseen liittyviä merkityksiä. Kilpailussa vaativista kuluttajista menestyvät ne, jotka kohtelevat kansalaisia älykkäinä ja kyvykkäinä yksilöinä (Neuvonen, A. 2009).

Virtuaalisuus rakentaa tulevaisuuden yhteisöjä myös maalla. Uudenlainen yrittäjyys maaseudulla, kuten logistiikkaan ja tuotantoketjuihin tai osuuskuntaperiaatteeseen perustuvat liikeideat sekä erilaiset vaihdantatalousyhteisöt, voivat hyvin rakentua siten, että ne perustuvat tietoliikenneyhteyksiin. Sosiaalisen median avulla voitaisiin kehittää maaseudun yhteisökuljetuksia ja nykyistä toimivampaa joukkoliikennettä.

4.2 Kohtuullistaminen

Bruttokansantuotteen kasvun mittaaminen ei yksinään enää riitä mittaamaan elintason parantumista, sillä se ei kuvaa elämänlaatua eikä ota huomioon ympäristöarvoja (Hoffrén 2008). Britanniassa ja Ranskassa onnellisuuden mittaaminen aiotaankin ottaa yhdeksi taloudellisen kehityksen mittariksi. Myös Nobel-palkitut taloustieteilijät Amartya Sen ja Joseph Stiglitz ovat sitä mieltä, että bruttokansantuotteen mittamisen lisäksi pitäisi mitata hyvinvointia ja kehityksen kestävyyttä. Elämänlaadun parantaminen kulutusta vähentämällä ja tulotasoa laskemalla kiinnostaa kehittyneissä länsimaissa, mikäli bonuksena saadaan lisää vapaa-aikaa.

Kohtuullistamista, tulojen vapaaehtoista vähentämistä, tapahtuu kaikissa segmenteissä, ja se perustuu erilaisiin motiiveihin. Kohtuullistamisen syynä voi olla esimerkiksi työnteon vähentäminen, ekologiset lähtökohdat, yhteisöllisyys, kultuskriittisyys tai ylipäättään niukka elämäntapa, jonka suomalaiset ovat perineet jo äidinmaidosta. Kohtuullistaminen ei myöskään aina ole vapaaehtoista, vaan se voi olla pakotettu seuraus jostain muutoksesta, kuten työttömyydestä. Etenkin nuorten aikuisten kiinnostus jättäytyä vapaaehtoisesti pois työn ja kulutuksen oravanpyörästä on lisääntynyt. He suhtautuvat erilailla työhön ja omistamiseen kuin aikaisemmat materiaalikeskeiset sukupolvet. Työtön nuori voi kuulua erilaisiin Internet-ryhmiin, eikä rahan puute sulje silloin yhteiskunnan ulkopuolelle. Nykynuorille työntekoa olennaisempaa on osata esimerkiksi toimia sosiaalisessa mediassa ja kyetä hyödyntämään näitä verkostoja.

The Support Economy -kirjan (2002) kirjoittajien, Shoshana Zuboffin ja James Maximin, mukaanvaurastuneiden yhteiskuntien arjessa on tapahtunut kulutusmuutos: mitä enemmän saamme valita, sitä harkitsevammiksi tuleme omien mieltymyksiemme suhteen. Entäpä jos kulutus väheneekin sen vuoksi, että ihmiset ovat huolissaan pikemminkin kuluttamisesta kuin taloudesta? Kulutuksen vähentäminen voi olla merkki huolestumisesta. Entä jos kulutuksen vähentäminen tarkoittaisi hyvinvoinnin löytämistä tai ainakin sen tavoittelua ilman kulutusta? Toimeentulo yhä vähemmällä tavaramäärällä on maailmalla kehittyvä trendi. Amerikkalainen toimittaja Dave Bruno on esittänyt kirjassaan 100 Things Challenge haasteen länsimaisille tavaranhommaajille. Hän kannustaa elämään tietyn ajan vain sadalla tavaralla. Aihe on kiinnostanut monia blogikirjoittajia ympäri maailmaa. Suomalainen Sampsa Kiiänmaa on konkretisoinut blogissaan tavaroita, joista ei luovu. Zenhabits-blogin kirjoittaja Leo Babauta on listannut omat 100 tavaransa ja antaa neuvoja myös muille.

Kun vastuullinen käyttäytyminen leviää varhaisista omaksujista varhaiseen enemmistöön, ekologisen kuluttamisen asenteet ovat sirpaloituneet. Kärkimedian vuonna 2008 teettämän tutkimuksen mukaan Suomessa 21 prosenttia kuluttajista lukeutuu eettisiksi optimisteiksi. Heidän mielestään omilla valinnoilla on merkitystä vastuulliseen kehitykseen. Reilun kaupan tuotteiden myynti on kasvanut Suomessa 57 prosenttia vuonna 2008. Vuonna 2009 Reilun kaupan tuotteiden myynti jatkoi kasvuaan, ja samana vuonna jokainen suomalainen osti keskimäärin 16,31 eurolla Reilun kaupan tuotteita. Taantumasta huolimatta myös muissa Euroopan maissa, kuten Isossa-Britanniassa, Reilun kaupan myynti on lisääntynyt. Kansainvälisen Ecotourism Society -tutkimuksen mukaan (Kalmari & Kelola, 2009, 163) ekologinen matkailu on lisääntynyt 20–34 prosenttia vuodessa. Talouskriisistä huolimatta ekomatkaillen arvioidaan olevan 25 prosenttia maailman matkailumarkkinoista vuonna 2012. Kuluttajat ovat alkaneet huomioda ekologisia asioita ensin suuremman hiilijalanjäljen jättävistä osa-alueista, kuten matkailusta. Ekologisella liikkehdinnällä on vielä paljon tehtävää, kun se kulkee koko kuluttamisen kentän läpi käyttötavaroista kokemuksiin.

Organisaatioiden kannattaisi ajatella kuluttamisen muutosta radikaalisti. Se, että asia mitätöidään käsitteellistämättä, johtaa uudenlaisesta kehitysvaiheesta putoamiseen. Kuluttamisessa kohtuullistaminen voi tarkoittaa esimerkiksi entistä tiukempia vaatimuksia tuotteen teknisen laadun ja pidemmän käyttöiän, tuotantoketjun läpinäkyvyyden sekä entistä parempien käyttöominaisuuksien suhteen. Mitä monipuolisempi tuote on käyttöominaisuuksiltaan ja mitä enemmän se vetoaa kestävyteen, sitä paremmat mahdollisuudet sillä on menestyä arvostelevien kuluttajien markkinoilla. Applen iPhone ja iPad ovat esimerkkejä monikäyttöisistä tuotteista, jotka herättävät kiinnostusta kriittisten kuluttajien keskuudessa.

Kohtuullistavat kuluttajat ovat odotusvalmiudessa ekologisiin, energiaa ja luontoa säästäviin sekä entistä puhtaampiin, turvallisempiin ja terveellisempiin ratkaisuihin. Kohtuullistava kuluttaja ei palaa ajanlaskussa 100 vuotta taaksepäin. Ostospäätöksiä tehdään entistä pidemmällä tähtäimellä ja tiukemmillä arvovaatimuksilla, eikä hintakaan saisi olla esteenä. Yrityksillä on edessään monimutkaiset ajat kohdattessaan kuluttamisen uudet haasteet. Kuluttajan kuuleminen ja osallistaminen ovat keinoja, joiden avulla organisaatioiden on entistä helpompi lähteä rakentamaan muutosta.

4.3 Lohas-kuluttajat

Lohas- (Lifestyles of Health and Sustainability) ja Lovos- (Lifestyles of Voluntary Simplicity) markkinat ovat jo vahvasti olemassa USA:ssa, Länsi-Euroopassa ja Aasian progressiivisissa maissa. Euroopan maissa Lohas-kuluttajien osuus on 15–25 prosenttia, Yhdysvalloissa heitä arvioitiin olevan 19 prosenttia kaikista kuluttajista vuonna 2007 eli noin 40 miljoonaa henkilöä. Erityisen vauhdikkaasti Lohas-markkinoiden arvioidaan kasvavan Kiinassa, Koreassa ja Japanissa. Vuonna 2000 Lohas-markkinan kooksi arvioitiin globaalisti 550 miljardia Yhdysvaltain dollaria (The Natural Marketing Institute), josta Yhdysvaltain osuus on noin 209 miljardia dollaria. Vuoteen 2010 mennessä Lohas-markkinoiden koon arvioidaan tuplaantuvan. Tripod-tutkimuslaitoksen keväällä 2010 tekemän kyselyn perusteella lähes joka kolmas suomalainen on vastuullinen Lohas-kuluttaja. Tämä tarkoittaa sitä, että kestävä kehityksen periaatteet ja terveyttä edistävät elämäntavat ohjaavat yli miljoonan 15–75-vuotiaan suomalaisen valintoja.

Yhdysvaltalaiset sosiologit Paul Ray ja Sherry Andersson puhuivat Lohas-kulutuksesta jo 1990-luvulla. Aihetta on tutkittu muiden muassa ekologisten valintojen, terveysvaikutteisten elintarvikkeiden ja Reilun kaupan tuotteiden näkökulmasta. Kun Internetin käyttö on lisääntynyt, ihmiset osaavat muodostaa entistä laajempia syy-seuraussuhteita aiheisiin, jotka heitä kiinnostavat. Myös ekologiset, eettiset ja hyvinvointiin liittyvät asenteet ovat saaneet uusia piirteitä, koska ymmärretään, että ilman luonnosta huolehtimista myöskään ihminen ei voi hyvin.

Tutkimuksen mukaan Lohas-kuluttajat ovat erityisen kiinnostuneita kehitysavusta, kansainvälisistä kriiseistä, köyhyyden poistamisesta, tuloerojen tasaamisesta, sisustamisesta, luontaistuotteista ja matkailusta. Energiavaihtoehtoja punnitessaan he pyrkivät löytämään energiatehokkaimman vaihtoehdon. He suosivat laitteita ja tuotteita, jotka käyttävät entistä vähemmän vettä ja jotka voidaan uusiokäyttää. He suosivat myös lähellä tuotettuja tuotteita, ja he ovat kriittisiä ylipakkaamisen suhteen. Hyvinvointi- ja terveysasiat ovat heille tärkeitä kuin myös itsensä kehittäminen, henkisyys ja hengellisyys. Lohas-kuluttajat jaetaan kolmeen perustyyppiin: Lohas heavy-, Lohas medium- ja Lohas light -kuluttajiin. Lohas-ryhmään kuulumatomia Anti Lohas -kuluttajia on 52 prosenttia väestöstä.

1. Lohas light (18 prosenttia väestöstä)

Lohas light -kuluttajilla on valmiudet omaksua vastuullisen kuluttajan rooli, mutta he tarvitsevat lisää tietoa ja suosittelua.

2. Lohas medium (20 prosenttia väestöstä)

Lohas medium -kuluttajien arvomaailma perustuu Lohas heavy -kuluttajia enemmän ympäristöasioihin. He pyrkivät vaikuttamaan muiden ostokäyttäytymiseen ja ovat sekä eettisen tuotannon että luomutuotannon puolestapuhujia.

3. Lohas heavy (10 prosenttia väestöstä)

Lohas heavy -kuluttajat ovat tyypillisesti sisältäpäin ohjautuneita humanisteja. He kokevat velvollisuudekseen parantaa myös toisten ihmisten hyvinvointia, ja heillä on monimuotoisuutta arvostava näkökulma elämään. Laaja-alaisuus ja oma-aloitteisuus motivoivat heitä toimimaan erilaisissa kehitysyhteistyökampanjoissa ja hyväntekeväisyysjärjestöissä. He ovat aktiivisia sosiaalisessa mediassa, ja he suosittelevat tuotteita sekä osallistuvat aktiivisesti keskusteluun. Luontaistuotteet ja kosmetiikka liittyvät tämän ryhmän oman hyvinvoinnin ja terveyden hoitoon. Heille visuaalisuus ja henkisyys ovat tärkeitä motivaatiotekijöitä ostopäätöstä tehtäessä.

Paikallisuuden esiin tuominen yhteiskunnallisena voimavarana on kehittynyt globalisaation vastatrendinä. Se on avannut silmiä sen suhteen, että maaseutu nähdään mahdollisuutena, ei rasitteena. Kun Lohas-elämäntapa on vahvistunut, etenkin kaupunkilaiset ovat alkaneet kiinnostua urbaanista ekologisesta elämäntyylistä: lähi- ja luomuruoasta sekä joutoalueiden hyötykäytöstä. Sitä vastoin vastakaupungistumista ja hajaantumista kaupunkikeskustojen ulkopuolelle on tapahtunut jo aikaisemmin niin sanotun Nurmijärvi-liikehdinnän myötä etenkin hyvin toimeentulevan väestön keskuudessa.

Vaikka vastakaupungistuminen nähdäänkin nykyisin epäekologisenä ja epätasa-arvoisena ja vain hyvätuloisten muuttoliikkeenä, on havaittavissa trendejä, jotka vahvistavat maaseutumaisen elinympäristön kiinnostavuutta myös muiden kuluttajaryhmien keskuudessa. Ylipäätään entistä rikkaamman ja monimuotoisemman elinympäristön tarve tulee lisääntymään Lohas-kuluttajuuden ja urbaanin, ekologisen yhteisöllisyyden myötä sekä sosiaalisen median käytön lisääntyessä. Kun sosiaalisen median käyttö vahvistuu, kuluttajasta on tulossa toimija, joka rakentaa kuluttamisen kautta ratkaisuja myös oman arkiympäristönsä ulkopuolelle. On mahdollista, että ihmiset laajentavat kiinnostustaan oman pihan hoidosta kokonaisvaltaisempaan ympäristön hyvinvointiin. Kaupunkiympäristöliikkeestä seuraava askel saattaa olla maaseudun kehittämiseen suuntautunut ympäristöliike. Paineet kehittää maaseudusta nykyistä ekologisempi elinympäristö kasvavat, mikäli maaseutukaupungit ja -kunnat mielivät saada nykyistä synergisempää väestöä ja monimuotoisempaa elämää alueelleen.

5 Muutoksen merkit maaseudulla

Suomi on nykypäivänä maailman kilpailukyysisin maa hajautetun asutusrakenteen suhteen (E. Hellström, henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2010). Siksi vaaditaan radikaaleja ratkaisuja, joilla Suomesta voitaisiin kehittää maailman ekotehokkain hajautetun asutusrakenteen maa. Haasteena on edistää sellaista kehitystä, jossa tehdään konkreettisia edelläkävijäratkaisuja ekotehokkaisiin hajautettuihin malleihin. Tulevaisuudessa yksi suurimmista maalla asumisen tyydytyksen aiheista on ympäristöä säilyttävän ja hyvinvointia lisäävän elämäntavan mahdollistaminen. Muutosta ei ole varaa rakentaa luonnonvarojen systemaattisen hyödyntämisen kannalta. On etsittävä sellaisia ratkaisuja, jotka sallivat ihmisille hyvinvoinnin maaseutumaisessa ympäristössä, toimivan sekä ekologisuuteen perustuvan infrastruktuurin ja luonnonvarojen hyödyntämisen kestäväällä tavalla.

Politiittisten intressien ja valtapelien viidakossa tavallisen kansalaisen on vaikea ymmärtää kehityksen suuntaa. Sen vuoksi se, mitä tehdään ja miten se vaikuttaa pitkällä tähtäimellä hyvinvointiimme, tulisi tehdä läpinäkyväksi sekä helpommin ymmärrettäväksi. Näin pystyttäisiin aidosti vastaamaan nousevaan ekologisen elämäntavan trendiin ja maalla asuminen voitaisiin tehdä houkuttelevaksi siten, että se perustuu kestäviin ratkaisuihin.

Harvard Business Review -artikkelin mukaan talousgurut R. Nidumolu, C. K. Prahalad ja M. R. Rangaswam ovat sitä mieltä, että taantumasta nousee ekologisilla innovaatioilla ja kestävä kehitys on tärkein innovaatioveturi taantumien jälkeisessä taloudessa (9/2009). Puolitiehen jätetyt hankkeet eivät tule menestymään. Muutos tulisi tehdä kokonaisvaltaisesti. Suomi on syttynyt ekologiselle aatteelle hitaasti ja jälkijättöisesti. Enää ei ole aikaa menettää tilaisuutta poliittiseen valtapeleihin, oman aseman puolesta lobbailuun ja itsekeskeiseen kaikki mulle heti -maailman rakentamiseen. Muutokseen on saatava mukaan koko suomalainen yhteiskunta, lainsäädäntö ja kansalaiset. Velan maksamiseen luonnolle tarvittaisiin kansallista työpanosta, joka on verrattavissa sodan jälkeiseen jälleenrakentamiseen. Velan maksaminen luonnolle kannattaisi aloittaa vapaaehtoisesti jo nyt, koska joudumme tekemään sen joka tapauksessa pakolla lähitulevaisuudessa. Asian viivyttämisen huonona puolena on se, että silloin olemme menettäneet asemiamme avautuvilla kestävä kehityksen markkinoilla.

5.1 Maaseudun hyvät ja huonot puolet

Maaseudun mahdollisuuksien selvittämiseksi pyydettiin maaseudulla asuvia, kaupunkilaisia edelläkävijöitä, maahanmuuttajia sekä turisteja erittelemään maaseudun hyviä ja huonoja puolia. Kuvio 1 tuo hyvin esiin sen, että maaseudun nykyinen kehitys ei ole tyydyttänyt kaikkia. Yhteistä kaikille ryhmille oli kuitenkin se, että maaseutu koettiin turvalliseksi. Maaseutu nähtiin monipuolisena harrastuspaikkana etenkin niiden keskuudessa, jotka liikkuvat luonnossa. Kaikki ryhmät kaipasivat nykyistä ekologisemman elämäntavan realisoitumista maaseudulle. Kartoituksessa nousivat esiin selvät puutteet, joihin pitäisi kiinnittää huomiota, mikäli maaseudun käyttötapoja halutaan kehittää entistä houkuttelevammiksi. Kaiken kaikkiaan suomalainen maaseutu ei näyttäytynyt ihmisten arjessa vielä mahdollisuuksien ympäristönä, vaikka aihioita sen potentiaaliin onkin jo olemassa.

Kyselyn perusteella nopeita Internet-yhteyksiä pidettiin hyvänä mahdollisuutena, mutta käytännössä langaton yhteys ei maaseudun edelläkävijöiden mukaan vielä toimi kaikkialla kunnolla. Kaupunkilaiset kokivat maalla asumisen epäekologisena pitkien liikenneyhteyksien, puuttumattoman kunnallistekniikan ja huonon ympäristöhuollon vuoksi. Toisaalta puhtaan luonnon ja mahdollisuuden omavaraiseen sekä yksinkertaiseen elämään ymmärrettiin luovan perustan maaseudun ekologiselle elämälle. Maaseudulla on luontoihmiselle parhaat mahdolliset harrastusmahdollisuudet kalastukseen, metsästykseen, veneilyyn ja lenkkeilyyn. Ei luonnossa tapahtuville harrastuksille maalla ei sen sijaan usein ole resursseja maaseudun edelläkävijöiden mielestä. Maaseudun huonoiksi puoliksi maaseudun edelläkävijät nostivat hoitamattoman ympäristön ja epäesteettisen rakentamisen. Turistit ja maahanmuuttajat halusivat tutustua entistä paremmin paikalliseen kulttuuriin, tapoihin ja ihmisiin. He kaipasivat palveluja ja etenkin paikallista ruokaa sekä hyviä taverna-tyyppisiä ruokapaikkoja. Heidän mielestään maalla pitää saada asua kiireettömästi ja omassa rauhassa.

Hyvät puolet:	Huonot puolet
+ Rauha ja vapaus	– Vähäinen kuluttajapotentiaali
Ekologisen elämän peruselementit: + + Luonnon hyötykäyttö, lähiruoka, omavaraisuus + Luontoyhteys + + Puhtaus + + + Tilan tuntu	– Huonot liikenneyhteydet – Liikkuminen pitkien etäisyyksien vuoksi – Kunnallisteniikan ja mukavuuksien puuttuminen joltain alueilta – Huono ympäristöhuolto – Tehomaatalouden saasteet – Rakentamisen epäesteettisyys – Hoitamattomuus ja epäesteettinen arkkitehtuuri – Paikallisen ruoan ja kulttuurin puute – Ketjujen valtaeliitti
Etätyömahdollisuus	– Huonot Internet-yhteydet
+ + + Luonnon elämykset ja harrastusmahdollisuudet + Työn ja harrastuksen yhdistäminen + Inspiroivuus	– Mahdollisuuksien puute – Pitkät etäisyydet – Huono julkinen liikenne
+ + + Turvallisen ympäristön kasvaminen	– Koulujen laadun vaihtelevuus – Suvaitsematon ilmapiiri
+ + Yhteisöllisyys + + Paikalliset tavat ja käytännöt	– Tiiviit yhteisöt ja sukurasitteet – Huono infrastruktuuri
+ + + Tasapainoinen elämä	– Nuorten muuttaminen pois – jäljelle jääneet väsytetään työnteolla – - Ekologisen elämän vähyys
+ Vain oleelliset ja tarpeelliset palvelut	– Ketjujen valtaeliitti – Palveluiden puute
+ Asumisen väljyys + Edulliset asumis- ja harrastuskustannukset	
+ + Rauha ja vapaus	– Palveluiden puute
+ Hidas elämänrytmi	
+ + Ystävälliset ja kiireettömät ihmiset	

■ Maaseudun edelläkävijät ■ Turistit, maahanmuuttajat ■ Kaupunkilaiset edelläkävijät

Kuvio 1. Arjen hyvät ja huonot puolet maaseudulla edelläkävijähaastatteluiden perusteella.

5.2 Moderni maaseutukokemus

Suomessa poiketaan useimmista Euroopan maista siinä, että maan väestötiheys on alhainen ja asutus on levinnyt tasaisemmin kuin muissa pinta-alaltaan suurissa maissa. Suomi on Euroopan Unionissa keskimääräistä maaseutumaisempi maa, ja väestöstä keskimääräistä suurempi osuus asuu maaseudulla. Sitran Maamerkit 2009 -barometrin mukaan kolmannes suomalaisista identifioi itsensä sekä kaupunkilaiseksi että maalaiseksi. Asumiseen liittyvät ihmisten yksilölliset erottavuustekijät ovat nykyään moninaiset. Moni kaupunkilainen koki itsensä maalaiseksi, ja päinvastoin maalaiset kokivat itsensä kaupunkilaisiksi. Tilanne on tällainen esimerkiksi silloin, jos työpaikka ei ole asuinseudulla vaan lähikaupungissa, tai esimerkiksi silloin, jos maalla asuvalla on kakkoskoti kaupungissa tai jopa toisessa maassa. Yhtä hyvin on kaupungissa asuvia ihmisiä, jotka käyvät työssä maalla, mutta silti kokevat itsensä vahvasti kaupunkilaisiksi. Myöskään kaupunkilaisten identiteetti ei ole välttämättä urbaani. He unelmoivat asuvansa maaseudulla, mikäli etätyö mahdollistaisi tulevaisuudessa osittaisen työnteen maalta käsin. On myös niin sanottua monipaikka-asumista, jossa osa ajasta vietetään kakkoskodissa toisen vanhemman luona tai omissa kakkosasunnossa. Suomalaisen identiteetti ei ole enää kytköksissä asuinpaikkaan. Kun puhutaan maaseudusta, sitä ei voi rajata ammatinharjoittamisen tai maantieteellisten rajojen perusteella.

Kuviossa 2 käy ilmi haastateltujen mielipiteet maaseudun kokemisesta ja maaseudun rooliin liittyvistä määritteistä. Perinteisten ”maaseutu on luontoa ja viljelymaata” -kokemuksien lisäksi maaseudun kuvauksissa ilmeni monenlaisia muitakin näkemyksiä. Maaseutua määriteltiin esimerkiksi ajankulun, tilan tunnun, toiminnan, paikan, ihmissuhteiden, liikenteen määrän ja liikenneyhteyksien, vapautentunteen sekä yhteisöllisyyden kokemisen näkökulmista. Useasta näkemyksestä kävi ilmi, että maaseudun ja kaupungin välille ei välttämättä tarvitse vetää niin jyrkkää rajaa. Moderni maaseutu voisi olla missä tahansa paikassa, jossa luonto on jollakin tavoin läsnä. Turisteja haastatellessa nousi esiin, että he kokevat koko Suomen maaseutuna. Jopa Helsinki meren, puistojen ja hallittavan mittakaavansa vuoksi tuntui turisteista maaseutumaiselta muihin suurkaupunkeihin verrattuna. Haastatteluissa *maaseutu*-nimistä paikkaa jopa vieroksuttiin, koska Suomessa turistit kokivat maaseudun läheisyyden joka puolella – lähimmillään kaupunkimetsässä, kauimmillaan Lapin erämaassa. Erään ehdotuksen mukaan moderniksi maaseutunäkökulmaksi pitäisi ottaa koko Suomi perinteisen maaseutu–kaupunki-jaottelun sijaan.

Terveellisen ja ekologisen elämäntapatrendin myötä kaupungissa asumiseen liittyy tänä päivänä monenlaisia maaseutumaisia elementtejä. Luomu- ja lähiruokaa ostetaan luomupuodeista ja maatilamarketeista. Hyötyviljelyä harrastetaan rautateiden varsilla olevissa laareissa. Dodo ry on osallistanut ihmisiä ekologiseen ajatteluun esimerkiksi kaupunkiviljelytempauksilla. Ympäristöjärjestön tavoitteena on saada ihmiset mukaan kaupunkikuvan elävöittämiseen. Dodo on julkaissut myös ohjelman pääkaupunkiseudun kuntien elämänlaadun parantamiseksi. Ohjelman tarkoituksena on kehittää määrätietoisesti pyöräilyä alueella. Ryhmän uusimmassa tempauksessa etsitään ratkaisuja parkkiruutujen elävöittämiseen.

Tehtyjen haastattelujen perusteella huomattiin, että paikalliseen identiteettiin kytkeytyminen ja siinä oman identiteetin löytäminen vie aikaa. Etenkin maahanmuuttajilta maaseutuidentiteetin löytäminen edellyttää suuria ponnisteluja, ja siihen yhteiskunta voisi halutessaan osallistua nykyistä kannustavammin. Haastateltaviksi oli vaikea löytää maahanmuuttajia, jotka olisivat halunneet kertoa suhteestaan suomalaiseen maaseutuun. Yleinen vastaus oli, että heillä ei yksinkertaisesti ole suhdetta suomalaiseen maaseutuun. Maaseutu ja luonto koettiin kaukaisiksi ja vieraisiksi etenkin sellaisten henkilöiden keskuudessa, jotka tulivat kulttuureista, joissa eläminen on perustunut suvun kollektiivisuuteen. Vieraalla maaseudulla kollektiivista yhteyttä on vaikea rakentaa, ja kaupunkielämä mahdollistaa ehkä helpommin hallittavan alun. Eri kulttuuritaustoilla on vaikutusta siihen, miten omatoimisesti ja halukkaasti vieraisiin maaseutuolosuhteisiin voidaan sopeutua. Helsingin Sanomissa (Valtavaara 2010) kerrottiin esimerkiksi vietnamilaisista kiintiöpakolaisista, jotka muuttivat Pohjois-Pohjanmaalle Ruukkiin nelisen vuotta sitten. Perhe halusi omavaraiseksi. Itse kasvatetut vihannekset ja ongitut kalat pakastettiin, ja kuuden lapsen perheen ruokaan kului ainoastaan 150 euroa kuukaudessa. Osa perheestä saapui maahan luku- ja kirjoitustaidottomana, mutta lukiokoulutuksen jälkeen opiskelivat nyt ammatteihin. Perhe on sopeutunut Suomeen hyvin. Yleensä vasta toisen sukupolven maahanmuuttajien on helpompi juurtua paikallisiin olosuhteisiin, ja siten maaseudun omaksuminenkin tuntuu luontevalta, kun muutokseen on aikaa valmistautua. Vietnamlaisien tapauksessa oli ehkä jo olemassa side maanviljelyskulttuuriin, ja siksi maalla asuminen sujui.

Näkemykset maaseudun kokemiseen

Tilan tuntu

- "Jospa näkökulmaksi pitäisikin ottaa koko Suomi eikä jatkaa vanhaa maaseutu–kaupunki-jakoa. Kuntarakenteen muutoksen myötä myös moni kaupunki on suurimmaksi osaksi maaseutua, harvaan asuttua aluetta. Mikä maaseudun ja kaupungin sitten erottaa jatkossa?"
- "Ei ole olemassa sellaista kuin maaseutu. Yhtä lailla voitaisiin puhua kaupungista, mutta meillä on Helsinki, Turku, Lappeenranta jne. Pitää päättää, mikä on maaseutua. Onko se järviolue, onko se saaristo onko se Lapin erämaa, onko se peltoalue, onko se navetta, onko se..."

Toiminta

- "Kun tajuttaisiin laajemmin se, mielestäni aika itsestään selvä asia, että maaseutu ja maatalous eivät ole yksi yhteen sama asia, mutta ne liittyvät vahvasti toisiinsa. Kunpa näiden asioiden kokonaisuutta osattaisiin käsitellä nykyistä paremmin eri foorumeilla. Maaseutu ansaitsee jotain enemmän: myönteisen asennoitumisen ja oikeita toimenpiteitä lukuisten kompensatioratkaisujen sijaan – samansuuntaiset toimet kaikilla sektoreilla ja kaikilla toimijatasoilla."
- "Maaseudun merkitys kaupunkilaiselämässäni tuntuu kasvavan koko ajan. Ruoan kasvattaminen itse kiinnostaa."

Paikka, aika

- "Minulle maaseutu alkaa heti, kun Helsingistä lähdettäessä alkaa näkyä peltoja ja metsää."
- "Maaseutu on eri aikavyöhykkeellä. Viikko kaupungissa kuluu yhtä nopeasti kuin kolme päivää maalla."

Paikka, toiminta

- "Minulle maaseutu on Suomessa siellä, missä viljellään maata. Se on onneksi meillä Suomessa jokaisen lähellä. Se on minulla heti kodin ja jopa muutaman minuutin päässä työpaikasta."

Liikenneyhteydet, ihmissuhteet, yhteisöllisyyden kokeminen

- "Maaseutu on kaupunkien ympärillä, joukkoliikenteen ulkopuolella. Maaseutua ovat alueet, joiden näkymää hallitsevat viljelyalueet. Maaseutuun ja (maaseutukaupunkeihin) kuuluu, että tunnetaan lähistöllä asuvat – suurkaupungissa vastaantulijat ja omassa rapussakin asuvat ovat useimmin tuntemattomia."

Kuvio 2. Suoria lainauksia maaseudun kokemisesta edelläkävijä- ja asiantuntijaryhmien haastattelujen perusteella.

5.3 Maaseutu muuttuu

Kun ympäristötekijät, arvot ja asenteet muuttuvat, maaseutu hakee uudenlaista roolia suomalaisessa yhteiskunnassa. Ennen maaseudun asiat koettiin puoluepoliittiseksi kysymykseksi, mutta nyt tilanne on muuttunut: Keskusta pyrkii kaupunkilaisten puolueeksi, Kokoomus uudeksi Vihreiksi, Vihreät avoimuutta ja isänmaallisuutta edistäväksi ja Perussuomalaiset nostalgisiin arvoihin vetoavaksi puolueeksi. Maaseudusta voidaan keskustella ilman, että tarvitsee miettiä, kenen puolueen politiikasta on kysymys.

Edellisessä luvussa todettiin, että suomalaisten identiteetti ei ole enää kytköksissä asuinpaikkaan. Monipaikkaisuus liittyi maaseudun kokemiseen siten, että maaseuduksi koettiin myös taajama-alueet, joissa luonto on lähellä, ja kaupungin puistomaiset alueet. Kuviossa 3 eritellään elementtejä, joita kaupunkilaiset haluaisivat tuoda kaupungista maaseudulle. Kaupunkilaisten edelläkävijöiden mukaan taajaman omainen rakentaminen voisi olla tiiviimpää kyläkeskuksissa. Jotta maaseudulla voitaisiin toimia ekologisesti, julkista liikennettä, samoin kun viihtyisämpää jalankulku- ja pyöräily-ympäristöä, pitäisi kehittää. Heidän mielestään maaseudulla tarvittaisiin palvelujen tuottamiseen nykyistä enemmän rohkeutta esimerkiksi erilaisten harrastusten ja tapahtumien järjestämisessä. Lisäksi maaseudulla voisi olla nykyistä enemmän kilpailua saman alan palveluissa, sillä nykyisin laatuajattelu kärsii kilpailun puuttuessa. Kaupunkilaisten edelläkävijöiden mielestä asukastalot ja puistot toisivat yhteisöllisyyttä maalle.

Kaupunkimaisia elementtejä maaseudulle	
- Kaupunkilaiset edelläkävijät	
1. Palvelut <ul style="list-style-type: none"> - Vaihtelevuutta ja kilpailua saman alan palveluissa. - Rohkeammin palveluja, tapahtumia ja harrastuksia ihmisille - Palvelukeskittymien säilyttäminen - Laatuajattelua, vaikka kilpailu ei niin suurta, silti maaseutumainen rentous säilytettynä 	5. Tietoliikenne <ul style="list-style-type: none"> - Sähköisten yhteyksien ylläpito
2. Infran muutokset <ul style="list-style-type: none"> - Kaavoituksen muutokset - Tiiviimpi rakentaminen - Tiivis taajamamainen rakentaminen kyläkeskuksissa 	6. Ympäristö <ul style="list-style-type: none"> - Yhteisesti hoidettuja alueita ja maisemia - Tyylikkäitä, kunnostettuja rakennuksia - Kirkonkylistä huolehtiminen, niiden maisemallisen arvon suojeleminen
3. Julkinen liikenne <ul style="list-style-type: none"> - Viihtyisä jalankulku- ja pyöräily-ympäristö sekä julkinen liikenne - Julkinen liikenne; sitä ei käytännössä ole lainkaan 	
4. Yhteisöllisyys <ul style="list-style-type: none"> - Helsingin-tapaiset asukastalot ja -puistot luomassa yhteisöllisyyttä 	

Kuvio 3. Eri elementtejä, joita voisi tuoda kaupungista maaseudulle, kaupunkilaisten edelläkävijöiden näkökulmasta.

Maaseudun edelläkävijöiltä kysyttiin elementeistä, joita heidän mielestään voisi tuoda maaseudulta kaupunkiin. Kuvio 4 tuo esiin maaseudun edelläkävijöiden näkökulmia, joita voitaisiin tuoda maaseudulta kaupunkiin. Kaupunkiviljely, puistojen hyödyntäminen hyötyviljelyyn ja eläinten laiduntaminen kaupunkialueella olivat asioita, joita maaseudun edelläkävijät näkisivät mielellään kaupungissa. Kyläajattelua voi soveltaa hyvin myös pientaloalueella erilaisten torien, talkoiden sekä tunne naapurisi- ja siivouskampanjoiden avulla. Ylipäättään pientä mittakaavaa ja puutalorakentamista voisi soveltaa kaupunkirakentamiseen.

Kuviossa 3 esitetyt piirteet, jotka kaupunkilaisten edelläkävijöiden mielestä voitaisiin tuoda kaupungista maaseudulle, nivoutuvat yhteen kuvio 4 maaseudun edelläkävijöiden esittämiin näkemyksiin maaseudun huonojen puolien kanssa. Yhteistä näkemyksissä oli molempien ryhmien huoli maaseudun hoitamattomasta ympäristöstä ja epäesteettisestä rakentamisesta. Myös huonot liikenneyhteydet, palveluiden vähäisyys ja rakennusten kunnossapito nousivat molempien ryhmien mielestä tekijöiksi, joita maaseudulla pitäisi kehittää.

Maaseutumaisia elementtejä kaupunkiin	
<ul style="list-style-type: none"> - Maaseudun edelläkävijät 	
<p>1. Kaupunkiviljely</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kaupunkien puistoissa voisi aivan hyvin kasvattaa hedelmäpuita ja marjapensaita. - Taloyhtiöiden pihoilta kasvimaita - Kasvihuoneita ja kattopuutarhoja kaupunkien kerrostaloihin - Kerrostaloihin enemmän parvekkeita, joilla myös on istutuksia ja puita; parvekekasvatusta - Viljelypalstoja - Puutarhaviljelyä 	<p>5. Pienimuotoisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pieniä kouluja - Pienimuotoisuus ja paikallisuus; omasta ympäristöstä ja asuinalueesta saa irti vaikka mitä.
<p>2. Viheralueet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Myös kaupungin läheisyydessä vesialue, jossa voi uida ja kalastaa - Kaupunkeihin enemmän puita, mm. lapset kiipeilevät puissa mieluummin kuin leikkipuiston telineissä - Kaupungissa paljon puistoja ja puita - Kaupungin lähellä pieni järvi, jossa puhdasta vettä - Luonnon kunnioittaminen - Eläinten laiduntaminen kaupunkialueella 	<p>6. Rauhallinen elämänrytmi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kiireettömyys - Maaseudun ajattelutapa "hiljaa hyvää tulee" ei ole haitaksi kaupungissakaan.
<p>3. Maaseudun tuotteet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prosessoimattomia ruoka-aineita; vihannekset, juurekset, munat ja lihatuotteet; pakastelihaa maalta -päivä - Tinkimaitopäivät yms. suoramyynti tiloilta - Lähiruoka - Nuorten valistamista ruoan alkuperän suhteen - Maaseudun pientuotteet - Luomutuotteet, pientilatuotteet ja lähiruoka ovat koko ajan lisääntyvä trendi. Hyvänä esimerkkinä tästä on Eat and Joy -maaseutukauppa Helsingissä. Näitä lisää kaupunkiin. - Vihreä ajattelutapa kaupunkiin ruokakulttuuria ajatellen 	<p>7. Yhteisöllisyys, yhteisvastuu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Naapuriapu ja heikommasta huolehtiminen, kalakaveri naapurin pikkupojalle jne. - Vastuu nurkkien siisteydestä - Yhdessä tekemistä, torien ja talkoiden pitämistä - Läheisten kunnioittaminen ja toisista huolehtiminen - Talkoohenkeä lisää kaupunkiin - Ihmisten välittäminen toisesta on hävinnyt kaupungeissa; Tunne naapurisi -kampanja - Lahjoituskirjoista koottu yhteisöllinen kirjasto (toimii esim. Pudasjärven Livolla) - Kyläajattelua voi harrastaa myös esim. pientaloalueella.
<p>4. Rakentaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhdyskuntarakentamista ei tule toteuttaa ilman, että paikalliset asukkaat ja asunnontarvitsijat ovat osallisina projekteissa. - Puurakentaminen 	

Kuvio 4. Eri elementtejä, joita voisi tuoda maaseudulta kaupunkiin, maaseudulla asuvien edelläkävijöiden näkökulmasta.

5.4 Maaseudun tulevaisuuden kannalta tärkeimmät väittämät suhteessa suomalaiseen innovaatiotoimintaan

Sähköisessä asiantuntijakyselyssä kysyttiin maaseudun tulevaisuuden kannalta tärkeimpiä väittämiä suhteessa innovaatiotoimintaan. Alla ilmenee eri väittämien kiinnostus prosentteina.

Vaihtoehto A.

Maaseutua on kehitettävä monipuolisemmin hyvinvoinnin lähteenä, ja se on nähtävä myös uudenaikaisina matkailu-, hyvinvointi- ja terveysalojen liiketoimintamahdollisuuksina. 33 prosenttia vastaajista.

Perusteluna tälle väittämälle nähtiin se, että maaseudun potentiaalia ei ole vielä hyödynnetty kansainvälisestä näkökulmasta. Maaseutua markkinoidaan tällä hetkellä väärin. Maaseudun vetovoimatekijänä ei ole homogeeninen peltomaisema, vaan maaseudun vetovoimina toimivat ihmiset, ihmisten välinen luottamus ja luonnollinen palveluverkosto. Kehittyneempiin Länsi-Euroopan vanhoihin markkinatalouksiin verrattuna Suomen palveluiden työllistävyys on vielä alhainen. Palveluiden merkittävyys tulee kasvamaan suurien eläköityvien ikäluokkien ja kansalaisten ostovoiman lisääntymisen myötä. Väljyys, puhtaus ja hiljaisuus ovat tärkeitä, mutta vasta toimiva infrastruktuuri parantaa maaseudun asemaa. Myös turvallisuuden arveltiin olevan merkittävä tekijä sille, että maaseutu koetaan kiinnostavana sekä yksityis- että yrityssektorilla.

Vaihtoehto B.

Maaseutua pitäisi hyödyntää innovatiivisemmin luonnonvarojen suhteen (esim. biotalous ja lähiruoka) ja huomioida kestävään kehitykseen liittyvät liiketoimintamahdollisuudet. 35 prosenttia vastaajista.

Asutusrakenteiden ekotehokkuus ja etätyö yhdessä lähiruokaan ja biotalouteen liittyvien mahdollisuuksien kanssa tekevät maaseudusta kilpailukyisen asuinpaikan. Suomalaista innovaatiotoimintaa ajatellen maaseudun kehittämisen pitäisi perustua olemassa oleviin vahvuuksiin eli luonnonvarojen käyttöön, tilaan, luontokokemukseen ja hyvinvointiin. Maaseudun arvo tulee osoittautumaan ilmeiseksi vasta, kun maaseudun luonnonvarat saadaan hyödynnettyä kestäväällä tavalla. Muuten hajautetut asutusmallit kuulostavat epätoivottavilta kehityssuunnilta ilmastonmuutoksen maailmassa. Elintarvike-, energia- ja muu tuotanto pitää tehdä päästöttömiksi. Kestävä luonnonvaratalous, biotalous, maisemat, luonto ja virkistys ovat tärkeimpiä mahdollisuuksia.

Luontoarvot ovat yhä tärkeämpiä. Puhtaan veden ja lähiruoan arvostus kasvaa. Kehitys on kuitenkin näillä aloilla menossa Suomessa päinvastaiseen suuntaan, vaikka tässä Suomella olisi todellinen mahdollisuus profiloitua. Puhdas vesi on globaalisti vähenevä luonnonvara, ja toimenpiteet vesistön elvyttämiseksi ovat olleet taka-alalla, kun maatalouden tehotuotannon vaatimukset ovat lisääntyneet. On löydettävä

ratkaisuja lähiruoan pääsyyn markkinoille ja hajautettujen energiaratkaisujen kannustamiseen suurten yritysten suojelemisen ohitse. Muuten mennään takapakkaa. Maataloudessa tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja, mutta ei ole myöskään varaa hukata sitä tuotantopotentiaalia, joka maataloudessa tällä hetkellä on. Ruoasta tulee todennäköisesti vielä niukkuutta, ja silloin uusien tuotantorakenteiden käynnistäminen voi olla vaikeaa.

Vaihtoehto C.

Maaseutu on nähtävä mahdollisuutena tarjota uudenlainen työ- ja oppimisympäristö esimerkiksi teknologian ja logistiikan avulla. Siinä kannustetaan toimivaan etätyöhön, työn tuottavuuteen ja pidempiin työuriin maaseutu ympäristön vapauttavan luovuuden sekä uusien asioiden oppimisen kautta. 10 prosenttia vastaajista.

Jos etätyötä ei mahdollisteta aidosti ja volyymilla, se on päälle liimattua, eikä maaseudun kehityspotentiaalia saada hyödynnettyä. Kun työnteko vapautuu ja kun valinta on aidosti mahdollinen, ihmisten lisääntyvä valinnanvapaus näyttää käytännössä sen, mitä ihmiset haluavat ja mihin he kykenevät. Pienen maan pitää uskaltaa nähdä asukkaansa resurssina, jonka energia vapautuu parhaiten käyttöön hyvinvointia lisäävissä aitojen vaihtoehtojen tilanteessa.

Vaihtoehto D.

Suomalaisen maaseudun potentiaali on toimia hajautettujen asutusrakenteiden ekotehokkuuskehityksen edelläkävijänä maailmassa kehittyvän teknologian valossa (bioraaka-aineiden paikallinen käyttö ja uudet logistiset järjestelmät). Mahdollisuutemme on löytää vaihtoehto lisääntyvään väestön pakkautumisen ja slummiutumisen ongelmaan suurkaupungeissa. 12,5 prosenttia vastaajista.

Kaikki vaihtoehdot A, B ja C ovat tärkeitä. Ekotehokas hajautettu asutusrakenne on yksi tärkeimmistä siksi, että se mahdollistaa avaukset muihin vaihtoehtoihin. Silloin maaseudulla on sekä tekijöitä että yrittäjiä. Suomessa on paljon kehittyneitä teknologioita, jota pitäisi pystyä hyödyntämään kokeilujen avulla hajautetun asumisrakenteiden soveltamiseen sekä kotimaassa että ulkomailla. Maaseutu tarvitsee asukkaikseen ennen kaikkea varakkaita ihmisiä, jotka pystyvät investoimaan asumiseensa ja tuomaan sitä kautta vaurautta maaseudulle.

Vaihtoehto E.

Sosiaalinen media ja käyttäjien osallistaminen tulevat avaamaan yrityksille uudenlaisia mahdollisuuksia toimia maaseudulla ja rakentaa uudenlaiseen logiikkaan perustuvaa kasvuyrittäjyyttä. 0 prosenttia vastaajista.

Vaihtoehto F.

Joku muu ratkaisu. 21,7 prosenttia vastaajista.

1. Aineettomat ja aineelliset resurssit

Maaseudun aineettomien ja aineellisten resurssien hyödyntäminen on Suomen tärkein kilpailukyvyyn lähde. Siinä korostuvat sekä hyvinvointi että luontonäkökulma. Kun tämä ymmärretään, nähdään myös se, että maaseutu ei ole vain jotain, jota pidetään keinotekoisesti yllä.

2. Puhtaat luonnonvarat

Suomen vahvuus on runsaissa, toistaiseksi vielä puhtaissa luonnonvaroissa. Ne ovat resursseja, joista on jo nyt pulaa. Niihin perustuville tuotteille on varmasti tulevaisuudessa kysyntää. Tarvitaan innovatiivisuutta ja sitä, että ei tyydytä vain olemassa olevien luonnonvarojen hyödyntämiseen.

3. Matkailun suurvallaksi Farnorth / Arctic Europe -matkailualue rintamana

Maaseutu on tulevaisuudessa taiteen, tieteen ja tuotannon suuri inspiraation lähde. Suomella on mahdollisuus kasvaa matkailun suurvallaksi, mikäli tehdään oikeita toimenpiteitä. Se edellyttää Farnorth / Arctic Europe -tyyppisen laajan matkailualueen rakentamista.

4. Kansanvalta

Tärkein on kansanvalta. Se tarkoittaa sitä, että maaseudulla ongelmat voidaan ratkaista omista lähtökohdista.

5. Synteesi edellisistä väittämistä

Vaihtoehdot eivät sulje pois toisiaan. Niiden asettaminen tärkeysjärjestykseen on tämän vuoksi mahdotonta. Toisaalta kaikki vaihtoehdot ovat yhtä tärkeitä, sillä ei ole olemassa yhtä maaseutua, vaan useita maaseutuja. Maaseutu on monenlaisten paikallisyhteisöjen mosaiikki. Jokainen esitetyistä vaihtoehdoista sopii vähintään yhteen maaseutujen mosaiikin palaan. Maaseutua ei ole mahdollista pohtia kokonaisuutena, koska yhtä maaseutua ei todellisuudessa ole olemassakaan.

5.5 Kaupungistumisen ja vastakaupungistumisen rajapinnassa syntyviä uusia mahdollisuuksia

Siirtyminen agraariyhteiskunnasta teolliseen yhteiskuntaan aloitti kaupunki- ja maaseutu-identiteettien sekoittumisen. Yhteiskunnalliset tekijät, kuten teollistuminen, kaupungistuminen ja tietoyhteiskuntaistuminen, ovat vaikuttaneet ihmisten asuin- ja työympäristön valintoihin. Keskuksiin päin on kohdistunut suuri muutto liikkeen vetovoima, samalla kun maaseutu on kärsinyt väestön vähenemisestä. Sivukyliltä on lakkautettu kyläkouluja, kauppoja ja muita palveluja. Talousvaikeuksien ja tehostamistoimenpiteiden vuoksi on toteutettu kuntaliitospolitiikkaa, jossa kaksi tai useampi kunta on yhdistetty yhdeksi kunnaksi. Palveluja on siirretty suurempiin taajamiin, usein pitkien etäisyyksien päähän. Joukkoliikenteen vähentäminen on edelleen hankaloittanut maaseudun elinehtoja. Haja-asutusalueella matkantekoon tarvitaan lähes aina henkilöautoa. Palveluiden keskittyminen taajamiin, etäisyydet ja liikenneyhteydet vaikuttavat luonnollisesti siihen, kuinka kiinnostavana tämän päivän asuin- ja elinympäristönä maaseutu koetaan.

Kaupunkilaiset edelläkävijät, kuten esimerkiksi ympäristöasioista kiinnostuneet kaupunkiviljelijät, toteuttavat ekologista elämäntapaa ostamalla luomuruokaa, harrastamalla kaupunkiviljelyä ja pyöräilemällä työmatkat. Vaikka ekologisuudesta on tulossa heidän keskuudessaan trendikästä, maaseutumainen asuminen ei kiinnosta heitä. Puhtaan luontonsa sekä lähiruoka- ja viljelymahdollisuuksiensa vuoksi maaseutu mielletään ekologisena, mutta todellisuus ei monenkaan mielestä vastaa sitä. Pitkät etäisyydet ja huonot joukkoliikenneyhteydet saavat ekologisesta elämäntavasta kiinnostuneet lapsiperheet asumaan kaupunkien keskustoissa tai niiden lähetyillä lähiöissä, jotka sijaitsevat hyvien kulkuyhteyksien varrella. Lapsiperheet säästävät matkustamisessa säästetyn ajan perheen yhteiseen aikaan.

Nykyisin maaseutu houkuttelee asukkaikseen hyvätuloisia toimihenkilöitä ja ikääntyviä mökkeilijöitä. Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsauksen (3/2010) perusteella hyvätuloiset muuttavat pääkaupunkiseudulta Kirkkonummelle, Nurmijärvelle ja Sipooseen. Toisaalta ikääntyvät muuttavat näistä kunnista Tilastokeskuksen väestötilaston mukaan kaupunkien keskustoihin parempien palveluiden perässä. Hyvätuloisten maalle muuttamisen syyksi on mainittu kiireeseen, elämisen kalleuteen, ruuhkiin, huonoon ilmanlaatuun ja pieneen elintilaan kyllästyminen. Monet lapsiperheet elävät unelmaa omasta talosta vesistön, metsän tai pellon laidalla. Mökkeily ja kakkosasuntojen suosio on lisääntynyt ikääntyvien joukossa 10 prosentilla kymmenessä vuodessa. Tästä ikäryhmästä 51 prosenttia mökkeilee nykyisin (Mökkeily kiinnostaa yhä useampaa suomalaista, Suur-Saimaa 5.6.2010).

Kaupunkilaisten ekologinen liikehdintä ja vaatimukset elämänlaadun parantamiseksi laajenevat myös vaatimuksiin parantaa maaseudun elämänlaatua. Ekoihmiset haluavat ekologista omavaraisuutta puhtaampien elintarvikkeiden ja energian tuottamisessa. Työn ja vapaa-ajan yhdistäminen etätönn mahdollistamana lisännee edelleen muuttohaluja maalle etenkin sellaisten ryhmien keskuudessa, jotka jo käyttävät IT-teknologiaa työssään ja jotka haluavat olla lähempänä harrastusmahdollisuuksia sekä arvostavat vapaata elintilaa ympärillään. Tehokkaat laajakaistayhteydet ovat maaseudun eilinehto. Jokaisella kotitaloudella Suomessa on ollut mahdollisuus toimivaan yhden megabitin laajakaistayhteyteen heinäkuun ensimmäisestä päivästä 2010 alkaen. Toimivat joukkoliikennejärjestelyt ja muut arjen sujuvuuteen liittyvät palvelut lisäävät maalle muuttamisen vetovoimaa. Kiertävät monitoimibussit, kuten kauppa-, posti, Kela- tai verotoimistopalvelut, voisivat olla esimerkiksi ratkaisuja, joilla etäisyyksistä aiheutuviin liikenneongelmiin saataisiin helpotusta.

Kunnat voisivat kääntää muuttotappion voitoksi esimerkiksi kehittämällä palveluja, jotka suosivat talouksia, jotka ovat kiinnostuneita etätönnästä ja down shiftingistä eli kohtuullistamisesta ja muuten vaan maalle muuttamisesta. Monet pienet paikkakunnat käyttävät erilaisia houkuttimia saadakseen uusia asukkaita. Esimerkiksi Ristijärvi profiloituu eläkeläisten kunnaksi. Kuhmoinen, Mynämäki, Padasjoki, Parikkala ja Uusikaupunki ovat mukana Suomen Ympäristökeskuksen Hiilineutraalit kunnat -hankkeessa. Sen tarkoituksena on luoda kunnille työkaluja ja toimintamalleja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi sekä edistää ilmastomyönteisen teknologian käyttöönottoa.

6 Edelläkävijöiden näkemyksiä tulevaisuuden maaseudusta

Trendianalyysiin haastateltiin ihmisiä, jotka ovat ratkaisseet maaseudun kokemuksen ja maalla elämisen uudella tavalla. Heidän kommenttinsa jäsennettiin toiveiksi tulevaisuuden maaseudusta sekä maaseudun nouseviksi mahdollisuuksiksi.

6.1 Toiveita tulevaisuuden maaseudusta

Tähän analyysiin haastateltiin maaseudun ja kaupungin edelläkävijöitä, turisteja ja maahanmuuttajia heidän maaseutuun liittyvistä tulevaisuuden toiveistaan. Kaiken kaikkiaan toiveet olivat melko yhdensuuntaisia, ja niissä korostui ekologisemman elämäntavan mahdollistuminen. Kaupungissa asuvat edelläkävijät eivät pitäneet maaseudun nykyistä elämäntapaa kovin ympäristöystävällisenä pitkien välimatkojen ja huonojen liikenneyhteyksien vuoksi. Myös asuinympäristöjen suunnittelussa maaseutu kulki jälkijunassa kaupunkilaisten mielessä.

Turistit ja maahanmuuttajat kokivat maaseudun lomanviettopaikkana, ja heidän mielestään suomalainen maaseutu ei tarjoa kokemuksia, joissa pääsisi tutustumaan paikalliseen kulttuuriin ja ihmisiin. Maahanmuuttajien mielestä olisi tärkeää päästä jakamaan yhteisiä kokemuksia. Turistit eivät löytäneet maaseudulta paikallista ruokaa, eivätkä he päässeet tutustumaan siellä paikallisiin tapoihin ja kulttuuriin.

Alla oleva teksti vetää yhteen taulukossa 2 esitetyt maahanmuuttajien, turistien sekä maaseudun ja kaupunkilaisten edelläkävijöiden maaseutuun liittyvät toiveet.

1. Elävä maalaismiljö

Kaikki haastatellut edelläkävijäryhmät, maaseudun ja kaupunkilaisten edelläkävijät sekä maahanmuuttajat ja turistit, pitivät elävää maalaisympäristöä tärkeänä tulevaisuuden maaseudulla. Maaseudun edelläkävijöiden mielipiteissä korostui se, että uudenlaiset työpaikat elävöittäisivät maaseutua. Maaseudulla halutaan jatkossakin olevan puitteet maanviljelykselle ja eläintenhoidolle tuotantoeläimineen. Elävään maaseutuun kuuluu luonnon läheisyys ja siihen liittyvä toiminta. Siihen kuuluvat myös villi- ja kotieläimet. Kaupunkilaiset edelläkävijät toivoivat, että maaseudulla arvostettaisiin alueelle luonteenomaista arkkitehtuuria ja kulttuuriympäristöä. Heidän mielestään ympäristössä voisi olla rakennetun ympäristön ja luonnonmukaisen metsän vaihtelevuutta. Turistien ja maahanmuuttajien mielipiteissä nousi esiin puhtaan ja kauniin luonnon tärkeys.

2. Aktiivinen yhteisö ja läheisistä välittäminen

Maaseudun edelläkävijät olivat sitä mieltä, että yhteisöstä huolehtimisen ja toisten auttamisen vastuuta pitäisi jakaa. Yhteispuutarhat, yhteiseläintenpito, yhteisviljelyalueet ja yhteiset tilat helpottaisivat työtaakkaa. Tarvittaisiin herättelyä, jolla aktivoitaisiin kylätoimintaa. Tälle ryhmälle myös lasten hyvinvointi kyläyhteisössä on tärkeää. Aktiivinen yhteisöllisyys liittyi myös turistien ja maahanmuuttajien näkemukseen. He kaipasivat mahdollisuutta tutustua paikalliseen kulttuuriin ja ihmisiin erilaisissa sosiaalisissa tapahtumissa, joissa mahdollisesti jaettaisiin kokemuksia ja osaamista. Kaupunkilaiset edelläkävijät arvostivat maaseudulla naapuriapua ja peräänkuuluttivat entistä suvaitsevampaa ilmapiiriä ihmisten kesken.

3. Mahdollisuus syödä terveellisesti ja kasvattaa ruokaa omaan tarpeeseen

Maaseudulla asuvat edelläkävijät kokivat omavaraisuuden tärkeäksi, ja he kaipasivat mahdollisuutta saada luomuruokaa lähikaupasta. Kaupunkilaiset edelläkävijät toivoivat maaseudulta laadukkaita elintarvikkeita, hyötykasveja ja lähiruokaa. Molemmat ryhmät peräänkuuluttivat nykyistä parempia mahdollisuuksia pienviljelyyn.

4. Luonnosta nauttiminen

Puhdas luonto, luonnonpuistot ja hyvät ulkoilu- ja maastot ovat tärkeä osa luonnosta nauttimista sekä maaseudulla asuville edelläkävijöille että maahanmuuttajille ja etenkin turisteille. Kaupunkilaiset toivoivat erilaisia opastettuja harrastusmahdollisuuksia luonnossa ja turisteille hyvin hoidettua ympäristöä, joka huomioi ekologiset arvot.

5. Ekologiset energiaratkaisut ja talousylijäämän hyödyntäminen energian tuotannossa

Sikä maaseudun että kaupunkilaisten edelläkävijöiden mielipiteistä muodostui vahva näkemys ekologisesta elämäntyylistä tulevaisuuden maaseudulla. Maaseudun edelläkävijöille oli tärkeää uusiutuvan energian käyttömahdollisuus sekä ekologiset energiamuodot ja kierrättäminen. Kaupunkilaiset edelläkävijät toivoivat maaseudulta entistä kokonaisvaltaisempaa ekologista elämäntyyliä, jossa huomioitaisiin ekologisen ympäristön rakentaminen ja ekologisesti kestävä tuotantomenetelmä.

6. Saavutettavissa olevat palvelut

Kritiikki keskitetyistä palveluista on saanut maaseudulla asuvat edelläkävijät peräänkuuluttamaan maaseudun palvelujen nykyistä parempaa saavutettavuutta. Nykyisin on vaikea päästä palveluiden lähelle. Myös lasten harrastusmahdollisuuksia kaivattiin lisää.

7. Työmuodon soveltuminen etätyöhön ja toimivat verkkoyhteydet

Tulevaisuuden maaseudulla tehokkaat etätyöyhteydet ovat toimivan maaseutumaisen asumisen perusedellytyksiä niin maaseudun kuin kaupunkilaistenkin edelläkävijöiden mielestä.

8. Toimiva julkinen liikenne ja ekologiset liikenneratkaisut

Maaseudun edelläkävijät toivoivat nykyistä tehokkaampaa ja sujuvampaa julkista liikennettä esimerkiksi uudenlaisen yhteiskuljetukseen perustuvan toiminnan muodossa. Teiden kunnossapito on heille osa maaseudun toimivaa infrastruktuuria. Kaupunkilaiset edelläkävijät toivoivat maaseudulle ympärivuotista, toimivaa julkista liikennettä. Turisteille ja maahanmuuttajille julkinen liikenne sekä ekologinen liikkuminen, kuten pyöräily, nousivat tärkeiksi tekijöiksi maaseudun toimivien liikenneratkaisujen kannalta.

9. Oma rauha, tila ja hitaampi elämänrytmi

Maaseudun ideanikkarit kokivat väljän asumisen ja tilan harrastuksille tärkeiksi tulevaisuuden maaseudulla. Maaseudulla on tärkeää päästä rentoutumaan turistien, maahanmuuttajien ja maaseudun edelläkävijöiden mielestä. Kaikkien ryhmien mielestä yksityisyys ja oma rauha ovat maaseudun perusedellytyksiä.

10. Paikallisuus ja oma kulttuuri

Maaseudun edelläkävijät kaipasivat nykyistä ponnekkaampaa oman kulttuurin vaalimista maaseudulla. Turistit ja maahanmuuttajat puhuivat yhteen ääneen maaseudusta, jossa paikalliset tavat, ruokailu- ja muu oma kulttuuri nousisivat nykyistä paremmin esiin. Maaseudun erottautuminen omalla vahvalla kulttuurilla voisi tarjota uudenlaisen näkökulman luovalle luokalle ja kaupunkilaisille, jotka ovat tottuneita siihen, että kulttuuritarjontaa pitää olla.

Sitran selvityksiä 52

Taulukko 2. Unelmamaaseutu.

<p>1. Luonnonläheinen asuminen elävässä maalaismiljöössä</p> <ul style="list-style-type: none"> + Puhtaan ja kauniin luonnon lähellä + Luonnonläheinen asuminen + Kaunis, elävä kylämiljöö + Luonnon tärkeys + Asuminen luonnonläheisyydessä + Maaseutu ja sen eläimet tuotu lähemmäs kaupunkia, maalaismiljöö + Nostalginen ympäristö ja rakennukset + Ympäristössä vaihtelevuutta (rakennettua ympäristöä ja luonnonmukaista metsää) + Työpaikkojen lisääminen elävöittää kylää. 	<p>2. Aktiivinen, tiivis yhteisö ja läheisistä välittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> + Paikallisiin ihmisiin tutustuminen sosiaalisten tapahtumien ja yhteistyön kautta; kokemusten ja osaamisen jakaminen + + Ystävien läheisyys + Naapuriapu + + Yhteisöllisyys ja aktiivinen kylätoiminta (seurat, tori, EU-projektit jne.) + Samanhenkisiä naapureita + Läheiset, perhe tai sukulaiset asuvat lähellä. + Kokoontumispaikka yhteisölle + Yhteisöjen herättelyä + Lasten hyvinvointi + Yhteisviljelyalueet, yhteispuutarhat, yhteiseläintenpitoa, yhteisiä tiloja + Yhteisöstä huolehtiminen kaikkien vastuulla, toisten auttaminen + Suvaitsevainen ilmapiiri 	<p>3. Mahdollisuussyödä terveellisesti ja kasvattaa ruokaa omaan tarpeeseen</p> <ul style="list-style-type: none"> + Hyötykasvien kasvat + Omavaraisuus + Oma kaivo + Paljon viljelysmaita + Luonnonantimet + Mahdollisuus viljellä pienimuotoisesti + Omavaraisyhteisöjä kaupunkeihin ja maaseudulle + Pienviljely + + Lähiruoka + Laadukkaiden elintarvikkeiden tuottaminen + Luomuruokaa ja luomulähikauppa
<p>4. Luonnosta nauttiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> + Luonnosta nauttiminen + + Luonnossa harrastaminen + Ekologinen hyvin hoidettu ympäristö + Luonnonsuojelu + Luonnonpuisto ja puutarha lähellä + Kotitarvepuistoja, suhde eläimiin säilytettävä + Puhdas luonto + Maisemat + Hyvät ulkoilumaastot 	<p>5. Ekologiset energiaratkaisut, ekologinen elämäntyyli ja talousylijäämän hyödyntäminen energian tuottamisessa</p> <ul style="list-style-type: none"> + Ekologiset energiamuodot ja uusiutuvan energian käyttö + Ekologinen rakentaminen ja asuinrakennukset + Ekologisen elämäntyylin toteuttaminen + Kierrättäminen + Ekologinen ympäristö + Ekologisesti kestävä tuotantomenetelmät 	<p>6. Toimivat ja helposti saavutettavissa olevat palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> + + Palvelut lähellä + Peruspalvelut (työ, koulu, kaupat ja virastot) + Palveluiden hyvä saatavuus (kauppa-, kirjasto- ja Kela-autot seuduille, joilta on vaikea päästä palveluiden äärelle) + Kaupungin palvelut lähellä + Hyvät ja paljon harrastusmahdollisuuksia + Harrastuksia lapsille
<p>7. Työmuodon soveltuminen etätöihin ja toimivat tietoliikenneyhteydet</p> <ul style="list-style-type: none"> + Etätö hoituu hyvien tietoliikenneyhteyksien ansiosta. + Etätömahdollisuus + Työ kaupungissa tai kylässä etätöinä + Opiskelu kaupungissa tai etäopinnot kylässä + Toimivat tietoliikenneyhteydet 	<p>8. Toimiva julkinen liikenne ja ekologiset liikenne- ja liikenne- ja ekologiset liikenne- ja ekologiset liikenne- ja ekologiset liikenne-</p> <ul style="list-style-type: none"> + + Hyvät liikenneyhteydet + Ympäri vuoden toimivat liikenneyhteydet + Hyvä julkinen yhteiskuljetus + Hyvät kevyenliikenteen väylät + + Infran kunnossapito + + + Ekologinen liikkuminen (julkinen liikenne, pyörä, hevonen jne.) 	<p>9. Tilaa elää hitaalla elämänrytmillä omassa rauhassa</p> <ul style="list-style-type: none"> + + + Yksityisyyttä ja omaa rauhaa + Väljä asuminen + Paljon tilaa harrastaa lähellä luontoa + Väljempää asumista kuin omakotitaloalueilla + + Rentoutuminen
<p>10. Paikallisuuden ja oman kulttuurin korostaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> + Paikalliset palvelut ja ruoat + Oman kulttuurin ponnekasta vaalimista + Kulttuuria ja tapahtumia + Juuret maassa 	<p>■ Maaseudun edelläkävijät ■ Turistit, maahanmuuttajat ■ Kaupunkilaiset edelläkävijät</p>	

6.2 Maaseudun orastavat mahdollisuudet

Maaseutu tarjoaa uudenlaisia työ- ja oppimismahdollisuuksia, inspiroivaa ympäristöä sekä mahdollisuutta erilaiseen elämäntapaan. Sekä asiantuntija- että edelläkävijäkyselyissä kysyttiin orastavaa asennetta, joka tulee muuttamaan omaa maaseutusuhdetta. Kyselyssä pyydettiin myös nimeämään esimerkkejä, jotka kertovat uudenlaisesta osaamisesta maaseudulla. Kyselyn perusteella nostettiin esiin yrityksiä, joiden toiminnassa itää maaseudun uudenlainen tulevaisuus.

1. Voimaannuttava työ- ja oppimisympäristö

Nykyiseen työelämään ja työhön suhtautuminen muuttaa suhdettamme maaseutuun. Nuoriso ei ajattele työtään niin urakeskeisesti kuin vanhempi sukupolvi. Pätkätyöajattelu ja kohtuullistaminen ovat ajureita, jotka muuttavat maaseutua paikaksi toteuttaa uudenlaisia työhön liittyviä toimintatapoja. Myös aktiivi-ikäisille työnteon tulisi tuntua nykyistä mielekkäämmältä. Suomessa ei ole varaa polttaa loppuun työhön kiinnittynyttä joukkoa ja heidän osaamistaan. Mikäli etätyö on mahdollista, maaseudusta tulee yhä useammalle mahdollinen paikka tehdä työtä. Etätyö on toteutettava kunnollisesti ja volyyymilla, muuten tavoite jää keinotekoiseksi. Työn vapauttaminen uudenslaisiin yhteyksiin on tämän vuosisadan mahdollisuus.

Maaseutu voimaannuttavana työnteon ja oppimisen ympäristönä tarjoaa resurssit hyvinvointia lisäävään elämään, jossa ihmisellä on entistä vapaammat mahdollisuudet säädellä voimavarojaan oman elämäntilanteensa mukaan. Maaseutu elää jo nyt kokeilevan kulttuurin uusjakoa. Tietokoneet ja uusi teknologia ovat lisänneet toimeentulon mahdollisuuksia ja kannustavat liikkuvaan sekä joustavaan työhön.

Maaseutu on kiinnostava oppimisympäristö. Suomalainen korkealaatuinen opetus yhdistettynä luontoon, ekologiseen ajatteluun, liikuntaan, taiteeseen ja luovaan yrittämiseen mahdollistaa pidemmälle erikoistuneen koulutusjärjestelmän esimerkiksi kansainvälisten koulujen yhteistyöverkoston osana. Myös eri-ikäisten ihmisten yhteisoppiminen ja siitä saadut kokemukset voisivat tuottaa uudenalaista tietoa lisääntyvään tarpeeseen parantaa ikääntyvien ihmisten aktiivista vanhuutta.

2. Hidas elämäntapa ja kohtuullistaminen

Kohtuullistaminen voidaan nähdä laajempaan pyrkimyksenä elämäntavan muutokseen, jossa ylimääräinen kulutus halutaan karsia työntekoa vähentämällä. Vastapainona tietoyhteiskuntaistumiselle ja kiireelle ihmiset haluavat tehdä asioita hitaasti ja uutta oppien. Kiireettömyyden suosiminen on levittänyt Italiasta lähteneestä pikaruokakulttuuria kritisoivasta slow food -liikkeestä matkailuun, muotoiluun ja asumiseen.

Hitaassa elämäntavassa on kysymys valintojen tekemisestä oman elämäntavan parantamiseksi: karsitaan turha, tehdään tärkeät asiat viimeisen päälle ja varataan tekemiselle aikaa. Hitaan elämäntavan valinnat ovat kuitenkin toisille pakollisia ja toisille vapaaehtoisia. Esimerkiksi työttömyyden vuoksi ihminen joutuu pakostakin karsimaan elämästään pois tarpeellisiltakin tuntuvia asioita. Kiireinen, vaativa työelämä näkyy kyllästymisenä työelämän paineisiin. Työntekoa halutaan vähentää lyhentämällä työviikkoa tai hakeutumalla vuorotteluvapaalle – tai hakeutumalla jopa uudenslaiseen, enemmän sisältöä elämään tuottavaan ja omaa hyvinvointia tukevaan ammattiin.

Hitaan elämäntavan suosio liittyy oleellisesti matkailuliiketoimintaan. Suomalasten matkailu- ja ravintola-alan yrittäjien kannattaisi ottaa tosissaan mahdollisuus, johon löytyy kulttuuriset rakenteet tilan, hiljaisuuden, pimeyden, vuodenaikojen vaihtelun ja puhtaan luonnon vuoksi. Suomessa on myös monesta kulttuurista hävinnyttä asiantuntijuutta hiljaisuuden ja kadonneen luontosuhteen löytämiseen, mikä mahdollistaa uudenlaisten hyvinvointi- ja matkailupalveluiden kehittämisen maaseudulle. Hidas elämäntapa saa turistit matkustamaan kohteisiin, joissa voi viipyä pitkään. Matkailutuotteita kannattaisi suunnitella nimenomaan ajatellen ulkomaalaisia vieraita, joilla on kulutuskykyä. Suomalaiset eivät ole vielä kaikkein kulutuskykyisin kohderyhmä maaseudun tuotteiden ja palveluiden ostajana.

Rauhoittava luonto ja oppiminen sen ehdoilla elämiseen auttavat ihmisiä, jotka ovat ajautuneet henkisesti omien voimavarojensa hiipumiseen. Maaseutu ympäristönä vaihtelevine vuodenaikoinen tarjoaa ihmiselle selviytymisresurssin. Terveystuolto ja ihmisen henkinen valmennus voidaan toteuttaa luontoklinikkoina, parantoloina, nuorisokoteina, sairaaloina, tunnetaitovalmennuksina ja erilaisina kursseina tai koulutuksina.

www.cavesson.com
www.hornwork.fi

3. Kokeilu ja omavaraisen elämän mahdollisuudet

Ekologisen energian ja ruoantuotannon toteutuminen vaatii uutta ajattelua ja kokeilua. Mahdollisuuksien luominen kokeilevaan kulttuuriin synnyttäisi yrittäjyyteen kannustavaa ilmapiiriä maaseudulla. Suomessa on osaamista esimerkiksi lämpömenetelmien kehittämiseen jo pelkän maantieteellisen realiteetin vuoksi.

Pyrkiminen omavaraisuuteen viestittää kehittyvästä halusta kuluttaa entistä järkevämmiin. Esimerkiksi Italiassa toimii Gas-ryhmä, johon kuuluvat ihmiset ostavat maataloustuotteita suoraan tuottajilta, minkä jälkeen se järjestää itse niiden jatkojalostuksen. Samantyyppistä mallia voitaisiin soveltaa myös energian käyttöön. Osuuskunnat voisivat myydä jatkojalostettua energiaa ulkopuolisille. Maaseutu vetää puoleensa yhteisöjä, jotka haluavat kokeilla omavaraisempaa elämäntapaa. Sen toteuttaminen on kuitenkin helpompaa yhteisöissä kun yksin. Ihannekuva ekologisesta omavaraisuudesta usein romuttuu maaseudulla, kun huomataan, että tuloksien saaminen vaatii kovaa työtä, järjestelmiä ja rutiineja. Yhteinen tavoite ja sen mukaisen järjestelmän toteuttaminen madaltavat uudenlaisen yrittäjyyden kynnystä maaseudulla. Toimiva ketjuuntuminen ja maataloustuotteiden jatkojalostus luovat erilaistumisen mahdollisuuksia omavaraistalouteen. Laajemmin ajateltuna maaseutua tulisikin kehittää mieluummin sen omista lähtökohdista, ei ihmisten yksilöllisistä pyrkimyksistä, käsin.

www.gasek.fi
www.biomet.fi

4. Turvallinen retroelämä

Kriisit, turvattomuuden tunne ja yhä vaikeammin hahmotettava maailma ovat nostattaneet esiin retroajattelun. Muoti on käynyt läpi kertaustyyliä viimeisen 40 vuoden aikana, mutta vasta 2000-luvulla kertaustyyli on tullut pukeutumisen lisäksi ihmisten elämäntapaan. 1970-luvun vapaan elämäntavan ihannoiti näky sisustuslehtien jutuissa, joissa esitellään vanhoista huonekaluista sisustettuja koteja. Maaseutuun liittyvä nostalgia näyttyy turvallinen retroelämä -ilmiössä kaipuuna luontoon, omavaraisuuteen ja maaseutuelämän yhteisöllisyyteen.

Ohjaaja Markku Pölösen toteuttama elokuvamatkailukohde Suomen Filmikylä tarjoaa puitteet elokuvien ja tv-ohjelmien tekoon ympärivuotisesti. Kylänraitin varrelle on rakennettu esimerkiksi pappila, koulu ja tohtorila. Voisiko maaseutu olla pysähtynyt retro-maa, jossa eletään eri tahtiin, kuunnellaan lp-levyjä ja asutaan retrotyyliin? Retroajattelua voitaisiin soveltaa myös elämyspuistoihin tai majoitustoimintaan. Ehkäpä kaupunkilaiset edelläkävijät etsivät maaseudulta hitaaseen elämäntyyliin, ajan pysäyttämiseen ja nostalgiaan liittyviä kokemuksia, jotka voisivat elvyttää esimerkiksi tanssilavaperinnettä.

www.suomenfilmikyla.fi

5. Erikoistuneet lähi- ja luomuruokatoimijat

Globalisaatio, tehoajattelu, ylikansoittuminen, luonnonvarojen riittämättömyys ja huoli ympäristön tilasta ovat lisänneet kiinnostusta paikallisuuteen. Vuoden 2008 ruokakriisi viimeistään herätti ihmiset ajattelemaan globaalia ruokavarmuutta sekä lähiruoan ja omavaraisen ruokatuotannon mahdollisuuksia. Ruokakeskustelussa on nostettu esiin puhtaan ruoan tarve. Kaupoissa luonnonmukaisin menetelmin tuotettujen elintarvikkeiden valikoima on monipuolistunut. Yhdysvalloissa on ketjuja, jotka ovat erikoistuneet jopa erilaiseen hinnoitteluun perustuvaan luomutarjontaan. Luomuelintarvikkeissa on vielä kuitenkin statuksen leima: ne mielletään terveellisemmiksi ja ekologisimmiksi mutta kalliiksi.

Suomessa luomutuotteiden saatavuus on rajoittunutta, ja niiden hinta on esteenä suuremmalle kysynnälle. Marja-Riitta Kottilan luomuketjun toimijoiden välistä vuorovaikutteisuutta käsittelevän väitöskirjan (2010) mukaan pienet tuotantomäärät, sirpaleiset markkinat, korkeat kustannukset, markkinatiedon puute sekä luomuraaka-aineiden epävarma saatavuus vähentävät toimijoiden kiinnostusta kasvattaa luomutuotteiden tarjontaa. Näkökulma pitäisi Kottilan mielestä siirtää yhdestä toimijasta koko tuotantoketjuun ja sen toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen (Rajala 2010). Luomuruoka on ihmisten mielikuvissa ylellisyystuote. Luomu- ja lähiruokatuottajien ketjuuntuessa olisi toivottavaa, että ruoan hinta ei kuitenkaan karkaisi tavallisen kuluttajan kukkaron ulottumattomiin ja että luomu- ja lähiruokaa saisi lähikaupoista tai vaikkapa lähiruoka-automaateista. Lisääntyvästä lähi- ja luomuruoan suosioista kertoo se, että maanviljelijän ammatin arvostus on noussut viimeisen vuosikymmenen kuluessa sijalta 150 sijalle 50. Myös ravintolat, jotka perustavat toimintansa alueen erikoisuuksiin ja puhtaaseen ruokaan, lisäävät kiinnostustaan.

www.heilan.fi

www.tudra.fi

www.finnspring.fi

www.ikaalistenluomu.fi

www.laitikkalanet.fi/suttinen

www.tkk.utu.fi/extkk/ruokasuomi

6. Viihdekeskukset maalla

Yhteiskunnalliset kehitysvaiheet läpikäytyään ihmiset ovat tottuneet siihen, että huippuvarustellut mökit mukavuuksineen ja tietokoneyhteyksineen ovat käytettävissä myös maaseudulla. Viihteellisyys kuuluu tämän elämäntavan osaksi. Maaseudulle halutaan yhä enemmän harrastus- ja virkistystoimintaa. Maaseutua ei silloin enää koeta maaseuduksi, vaan uudenaikaiseksi virkistysalueeksi, joka on lähellä kaupunkimaista elämää.

www.levi.fi
www.himos.fi

7. Maailmankansalaisuus – World village -ajattelu

Internet on poistanut maiden välisiä fyysisiä rajoja ja lisännyt paikallisten kulttuurien arvostusta. Paikalliskulttuurit eri puolilla maapalloa ovat löytäneet yhteisiä kiinnostuksenkohteita etenkin musiikista, taiteesta ja käsityöstä. Maaseutua ei nähdä urbaanista elämästä erillisenä, vaan se on paikka, josta löytyy omaperäisyyttä ja erilaisuutta. Maailmankansalaisuusajattelu, jossa ihminen samaistaa itsensä muiden kulttuureiden identiteetteihin, avaa maaseudulle mahdollisuuden toimia suvaitsevana paikkana, maailman kylänä, jossa erilaisuudet kohtaavat ja muodostavat kiinnostavia rajapintoja. Perinteisten taide-, käsityö- ja musiikkisynteesiproduktioiden rinnalle voisi liittää muutakin, kuten metsä- ja ruoantuotantoalan, erityisosaamista.

www.kotiprojekti.fi
www.arteles.org

8. Ihmisen ja luonnon vuorovaikutus sekä hyvinvointi

Kaupungeissa toteutetaan ekologista elämäntapaa hyötyviljelemällä, syömällä luomuruokaa ja pyöräilemällä töihin. Leviääkö uudenlainen ympäristötietoisuus maaseudulle kaupunkilaisten mukana, jotka opastavat maalaisia kadotettuun orgaaniseen viljelyyn ja elämäntapaan? Monen kaupunkilaisen lomamatkahaaveet ovat nykyisin kotimaassa tai lähiympäristössä. Yhä useampi ulkomaalainen turisti on kiinnostunut löytämään kadotetun luontosuhteen ja rakentamaan omaa hyvinvointiaan sen kautta. Maaseutua pitäisi pystyä kehittämään heidän näkökulmastaan, jotka edustavat muutosta, kulutuskykyä ja tulevaisuutta. Terveelliset elämäntavat, luonto, henkinen valmennus, mytologiat ja tarinat ovat luonteva osa uudenlaista ympäristö- ja hyvinvointitietoutta.

www.mustarinda.fi
www.vilmankammen.fi
www.lehtopeat.com
www.frantsila.com

9. Luovuutta ruokkiva ympäristö

Luovuus vaatii syntyäkseen hiljaisuutta, rauhaa ja tilaa. Maaseutu tarjoaa tähän hyvän ympäristön. Maaseutu kukoistaa erilaisista luovan hulluuden paikallisalakulttuureista, kuten ITE-taiteilijoiden-, äijä-klubien- tai goottien yhteisöistä, joilla on omia käyttäytymiskoodoja ja mielenkiinnon kohteita. Maaseudun ihmisten kekseliäisyys ovat osoitus maalla kukoistavasta luovuudesta. Hajautetun tuotannon malli ja uusi teknologia, kuten 3D ja rapid prototyping, mahdollistavat luovan etätyön maaseudulla. Luovilla, maalla toimivilla suomalaisilla yrityksillä on potentiaalia nousta kansainväliseen maineeseen Duudsonien suosion innostamana. Esimerkiksi elokuvatuotantoyhtiöt, mainostoimistot, arkkitehtitoimistot, pelialan yrittäjät ja musiikkistudiot voisivat tulevaisuudessa hyvin toimia maalta käsin.

www.rockmodels.fi
www.tupamusa.com
www.kankarintaidehuvila.com
www.msfilmfestival.fi

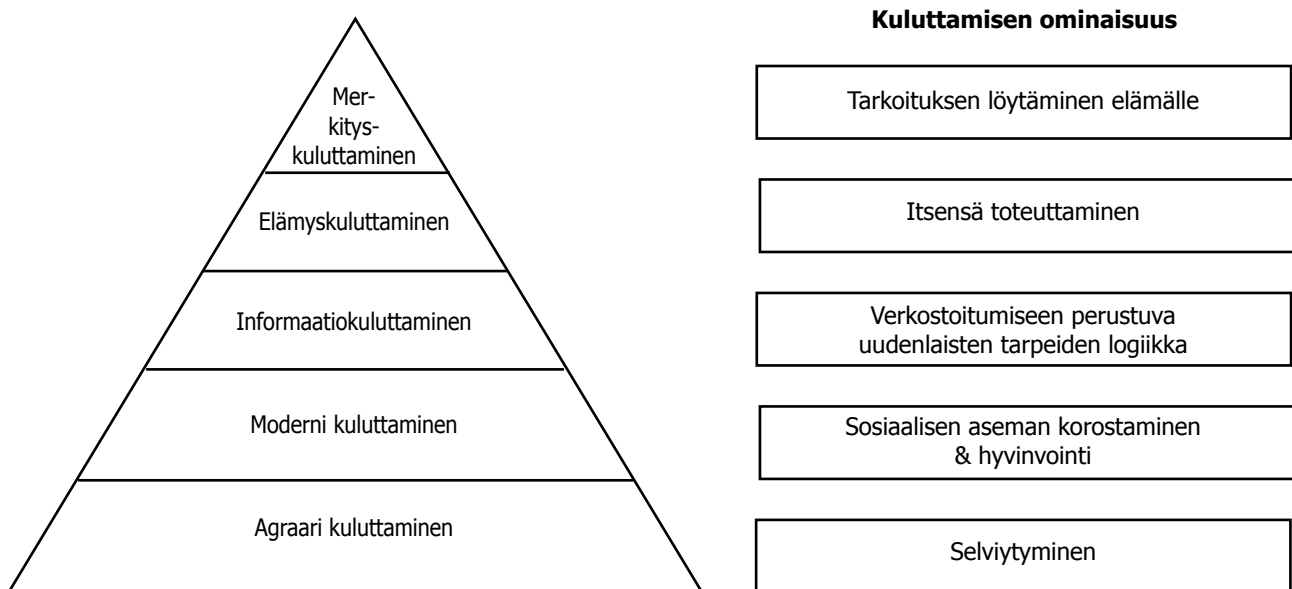
7 Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa

Yhdysvaltalaisen elämysgurujen Joseph Pine II:n ja James Gilmoren uusin kirja *Authenticity – What Consumers Really Want* (2007) jatkaa keskustelua elämystaloudesta. Kirjan mukaan eletään aikaa, jossa elämisyhteiskunta on puhjennut täyteen kukkaansa ja nostaa esiin uudenlaisen kuluskriteerin: aitouden. Filosofin Pekka Himanen (2010, 63) puhuu tietoyhteiskunnan murroksesta, jossa vihreä informaatio- ja palvelutalouden, hyvinvointiyhteiskunnan versio 2.0 sekä rikas monikulttuurinen elämä siirtävät meidät uuteen vaiheeseen, merkitysyhteiskuntaan. Himanen yhtyy usean talousasiantuntijan mielipiteeseen, jonka mukaan talouskasvu, joka ei vastaa ilmastonmuutoksen haasteeseen, ei ole enää mahdollinen.

Elämisyhteiskunnasta kirjoittaneen *The Dream Society* -kirjan (1999) kirjoittaja, tanskalainen Rolf Jensen puhuu elämisyhteiskunnasta niin ikään hieman eri näkökulmasta kuin Pine & Gilmore. Jensen näkee, että elämisyhteiskunnassa on tunnetasolla kyse paluusta metsästisyhteiskunnan aikaan, jolloin ihmisyyttä pidettiin luonnon osana. Silloin tyydyttiin ainoastaan olennaiset tarpeet ja kehitykseen suhtauduttiin vähemmän materiaalisesti.

Jos elämisyhteiskunta on tänä päivänä toteutunut Pinen & Gilmoren näkemyksiin perustuen, tulevaisuuden merkitysyhteiskunta on lähempänä Jensenin määritelmää. *Dream Society* -kirjassa (1999, 145–146) Jensen puhuu kuudennesta tarvetasosta, jossa etsitään tarkoitusta elämälle. Jensenin määritelmää on sovellettu kuvioon 5, jossa eritellään kuluttamisen asenteita yhteiskunnallisessa muutoksessa. Kuluttamisen ominaisuus – tarkoituksen löytäminen elämälle – on siinä yhdistetty merkitysyhteiskunnan kehityksen osaksi.

Kulutustutkija Päivi Timosen mielestä elämysten liittäminen pelkästään poikkeuksellisiin kulutustilanteisiin, kuten matkailuun tai huvipuistoihin, rajaa ulkopuolelle kiinnostavat arkisen elämän nautinnot. Suomalaisille tärkeät luonnosta nauttimisen käytännöt ovat tavallisia arkisia tekoja, kuten luonnossa kävelemistä, puutarhan vaalimista tai lomailua kesämökillä (Timonen 2009, 204). Tutkija Mika Pantzarin (henkilökohtainen tiedonanto, kesäkuu 2010) mukaan ihmiset oppivat arkeaan ja sitä, mikä siinä on merkityksellistä. Arjen käytännöt muuttuvat, kun todellisuuden ja arjen välille muodostuu ristiriitoja. Nykyisten vastuullisuutta tukevien megatrendien – maapallon ylikansoittumisen, ympäristökysymysten, raaka-aineiden loppumisen, taloudellisen järjestelmän uudelleen arvioimisen ja demokraattisen hyvinvoinnin – valossa epätavalliset, yksilön henkilökohtaiset elämykselliset kokemukset, tuotteet ja palvelut eivät tee arjesta merkityksellistä. Ristiriita arjen kokemisessa suhteessa muuttuneeseen maailmaan saa ihmiset pohtimaan oman vaurastumisen ja vastuun välistä tasapainoa. Tämä ristiriita ohjaa ihmisiä suhtautumaan omaan kuluttamiseensa eri tavalla ja siirtymään kohti merkitysyhteiskunnan kehitystä.

Kuvio 5. Kuluttamisen asenteet yhteiskunnallisessa muutoksessa.

Elämystaloudessa ihmiset maksavat Pinen mukaan siitä, mikä on epätavallista. Hänen mielestään kehittyneessä elämystaloudessa maksetaan aitoudesta, jossa asiakkaita ei pidä kohdella asiakkaina, vaan vieraina (Lapissa outokin on aitoa, Talouselämä 8.2.2008). *The Experience Economy* -kirjan (Pine & Gilmore 1999) mukaan teollisuusyhteiskunnassa valmistettiin tavaroita, palvelutaloudessa jaettiin palveluita ja elämystaloudessa tarjotaan näyttämöjä elämälle. Merkitystaloudessa näyttämölle annetaan sisältö. Näyttämöjen toiminnalle etsitään ja tunnistetaan merkitys. Sen jälkeen toimitaan tavalla, jota pidetään oikeana ja merkityksellisenä. Maailmaa vievät eteenpäin kolme asiaa: ihminen, raha ja tekniikka. Tämän hetken voimakkain toiminnanmotiivi on raha, mutta merkitystaloudessa se on ihminen (Aalto-Setälä, 2005). Kun näyttämölle annetaan sisältöjä, on silloin tärkeää tarjota kokemuksia, jotka ovat kuluttajalle merkityksellisiä ja tärkeitä. Sellaisista asioista ihmiset pitävät huolta ja kantavat vastuuta.

Vihreässä informaatio- ja vuorovaikutustaloudessa merkitysten tuottaminen nousee asiantuntija- ja palvelutyössä entistä tärkeämpään osaan tuotannon sijaan (Himanen 2010, 39). Taloussosiologian professori Terhi-Anna Wilska on sitä mieltä, että uudentyypinen aktiivinen kuluttaja 2.0 ei pysty keksimään, millaisia tuotteita ja palveluita hän tarvitsee. Sen vuoksi mainonnalla ja markkinoinnilla on iso rooli tarpeiden synnyttämisessä. Kaikki sen yli on tavalla tai toisella tuotettua tarvetta. Wilska ei usko, että kuluttajan tarpeista lähtisi yhtään mitään. (Forsell 2009.)

Asiantuntija- ja palvelutyön avulla ihmisiä on pyritty saamaan mukaan erilaisiin kehitysprojekteihin. Tällaisesta projektista hyvänä esimerkkinä on YLE 1:n Elämä pelissä -formaatti, jossa ihmiset etsivät onnellisuuden reseptiä yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Tutkija Aleksí Neuvosen mukaan sosiaalisuus on kuluttamisen tärkein hyve säästäväisyyden sijaan ja sosiaalisuuteen aktivoivat brändit saavat uusia merkityksiä meiltä kuluttajilta (Neuvonen 2010). Merkitystalouden ongelma on siinä, että kukaan ei tule sanomaan, mitkä asiat ovat merkityksellisiä. Mutta asiantuntijuus on väline, jolla ihmiset voidaan saada mukaan merkitykselliseen toimintaan. Ihmisiä sosiaalisuuteen kannustava tavoite saa kuluttajilta uusia merkityksiä ja aktivoi rakentamaan kestävämpää kehitystä. Kuluttaja ei siis välttämättä itse keksi tarvitsemiin tuotteita ja palveluita. Näin ollen organisaatioiden roolina onkin tulevaisuudessa innostaa kuluttajia rakentamaan entistä parempaa ja kestävämpää huomista.

Ihmisen tulee käydä läpi murroksen elementit, jotta voidaan ottaa opiksi ja ymmärtää, mistä on kysymys (kuvio 5). Eri yhteiskunnallisissa kehitysvaiheissa ihminen on kadottanut aitouden kokemuksen, ja lapsille opetetaan koulussa, että maito tulee lehmästä, ei kaupasta. Ei pidä ymmärtää, että nykyihminen oppii kokemaan aitouden itsestään. Mikäli näyttämölle etsitään sisältöä aitouden kokemuksista, nyky-yhteiskunnassa se on mahdollista asiantuntija- ja palvelutyön avulla.

Aitouden asiantuntemuksessa suomalaisilla on vielä hyvä käytännöntuntuma. Tosi esimerkki aitouden kokemuksesta oli eräs pariisilainen yritysjohtaja, joka sai viettää loman suomalaisen ystäväperheen kesämökillä Saimaan rannalla. Kahden viikon loman aikana ei tehty mitään sen erityisempää kuin syötiin hyvää ruokaa, soudettiin, uitiin ja saunottiin. Kokemus oli hänelle merkityksellinen, koska hän löysi kadotetun yhteyden luontoon. Kokemus oli ollut hänelle niin merkityksellinen, että tämän vuoksi hän halusi järjestää ranskalaisille yritysjohtajille Finnway-tapahtuman Suomessa vuonna 2009. Suomeen tuli silloin parikymmentä kiireistä liikemiehistä ja naista opettelemaan luontosuhdetta sekä ekologisen elämäntavan ja korkean teknologian yhdistämistä.

Ympäristöongelmien ja globaalien resurssien haasteeseen vastaaminen on ihmiskunnan tulevaisuuden kysymys. Monimutkaista systeemivyyhtiä ei voida purkaa ilman, että huomioitaisiin luonnonvarojen monimuotoisuuden ennallistaminen, luonnonvarojen kestävä käyttö sekä maaperästä ja yhteiskunnan tuotannosta lähtöisin olevien aineiden määrän järjestelmällinen vähentäminen luontoon (K.-H. Robért et al. 2002). Tarvitaan uudenlaisia inhimillisiä ja teknologisia voimavaroja, joiden avulla muutos voidaan toteuttaa. Tulevaisuuden merkitysyhteiskuntaan pääseminen edellyttää, että ihmiset, yhteiskunta ja lainsäädäntö saadaan mukaan. Muutokseen on parempi ryhtyä ajoissa vapaaehtoisesti, koska tulevaisuudessa ollaan joka tapauksessa tilanteessa, jossa toimenpiteisiin on pakko ryhtyä. Paras perintö, joka tuleville sukupolville voidaan jättää, on elinkelpoinen luonto. Maaseudun rooli on keskeisessä asemassa siirryttäessä merkitysyhteiskuntaan. Ilman monimuotoista luontoa on mahdoton elää ihmisarvoista elämää.

7.1 Mikä on ihmisille merkityksellistä tulevaisuuden maaseudulla?

Analyysissä kartoitettiin niitä tulevaisuuden tekijöitä, jotka ihmiset kokivat tärkeinä kestävässä ja voimaannuttavassa maaseutuelämässä. Taustalla oli ajatus siitä, miten maaseudulla voisi olla nykyistä merkittävämpi rooli hyvinvoinnin lähteenä ja kestävien ratkaisujen mahdollistajana. Edelläkävijäkuluttajilta sekä asiantuntijoilta kysyttiin, mistä elämän tärkeys ja merkityksellisyys muodostuvat tulevaisuuden maaseudulla. Alla olevat näkemykset ovat purettu haastateltujen mielipiteistä ja ovat niistä suoria lainauksia.

Haastattelujen mukaan ihmiset kokivat muun kuin materian tärkeämmäksi lähtökohdaksi maalla elämiseen. Siitä huolimatta haluttaisiin kuitenkin ylläpitää sellainen toimeentulotaso, joka takaisi hyvinvoinnin, turvallisuuden ja terveydenhuollon. Toimeentulon kohtuullistamisen vastapainoksi toivottiin sellaista yhteisöllisyyttä, jossa ihminen kokisi itsensä tarpeelliseksi. Yksinkertaistaminen haluttiin nähdä mahdollisuutena vaikuttaa omaan elämään ja entistä terveellisempään elämäntapaan. Esimerkiksi energian käytön ja elintarvikkeiden omavaraisuus olivat esimerkkejä suorasta vaikutusmahdollisuudesta omaan elämään.

1. Toimeentulo, joka mahdollistaa hyvinvoinnin

”Maaseudulla huomaa, että perustarpeetkaan eivät aina ole kunnossa. Agendalle ovat yhä useammin tulleet ihmisten työpaikat, palvelut ja turvallisuus. Toimivaa terveydenhuoltoa ja turvallisuutta tarvitaan myös tulevaisuudessa. Maailma ei ole vielä valmis.”

2. Yhteisöllisyys ja välittäminen

”Tulevaisuuden yhteisöllisyys on vastapainoa sellaisten ihmisten elämälle, joilla on jo kaikkea. Ihmiselle on tärkeä tuntee, että häntä rakastetaan ja että hänestä välitetään. Saadessaan tuntee itsensä välitetyksi hän haluaa jakaa kokemusta ja osoittaa välittämistä myös muille lähiyhteisössä tai globaalissa yhteisössä. Internet-sukupolvi oppii yhteisöllisyyden virtuaalisuuden kautta. Esimerkiksi Facebookissa voidaan muodostaa itse valittua yhteisöllisyyttä sellaisten ihmisten kesken, jotka ovat kiinnostuneita samantyyppisistä harrastuksista tai elämäntavoista.”

Yhteisöllisyys muodostuu mielekkästä tekemisestä ja uuden oppimisesta. Kun lähtökohdana on oman elinympäristön parantaminen, se yhdistää ihmisiä. Ihminen kokee itsensä tarpeelliseksi tekemisessä, jossa voi osoittaa omaa erityisosaamistaan. Itseilmaisu ja itsensä toteuttaminen vaikuttavat yhteisöllisyyden muodostumiseen, ja yhteisöllisyys vahvistuu toisten kanssa uusien asioiden oppimisesta. Ihmisellä on luontainen halu erottautua ja siten elinympäristön elävöittämisestä ja elämänlaadunparantamisesta on mahdollista kehittyä erilaisia ympäristön kehittämisen alakulttuureja.

Tulevaisuuden maaseudun yhteisöt eivät välttämättä ole perinteisiä kyläyhteisöjä. Tietoliikenneyhteyksien avulla voidaan esimerkiksi rakentaa logistiikan ja tuotanto-ketjujen järjestelmiä, jotka mahdollistavat erilaisten osuuskunta- ja vaihdantatalous-yhteisöjen kehittymisen.

3. Mahdollisuus vaikuttaa omaan terveyteen

”Kun elämän perusasiat, työ ja sosiaaliset suhteet ovat kunnossa, avautuu mahdollisuus vaikuttaa oman terveydenhoitoon ja sen ylläpitoon. Halu panostaa laatuun lisääntyy, mikä tarkoittaa laadukkuutta esimerkiksi sellaisissa asioissa, kuten liikunta, ravinto, lepääminen, uni ja hygienia.”

4. Ymmärrys elämän kiertokulusta ja ympäristöä säilyttävästä elämäntavasta

Ihminen tarvitsee kulttuuria, teatteria, taidetta ja musiikkia henkisen tasapainon ylläpitämiseksi. Kulttuurin avulla ihminen heijastaa itseään historialliseen perspektiiviin ja hahmottaa itsensä osana elämän kokonaisuutta.

”Maaseudun arkea ei eroteta työstä ja vapaa-ajasta, vaan ne yhdessä muodostavat kokonaisen elämäntavan. Pellot, ruoka, elämän jatkuvuus, vuosien kierto, juuret ja perinne vaikuttavat yhdessä siihen, miten elämän kiertokulku sekä siihen liittyvä sosiaalisen elämän merkitys ymmärretään maaseudulla. Niillä on yhteys maalla syntyneisiin juhlatraditioihin. Ihmisten läheisyys ilon ja musiikin kautta yhdisti aikoinaan maaseudun ihmisiä. Yhteisöllisyys, kylähenki, keskinäinen yhteys ja naapuriapu kuuluvat nykyäänkin vahvasti maaseudun elämäntapaan.”

Maslowin tarvehierarkiassa henkiset ja kulttuuriset arvot lisäävät merkitystään hierarkian huippua kohti. Tulevaisuudessa yksi suurimmista tyydytyksen aiheuttajista tulee olemaan pyrkimys ympäristöömme säilyttävään elämäntapaan, johon myös luontoarvot liittyvät. Ne ovat tulevaisuudessa osa ihmisen kulttuurillista kehitystä ja sivistystä.

5. Henkinen yhteys luontoon ja asioiden asettaminen oikeisiin mittasuhteisiin

”Eri vuodenaikojen, luonnon kiertokulun, kasvun ja luopumisen ymmärtäminen auttaa ihmistä kiinnittymään henkisesti ja fyysisesti luontoon. Tässä perspektiivissä ihminen oppii laittamaan itsensä, huolensa ja asiat oikeisiin mittasuhteisiin. Maaseudun kaupunkielämää hitaammassa elämänrytmisessä, jossa on vähemmän ärsykyksiä ja enemmän tilaa, on mahdollista kokea itsensä osana elämän kokonaisuutta.”

6. Muu kuin materia

”Ihmisten onnellisuudelle on paljon muita mittareita kuin materia. Talous ei ole kuin pieni, välttämätön osa ihmisen toimintaa. Ihminen tyytyy onnelliseen elämään, joka muodostuu lähi- ja perhesuhteista sekä terveydestä.”

7. Jokainen työ ja jokainen ihminen on arvokas

”Maaseudulla eläkeläinen tai työtön voi kokea yhteisöllisyyden tunnetta, koska jokaisen erityisosaamista tarvitaan. Maaseudulla ymmärretään, että systeemin pyörittämiseen tarvitaan jokaisen panosta. Jokaisella työllä on arvo, ja jokaisella ihmisellä on arvo.”

8. Yllätyksellisyys

”Maaseudulla yllättävät kaupunki-ihmiset, jotka tekevät asiat toisin kuin maaseutuihmiset. Toiminnallaan he saavat aikaan uusia avauksia. Maaseudulla on myös ennakkoluulottomia paikallisia ihmisiä, jotka kehittävät uusia asioita. Mitä mahdollisuuksia avautuu, jos nämä ihmiset kohtaavat ja löytävät uudenlaista osaamista toistensa rajapinnasta?”

Maalla kokee yllätyksiä löytäessään puhtaan lähteen tai kuullessaan joutsenlaulun. Yllätyksiä kokee joka kerta, kun on hiljaa ja päästää luonnon lähelle itseään.”

9. Ihmisen kokoinen tila

”Maaseudun hoidettu kulttuurimaisema, jossa pidetään hyvää huolta pelloista, eläimistä, puutarhoista ja rakennuksista, on alue, josta pystyy nauttimaan moniulotteisesti. Se on ihmisen kokoinen ympäristö pienine yrityksineen, kauppoineen, kylänraitteineen, kirkkoineen ja viljelyksineen. Luonto on siellä lähellä, mutta liikkumiseen tarvitaan auto.”

10. Aineellinen hyvinvointi, palvelut ja harrastukset

”Hyvinvoinnin ja erottautumisen tarpeet tyydytetyämme tulemme kaipaamaan aina vain lisää kulutusta. Ihmiset hakevat viihdykkeitä eri suunnista, kuten matkustamisesta, harrastamisesta ja kaikista erityistarpeisiin tarkoitetuista kotitalouskoneista. Pyrkimys omiin projekteihin ja elämän yksinkertaistamiseen tulee jonkin verran lisääntymään. Tulemme jatkossakin tarvitsemaan sekä aineellista että henkistä hyvinvointia.” Esimerkkeinä henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin tasapainosta voisivat olla Levin tai Himoksen kaltaiset keskukset, joissa saadaan harrastamisen kautta aineetonta ja palveluiden kautta aineellista hyvinvointia.

11. Rentoutuminen ja voimien ammentaminen

”Rauhoittumispaikka on maaseudun turvallisessa ympäristössä, josta voi ammentaa. Luonnonhelmaan pääseminen on aina suurta juhlaa. Kauniissa maisemassa silmä ja sielu lepäävät. Siellä päästään irti hektisestä työstä. Maaseudulle mennään lepäämään.”

12. Vapaus ja omavaraisuus

”Kalastus, marjastus, metsästys, sienestys ja oman ruoan kasvatus ovat omavaraisen elämän perusta. Omavaraisuus, kuten polkupyöräretket maaseudun hiekkatiellä tai uinti metsälammessa, edustaa vapautta. Olen valmis luopumaan monesta asiasta, jotta voin elää lähempänä maaseutua ja puhdasta luontoa.”

13. Uuden oppiminen ja mahdollisuus vaikuttaa oman elämän sisältöön

”Uusien taitojen oppiminen, osin myös vanhojen taitojen uudelleen virittäminen, erilainen arjesta selviytyminen, perusasioissa itsensä ylittäminen sekä uudenlainen elämänhallinta liittyvät aloihin, joilla voi vaikuttaa oman elämänsä sisältöön. Myös kokeileminen, käsillä tekeminen ja luovuus liittyvät siihen. Elämään antaa sisältöä lisäksi se, että voi tehdä asioita yhteisen hyvän eteen.”

7.2 Tulevaisuuden kuluttajaryhmät maaseudulla

Suomalaisilla on vaihtelevat käsitykset maaseudusta fyysisenä ja jopa henkisenä paikkana. Maaseutukokemuksia voi saada haja-asutusalueella, taajamassa, esikaupunkialueella tai ydinkaupungeissa. Moderni lomakylä maalla ei ole yhdelle maaseutua. Toiselle pikku viljelylaari Helsingin ydinkeskustassa edustaa maaseutua, ja kolmannelle koko Suomi on maaseutua. Ihmiset kokevat maaseudun eri lailla erilaisten elämäntilanteiden, elämänvaiheiden, elämäntyylien ja jopa eri identiteettien kautta. Vahvan yksipaikkaisen identiteetin lisäksi ihminen voi kokea itsensä osa-aika maalaiseksi tai osa-aika kaupunkilaiseksi, monipaikkaiseksi, maailman kansalaiseksi tai jopa osaksi koko maailmankaikkeutta. Ihminen sitoutuu usein synnyinpaikkansa tai -maansa identiteettiin, vaikka asuisi toisaalla.

Erilaisista identiteeteistä tunnistettiin maaseudun kiinnostavuuteen liittyvät motivaatiotekijät ja niiden perusteella profiloitiin maaseudun tulevaisuuden kuluttajaryhmät. Kuluttajaryhmien erilaisissa profiileissa huomioitiin yhteiskunnallinen murros, joten vastuullisen kuluttamisen sekä maaseudun kokemisen motivaatiotekijät painottuvat ryhmässä eri lailla. Yksikään kuluttaja ei varmastikaan edusta pelkästään yhtä ryhmää, vaan jokainen voi löytää itsestään useampien ryhmien ominaisuuksia.

Ekoluksus

Nautinnonhaluisella, tyylikkäällä köyhäilijällä on kakkoskoti maaseudulla, ja hän matkustaa maalle slow-kohteeseen joko kotimaassa tai ulkomailla.

Kuluttajan valinnoissa yhdistyvät tehokkuus ja nautinto: maalle matkustetaan lentokoneella tai omalla autolla, mutta maalla nautitaan hitaasta elämänrytmistä. Hän on paikallisten palveluiden suurkuluttaja ja arvostaa hyviä liikunta- ja harrastusmahdollisuuksia. Maalla vietetään aktiivisesti sosiaalista elämää tuttavien kanssa, mutta siellä pitää olla myös mahdollisuus vetäytyä rauhaan. Oma kädenjälki ja itse tekeminen kiinnostavat kuluttajaa, mikäli se tuo hänelle nautintoa.

- Haluaa asua persoonallisesti ja on kiinnostunut esimerkiksi loft-asunnosta tai kattohuoneistosta keskustassa tai yhtä hyvin myös hirsitalosta maalla.
- On lähi- ja luomuruoan suurkuluttaja.
- On mukana hyväntekeväisyystoiminnassa.
- Kulttuuri kiinnostaa.
- Terveys, kauneus ja hyvinvointi ovat tärkeitä.
- ! Kohtuullistaa tyylikkäällä köyhäilyllä.

Kuluttaja ostaa ekologista ja eettistä nautintoa hyvällä omallatunnolla, ilman että joutuu tinkimään laadusta. Ekologisuus ilmenee laadukkailla pitkäikäisillä hankinnoilla. Mikäli sitä, mitä halutaan, ei saada, ollaan mieluummin ilman.

Maalla harrastaja

Vapaudenhaluinen nautiskelija, maalla harrastaja, on usein perheellinen. Hänellä on lomaosake vapaa-ajan keskuksessa, ja hän matkustaa useisiin kohteisiin harrastuksen perässä.

Maalla harrastajan elämäntavassa yhdistyvät itsenäisyys, vapaus ja nautinto. Matkantekoon hän käyttää useimmiten omaa autoa. Hyvät liikunta- ja harrastamahdollisuudet ovat edellytyksinä lomakohdetta valitessa. Maaseutu on viihdekeskus, jossa vietetään sosiaalista elämää tuttavien kanssa. Maalla harrastaja mökkeilee kerran kesässä tuttavien mökillä.

- Viettää pidennettyjä viikonloppuja lomakeskuksessa, osittain etätyötä tehden.
- Kuluttaa lähipalveluja.
- Arvostaa monipuolisia liikuntamahdollisuuksia
- Kotimaanmatkailu kiinnostaa uutena vaihtoehtona ulkomaanmatkoille.
- ! Ei kohtuullista.

Vapaaehtoisturisti

Sosiaalinen individualisti, joka mukautuu sosiaaliseen muutokseen, jotta hän pääsee väliaikaisesti jäseneksi maaseudun yhteisöön.

Vapaaehtoisturistit ovat kiinnostuneita tekemään luonnonsuojelutyötä sekä oppimaan maatilatöitä, kalastusta, luomuviljelyä, poronhoitoa, ruoanlaittoa ja käsitöitä. Vapaaehtoisturisti on ehkä jo vähentänyt tulojaan saadakseen lisää vapa-aikaa. Se merkitsee hänelle mahdollisuutta kantaa omalla esimerkillään kortensa kehoon ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Vapaaehtoisturisti on kiinnostunut viettämään pidemmän aikaa lomakohteessa ja oppimaan paikallista kulttuuria.

- Luonnonsuojelu ja vapaaehtoistyö
 - Kollektiivisen pitkäaikaisen ja väliaikaisen asumisen palvelukonseptit
 - Valmiit ratkaisut, hotellin ja asuintalon yhdistäminen
 - Kokemusten, tavaroiden ja palvelujen jakaminen
 - Kollektiiviset tilat, yhteiskeittiöt, kirjastot ja datapalvelut
 - Sosiaalisuutta tukevat palvelukonseptit
- ! Kohtuullistaa kollektiivisen asumisen ja luonnonsuojelun kautta.

Sosiaalisuus on motiivi, joka ohjaa ekologisiin tekoihin.

Maalle mukautuja

Mukautuva kuluttaja unelmoi maaseudusta ja on valmis muuttamaan tottumuksiaan soveltuakseen maalaiselämään.

Maalle mukautuja on perhekeskeinen, usein nainen. Hän unelmoi itse rakennettava omakotitalosta maalla. Hän on hyväntekijä omassa pienyhteisössään ja asettaa usein muut itsensä edelle. Hän arvostaa helppoutta ja on kiinnostunut uusista asioista, mutta tarvitsee selkeän mallin, jonka mukaan voi toteuttaa uutta ajattelutapaa. Hän lähtee mukaan vastuulliseen kehitykseen, kun se on tulossa varhaisen enemmistön hyväksyttäväksi.

- Suosii vihreää energiaa tai ympäristömerkittyä sähköä.
 - Asumisen terveysvaikutukset ovat tärkeitä.
 - Hyvä emäntä -status kuvaa kuluttajaa.
 - Ruokailu järjestetään yhdessä perheen kanssa mahdollisimman usein.
 - Ylpeyden aiheena on hyvin varustettu keittiö.
 - Puutarhanhoito kiinnostaa, ja pihalla on kasvihuone.
 - Polkupyöräilee hyötyliikunnan, ei ekologisuuden vuoksi.
 - On yhteisöllinen omassa mikroympäristössään.
- ! Kohtuullistaa ostamalla harvoin ja harkitusti.

Tämän ryhmän mielestä ekologiset ongelmat on ratkaistava yhteiskunnallisella tasolla. Kuluttaja lähtee mukaan vastuulliseen toimintaan, mutta hän tarvitsee selvän viestin ja helpon mallin, jonka mukaan hän voi toimia.

Wlan-agri

Tietoyhteiskunnan kasvatti, moderni paimentolainen, joka muuttaa maalle "uuteen maahan" luovan työn ja yhteisön perässä.

Vapautta ja itsenäisyyttä arvostava kuluttaja, jonka työ kulkee mukana kaikkialle maailmassa. Nopea, nuorekas elämänrytmi ja mukavuudenhalu ohjaavat hänen kuluttamistaan. Maalle muuttaminen kiinnostaa, mikäli useampi populaarikulttuurista ja tietotekniikasta kiinnostunut kaveri lähtee mukaan luovaan etätyöhön tai työpaja-toimintaan. Maaseudun edulliset kustannukset ja entistä paremmat mahdollisuudet kokeilevaan luovaan työhön houkuttelevat tätä ryhmää. Ekologiset näkökannat eivät ole tärkeitä asunnon valinnassa. Liikkuva työ vaatii autoa.

- Nuorekas elämänrytmi ohjaa kuluttamista, ja kuluttaja on usein sinkku.
 - Innostuu helposti ja lähtee mukaan yhteisölliseen toimintaan, mikäli se on tehty helpoksi ja se palvelee kuluttajan omia intressejä.
 - Työtä ja harrastusta ei voi erottaa toisistaan.
 - Yhteisölliset toimitilat ja liikkuvat työpisteet liittyvät työnteekoon.
 - On kiinnostunut lifestyle- ja lainauspalvelujen käytöstä.
 - Nopea tekeminen ja nopea kuluttaminen leimaavat kuluttajan toimintaa.
- ! Kohtuullistaa kuluttamalla palveluita.

Kuluttaja suhtautuu epäilevästi eettiseen ja ekologiseen asennemuutokseen. Ekologisuus ilmenee hänessä palvelujen kuluttamisena. Hän arvostaa toimintojen läpinäkyvyyttä.

Luomu-urbaani

Kokeileva luomu-urbaani on kiinnostunut viljelystä kaupunkimiljöössä, työmatkapyöräilystä ja kaupungin elämänlaadun parantamisesta. Hän uskoo ekologiseen idealismiin ja on mielipidevaikuttaja.

Kuluttaja on kiinnostunut asumaan taloyhtiössä, joka tuottaa energiaa yli oman tarpeen ekologisen teknologian avulla. Myös parkkipaikkojen tilalle rakennetut yhteiset viljelypalstat ovat tämän ryhmän kiinnostuksen kohteina. Kuluttaja tekee lähilomia ulkomaanmatkojen sijaan. Kaupunkielämä palveluineen sopii maaseutuasumisesta paremmin tälle ryhmälle. Mikäli maaseutu pystyy ratkaisemaan logistiset ja asumiseen liittyvät ekologiset ongelmat, saattaa maalla eläminen kiinnostaa luomu-urbaania. Ympäristön tulee silloin pystyä tarjoamaan myös kulttuurista haastavuutta.

- Jätteistä saatava energia, itse tuotettu energia ja aurinkopaneelit kiinnostavat.
 - Lapsille on taattava viihtyvyys kaupunkialueella.
 - On parisuhteessa tai perheellinen.
 - Käy töissä lähellä.
 - Hidas tekeminen ja nopea kuluttaminen leimaavat kuluttajan toimintaa.
 - Lähi- ja luomuruoka sekä ympäristömerkit ovat tärkeitä.
 - Etsii tuotetietoutta, esimerkiksi lähiruokaverkostoja, sosiaalisesta mediasta.
 - Lajittelee jätteet ja välttää pakattuja tuotteita.
- ! Kohtuullistaa kuluttamista terveellisemmän ja puhtaamman elämän trendin kautta.

Ekologisuus on ristiriita, joka aktivoi kestävään toimintaan, mutta nautinnonhalu ajaa jatkamaan helppoa elämää.

Hiilineutraalikko

Mielipidevaikuttaja, joka on valmis muuttamaan tottumuksiaan. Hiilineutraalikko haluaa omalla kokeilevalla esimerkillään kantaa kortensa kekoon ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Kuluttajaa kiinnostaa hiilineutraali asuminen ja sen myötä luonnonvarojen kuluttamisen vähentäminen.

Hiilineutraalikko-kuluttajalle niukkuus on elämän arvo, ja hän on valmis tinkimään mukavuuksista, jotta luontoa rasitettaisiin mahdollisimman vähän. Hän on kiinnostunut uusien asioiden oppimisesta ja ekologisesta elämäntyylistä. Tätä koulutettua kaupunkilaista kiinnostaa asuminen hiilineutraaleissa kyläyhteisöissä, ja hän voi matkustaa maalta kaupunkiin töihin. Tulevaisuuden suunnitelmissa luomuviljely tai sen jatkojalostus tuntuvat hänestä kiinnostavilta vaihtoehdoilta.

- Kuluttajaa kiinnostavat yhteisten palveluiden käyttö ja tilojen jakaminen, jotta on mahdollista asua laadukkaammin, sosiaalisemmin ja edullisemmin.
 - Luonnonsuojelu ja vapaaehtoistyö ovat tärkeitä.
 - Priorisoi julkisen liikenteen käyttöä.
 - On omavarainen energian ja ruoan tuotannon suhteen.
 - Hyödyntää jätteet ja kierrätyksen maksimaalisesti.
 - Rakentaa ympärilleen vapaaehtoisuuteen perustuvia paikallisverkostoja.
 - On mukana sosiaalisessa mediassa sekä suosittelijana että kriitikkona.
- ! Kohtuullistaa pyrkimällä löytämään vaihtoehtoisia ratkaisuja kestävämmälle kuluttamiselle.

Ekologisen itseilmaisun tavoitteena on kestävään kuluttamiseen kannustaminen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus.

Ekoradikaali

Toimeenpanija, järjestöihminen, joka haluaa levittää ekologisuu- den ilosanomaa. Hän on uusien ideologioiden puolestapuhuja ja ohjaa itse- ään sekä muita hillitsemään ympäristön kuormitusta. Häntä kiinnostaa asuminen, joka yhdistää työn ja vapaa-ajan. Asunto voi olla joko maalla tai kaupungissa tai molemmissa.

Ekoradikaalille kuluttajalle pelkkä suomalaisuus ei riitä, vaan hän haluaa tutustua uusiin kulttuureihin ja ottaa niistä vaikutteita. Hänen mielestään vastuu oppimisesta on yksilöllä itsellään. Liikkuvalla ekoradikaalilla on paljon ystäviä, eikä hän sen vuoksi kaipaa yhteisöllisyyttä asumisessaan.

- Asuu itsenäisesti, mutta on valmis jakamaan sosiaalisia tiloja muiden kanssa.
 - Uudet ideologiat ovat tärkeitä.
 - Elinikäinen oppiminen ja kansainvälinen yhteistyö ovat tärkeitä.
 - Organisoii erilaisia tempauksia esimerkiksi ympäristökysymyksissä: ruokadykkäus, sissiviljely jne.
 - On mukana sosiaalisessa mediassa keskustelun avaajana.
 - Rakentaa ympärilleen vapaaehtoisuuteen perustuvia paikallisverkostoja.
- ! Kohtuullistaa omaa kuluttamista niissä puitteissa kuin se on hänelle yksilönä mahdollista.

Yksilöstä lähtevän ilmaisun tavoitteena on ohjata ihmisiä haluttuun toimintaan, olivatpa kysymyksessä vastuullisuus tai luovat kokeilut. Ei voi odottaa, että yhteiskunta tekee tarvittavat ratkaisut, vaan täytyy toimia itse.

Hidas kohtuullistaja

Valmis vähentämään vapaaehtoisesti tulojaan ja sen myötä luonnonva- rojen kuluttamista. Hän on kokija, joka haluaa saada lisää vapaa-aikaa viettääkseen aikaa kakkoskodissa maalla ja pitääkseen huolta omasta hyvinvoinnistaan.

Nopeatempoiseen elämään väsyneenä hidas kohtuullistaja on valmis muuttamaan tottumuksiaan ja rakentamaan tietoisesti sosiaalista muutosta omasta lähtökohdasta käsin. Oma terveys ja tunne siitä, että kaikkea on jo yllin kyllin, ovat kohtuullistamisen motiiveja. Puhdas ruoka ja terveelliset elämäntavat kiinnostavat hidasta kohtuullistajaa. Vuorotteluvapaa tai lyhennetty työviikko mahdollistavat pidemmän ajan viettämisen maaseudulla. Hitaalla kohtuullistajalla voi olla halu ammatinvaihtoon ja elämänmuutokseen, jotta maalla asuminen olisi jatkuvaa.

- Ekologisen asumisen eri vaihtoehdot maaseudulla tai lähiöissä kiinnostavat.
- Voi käydä alueen ulkopuolella olevissa lähikaupungeissa töissä.
- Käyttää julkisia kulkuneuvoja, mutta on kiinnostunut myös sähköautoilusta.
- On Facebookissa ja osallistuu keskusteluun sosiaalisessa mediassa.
- Hidas tekeminen ja kuluttaminen leimaavat kuluttajan toimintaa.
- On slowari, jos talous sallii, perheellinen tai iältään yli 40-vuotias.
- Puutarhatyöt, käsityöt ja ruoanlaitto ovat tärkeitä.

! Kohtuullistaja, joka pidättäytyy kuluttamisesta, mutta esteetikko, joka hankkii uudenlaisia ekologisia tuotteita, kun sellaisia on saatavilla.

Kokonaisvaltainen terveellinen elämäntapa ja ekologisuus kiinnostavat.

Etnomaalainen

Sosiaalinen individualisti, joka mukautuu sosiaaliseen muutokseen, jotta hän pääsee jäseneksi maaseudun yhteisöön.

Paikalliskulttuurit eri puolilta maapalloa hakeutuvat kiinnostaviin maaseutukohteisiin, joissa on luova ja suvaitseva ilmapiiri. Maaseutu ei ole erillään urbaanista elämästä, vaan se on paikka, jossa eri kulttuureiden paikallisperinteistä kehitetään uutta, etnoväritteistä paikalliskulttuuria. Etnomaalainen hakee yhteisöstä turvallisuuden tunnetta ja merkityssisältöä omaan olemiseensa. Tämä tiedostava toimija on kiinnostunut kollektiivisesta asumisesta, mutta hän haluaa säilyttää yksityisyyden. Hän on valmis jakamaan asioita, koska uusien kulttuureiden taitojen oppiminen hyödyttää häntä itseään.

- Kollektiivisen pitkäaikaisen ja väliaikaisen asumisen palvelukonseptit
 - Valmiit ratkaisut, hotellin ja asuintalon yhdistäminen
 - Kokemusten, tavaroiden ja palvelujen jakaminen
 - Kollektiiviset tilat, yhteiskeittiöt, kirjastot ja datapalvelut
 - Sosiaalisuutta tukevat palvelukonseptit
- ! Kohtuullistaa kollektiivisen asumisen kautta.

Sosiaalisuus on motiivi, joka ohjaa ekologisiin valintoihin. Ajattelee, mutta tarvitsee toteuttajan ajatuksilleen.

Agrieläkeläiset

Sosiaalinen individualisti, joka mukautuu sosiaaliseen muutokseen, jotta hän pääsee jäseneksi maaseudun yhteisöön.

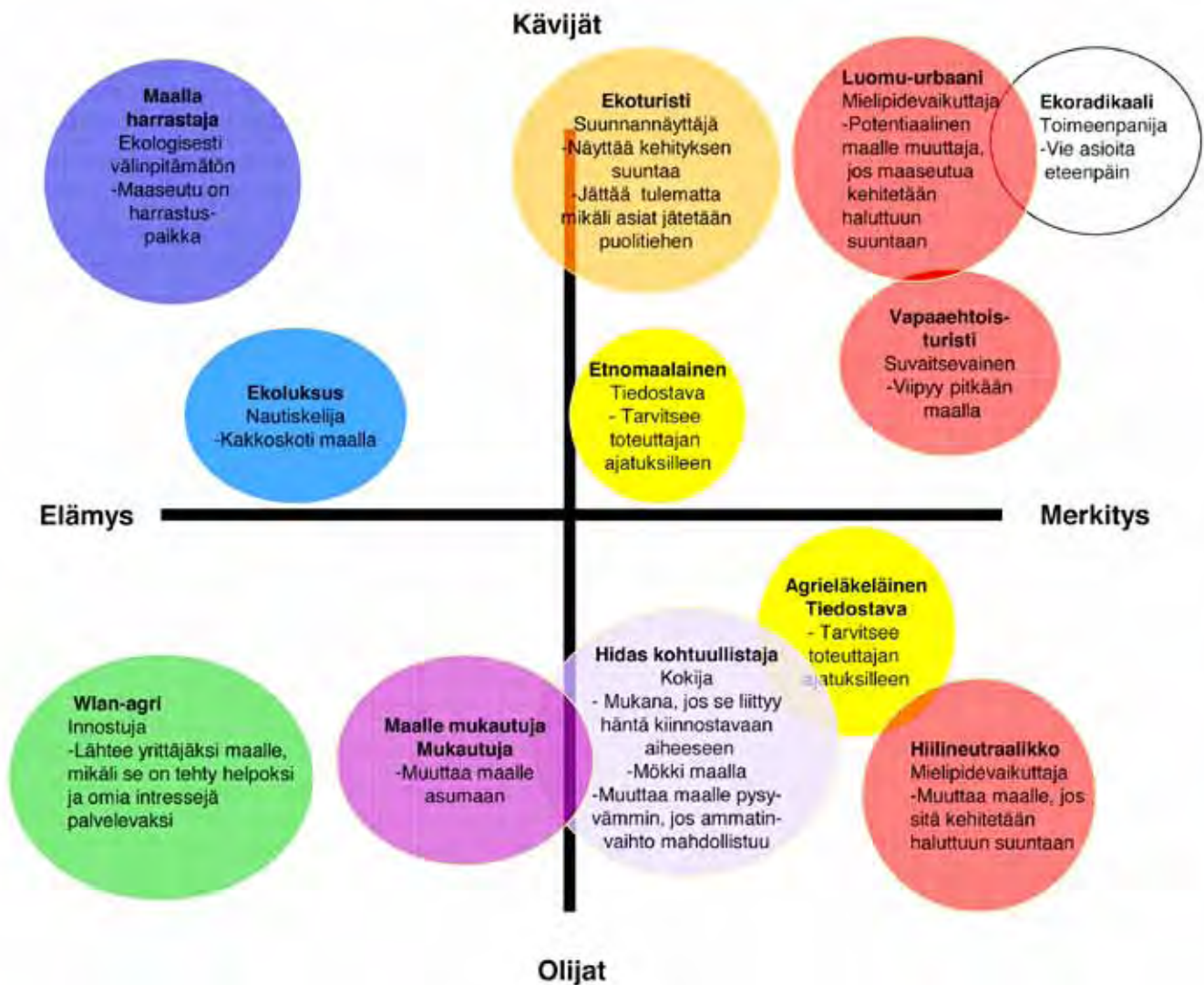
Kolmanteen ikään tulevat aktiiviset ikäihmiset ovat kiinnostuneita maaseudun puhtaasta ilmasta, terveellisestä elämäntavasta ja hitaasta elämäntyylisestä. Tällä varakkaalla ryhmällä on mahdollisuus käyttää asumiseen liittyviä hyvinvointi-, hoiva- ja liikuntapalveluja. Agrieläkeläiset hakevat yhteisöstä turvallisuuden tunnetta ja merkityssisältöä omaan olemiseensa maaseudun elämäntavasta ja siihen liittyvästä ympäristö- ja hyvinvointitietoudesta. Tämä ryhmä on kiinnostunut kollektiivisesta asumisesta ja yhdessä tekemisestä, mutta haluaa säilyttää yksityisyyden.

- Kollektiivisen pitkäaikaisen ja väliaikaisen asumisen palvelukonseptit
 - Valmiit ratkaisut, hotellin ja asuintalon yhdistäminen
 - Kokemusten, tavaroiden ja palvelujen jakaminen
 - Kollektiiviset tilat, yhteiskeittiöt, kirjastot ja datapalvelut
 - Sosiaalisuutta tukevat palvelukonseptit
- ! Kohtuullistaa kollektiivisen asumisen kautta

Sosiaalisuus on motiivi, joka ohjaa ekologisiin valintoihin. Ajattelee, mutta tarvitsee toteuttajan ajatuksilleen.

7.3 Edelläkävijöiden kosketuspinta maaseudun käyttötapaan ja kehittämiseen

Kuviossa 6 kuvataan tarkemmin, miten maaseudun tulevaisuuden kuluttajaryhmät suhtautuvat yhteiskuntavastuuseen ja maaseutuun vapaa-ajanviettopaikkana tai asumispaikkana. Ekoturistien ryhmää ei ole eritelty luvussa 7.2. Esimerkiksi luomu-urbaanien, maalla harrastajien ja ekoluksuskuluttajien ryhmissä on piirteitä, jotka sopivat ekoturismin ominaisuuksiin. Kuvioissa 6 ja 8 ekoturistit on otettu mukaan osoittamaan juuri näiden ryhmien potentiaalia maaseudulla kävijöinä.

Kuvio 6. Edelläkävijäkuluttajien suhtautuminen yhteiskuntavastuuseen ja maaseudun käyttötapaan.

Maalla oleminen ja pysyvä elämäntapa siellä kiinnostavat eniten hiilineutraalikkoja, maalle mukautujia ja agrieläkeläisiä sekä wlan-agreja. He kaikki haluaisivat muuttaa maalle, mikäli maaseutua kehitetään heidän toiveidensa mukaan. Mikäli maaseutua halutaan kehittää ihmislähtöisesti, on tärkeä kuunnella edelläkävijöiden mielipiteitä. Esimerkiksi Hiilineutraalit kunnat -hankkeessa tulisi huomioida nämä kuluttamisen erityispiirteet eikä lähteä rakentamaan aluetta pelkästään alueelle mahdollisesti tulevan liiketoiminnan kautta.

Ekoluksus- ja hidas kohtuullistaja -kuluttajat käyttävät maaseutua väliaikaisesti. Ekoluksus- kuluttajalla on kakkosasunto maalla, ja hän viettää joka tapauksessa osan ajastaan siellä. Hidas kohtuullistaja on valmis muuttamaan maalle, jos hän pystyy muuttamaan omaa elämäntilannettaan ja löytämään ammatin, joka mahdollistaisi maalla elämisen. Hitaita kohtuullistajia on myös turistien joukossa.

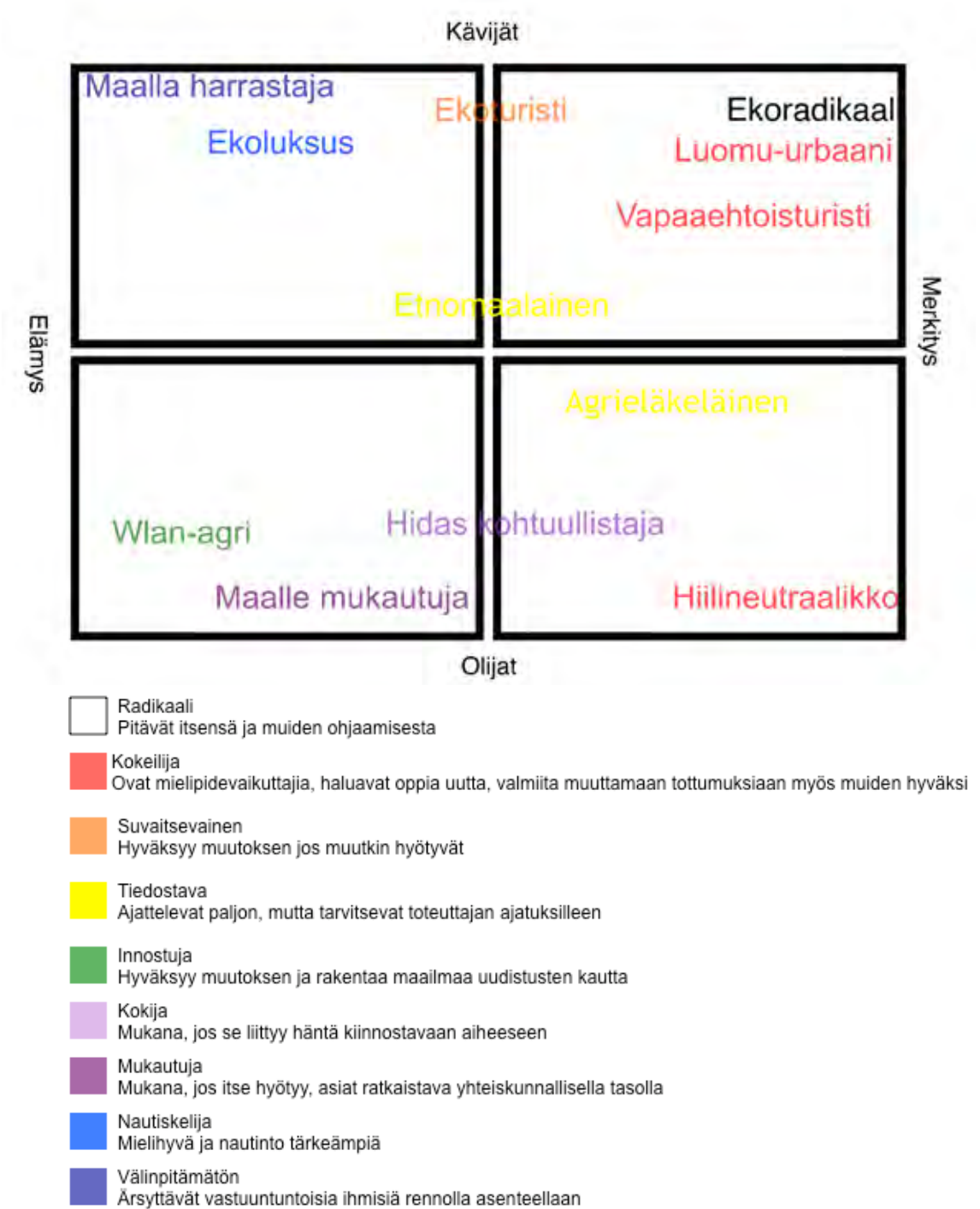
Ryhmät, jotka käyvät piipahtamassa maalla ja käyttävät sitä satunnaisesti, ovat etnomaalaiset, luomu-urbanit ja maalla harrastajat. Luomu-urbani on vannoutunut kaupunkikulttuurin elämänlaadun parantaja, ja hän näkee kaupunkiasumisen maaseutuasumista ekologisempaa vaihtoehtona. Lähilomailu kiinnostaa luomu-urbania, hän käyttäytyy ekoturistin tavoin, mutta jättää tulematta jos ekologinen kehitys sivutetaan maaseudun kehityksessä. Kiinnostuessaan laajemmin elämänlaadun parantamisesta lähiympäristössä, hän on myös potentiaalinen maalle muuttaja, mikäli logistiikka sekä energia-asiat saataisiin kuntoon maaseudulla.

Maalla harrastajalla ei ole perinteistä maaseutusuhdetta, vaan hän näkee maaseudun viihdekeskuksena, jossa harrastetaan ja käytetään palveluja. Tämä ryhmä matkustelee ja hakee elämyksiä, ja tuttavaperheen mökillä käydään kerran kesässä. Etnomaalainen tulee usein vieraasta kulttuurista ja on maalla harrastajan tapaan myös maaseudulla vierailija. Mikäli etnomaalaisen pystyy rakentamaan suhteensa paikkaan turvallisuuden tunteen kautta, sulautuu hän paikalliseen kulttuuriin ja tuo siihen oman lisämausteensa. Etnomaalaisen maaseutusuhteen helpottamista auttavat valmiit yhteisöt, jotka ohjaavat taitojen jakamiseen ja yhteistyöhön paikalliskulttuurin kanssa.

Vapaaehtoisturistit ovat kiinnostuneita oppimaan maatilatöitä, kalastusta, luomuviljelyä, poronhoitoa, ruoanlaittoa ja käsitöitä. He viipyvät lomakohteessa pidemmän aikaa kuin ekoturisti. Vapaaehtoisturismi on Euromonitor Internationalin mukaan nopeimmin kasvavia matkailun muotoja. Luonnonsuojeluun liittyvä vapaaehtoisturismi, jossa tehdään yhteistyötä esimerkiksi Planin, Unicefin, WWF:n ja Worldvisionin kanssa, voisi olla mahdollisuus saada sesonkityöntekijöitä suomalaiselle maaseudulle. Avautuvat vapaaehtoismarkkinat voisivat tuoda uusia ulottuvuuksia myös Lapin joulupukkimatkailuun. Turisteille tarjottaisiin mahdollisuus osallistua erilaisiin hyväntekeväisyystyöpajoihin, ja joululähettiläät voisivat kiertää hyväntekeväisyysjärjestöjen rahoituksella kolmansissa maissa ja auttaa esimerkiksi puhtaaseen veteen ja ravintoon sekä koulutukseen liittyvissä projekteissa.

Turisteilla on tärkeä rooli maaseudun kehittämisen kannalta. Tulevaisuutta ajatellen suomalaiset eivät välttämättä ole kilpailukykyisin turistiryhmä, ja sen vuoksi kannattaisikin lähteä kehittämään lisääntyvää ekologista turismia. Kaukainen Suomi ei ole paikka, jonne tullaan piipahtamaan, vaan viipymään. Tulevaisuuden turistia kiinnostavat paikallisuuteen liittyvät aidot kokemukset ja luontosuhteen oppiminen oman hyvinvoinnin kehittämiseksi. Ekologisesti toimiva moderni yhteiskunta, jossa logistiikka ja energia on rakennettu kestäväälle pohjalle, saa turistin valitsemaan lomanviettopaikkakseen etäisen Suomen. Taustalla vaikuttavat syyt ovat myös turvallisuus ja puhtaus. Mikäli ekologisuus on toteutettu vain näennäisesti, Suomi lomanviettopaikkana ei kiinnosta turisteja.

Kuviossa 7 selviää edelläkävijäryhmien asenteet ja muutosvalmius maaseudun käyttötapaan. Luomu-urbaani, vapaaehtoisuristi ja hiilineutraalikko ovat mielipidevaikuttajia ja kokeilijoita. He tuovat uudet tavat käytäntöön. Suvaitsevat ja innostajat lähtevät helposti heidän mukaansa. Ryhmän passiivisimpia ovat etnomaalaiset ja agrieläkeläiset, koska he tarvitsevat ajatuksilleen toteuttajan. Ajattelijat tarvitsevat yleensä erityisasiantuntijoiden ja yhteiskunta-aktivistien apua pystyäkseen toteuttamaan unelmansa. Kokeilijat testaavat uusia konsepteja, hylkäävät huonot ideat, oppivat ja luovat siten uutta kulttuuria. Kokeilijoille oma nautinto on tärkeä, ja heillä on laadukkaat vaatimukset maaseutukohteestaan ja tavasta, jolla he viettävät siellä aikaansa. Mukautujat ovat perusmyönteisiä, eivätkä he vaivaudu ajattelemaan asioita pidemmälle. Mukautujien määrä on suuri. Mukautujien ja kokijoiden yhdistävänä tekijänä on se, että oma hyvinvointi ja nautinnollisuus menevät kestävä kehityksen edelle.

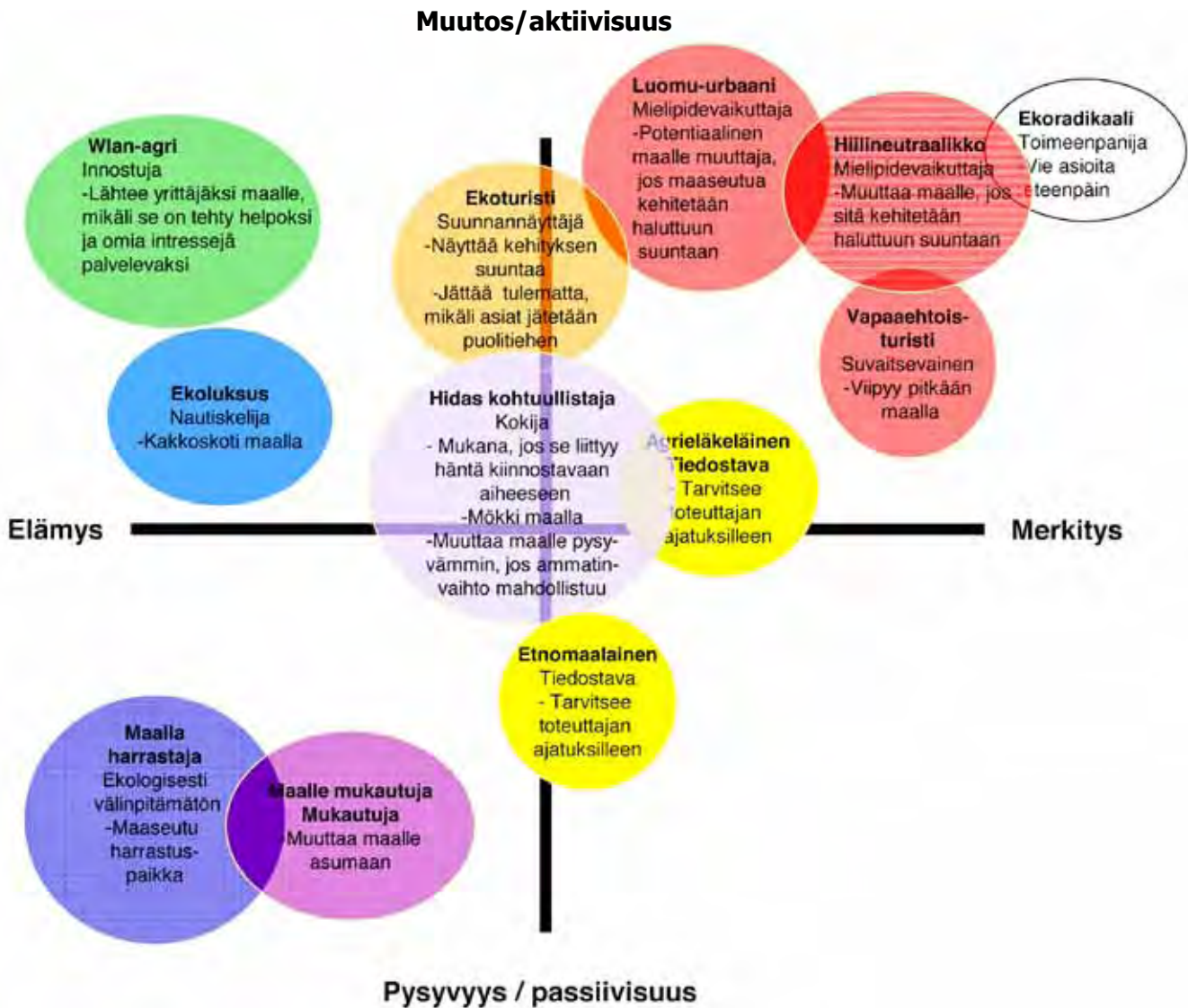
Kuvio 7. Edelläkävijöiden asenteet maaseudun käyttötapaan tulevaisuudessa.

Tulevaisuuden maaseutu ei välttämättä ole fyysinen paikka maaseudulla, vaan se on uusi tila. Siellä voi tehdä ja kokeilla vapaasti asioita, joita ei ahtaassa kaupungissa pysty tekemään. Se on tila, jossa väljyys inspiroi laajentamaan omaa kokeiluperspektiiviä sekä pistämään itsensä likoon entistä rohkeammin. Se on myös uusi tila, jossa voi toteuttaa ekologista ja omavaraista elämäntyyliä. Uusi tila jakaa mielipiteitä: toiset tulevat sinne ekologisen elämäntyylin perässä ja toiset toteuttamaan itseään vapautta sekä luovuutta ruokkivien mahdollisuuksien kautta. Kuviossa 8 on esitetty eri ryhmien kiinnostus maaseutuun liittyvään muutosvalmiuteen.

Tulevaisuuden maaseutu on uusi maa, jonne modernit tutkimusmatkailijat lähtevät etsimään uusia mahdollisuuksia koskemattomalla maaperällä. Sinne lähtevät etunenässä hiilineutraalikot ja wlan-agrit. Molemmat tarvitsevat radikaalien rohkaisua uuteen maahan siirtymisessä. Heidän perässään myös muut tulevat uuteen maahan. Hiilineutraalikot näyttävät tietä agrieläkeläisille ja hitaille kohtuullistajille. Hiilineutraalikot ja wlan-agrit vetävät mukaansa etnomaalaisia. (Katso kuvio 8.)

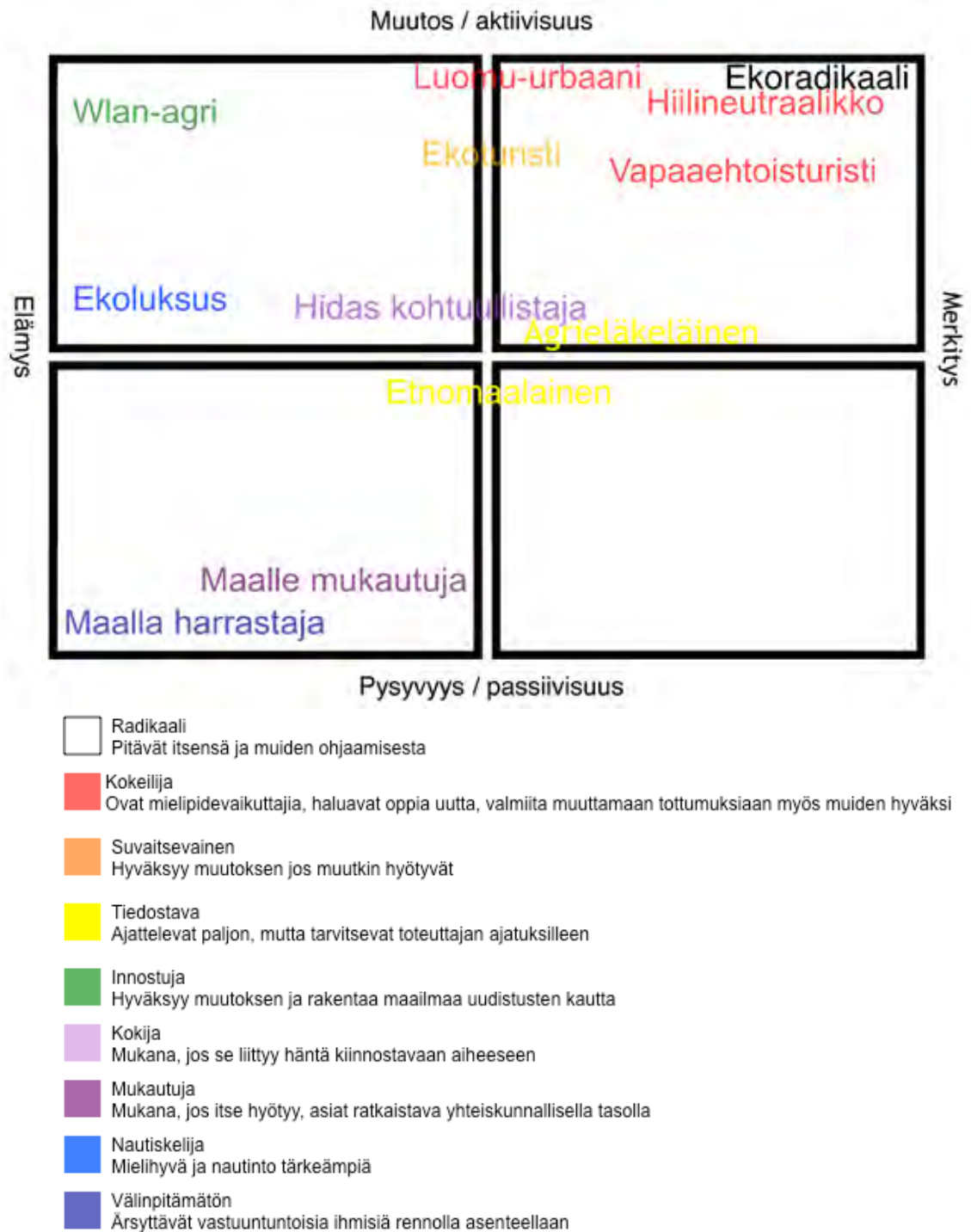
Maalle mukautujille maaseutu säilyy perinteisenä paikkana, eivätkä he tarvitse mitään suurta muutosta sinne muuttamiseen. Myös maalla harrastajille maaseutu edustaa melko perinteistä paikkaa viettää aikaa harrastuksen parissa. Kummatkaan ryhmät eivät tingi mukavuudestaan, ja autolla matkustetaan siitä huolimatta, mitkä ovat sen ympäristövaikutukset. Myös ekoluksus-kuluttajat viihtyvät maaseudulla melko perinteisesti omaa elämäntapaansa muuttamatta. Kakkosasunnolle mennään joka tapauksessa. Heillä on varaa maksaa ekologisesta kehityksestä ja he ovat kiinnostuneita sellaisen toimeenpanosta, mikäli se voidaan toteuttaa suhteellisen helposti. Luomu-urbaanit ovat muutoksen moottoreita kaupunkiympäristössä. He voivat olla mielipidevaikuttajia myös maaseudulla, mikäli ovat kiinnostuneita laajentamaan elämäntapaansa maaseutumaiseen ympäristöön.

Ekoturistit ovat suunnannäyttäjiä ja useassa kuluttajaryhmässä on piirteitä, jotka ovat valmiita omaksumaan heidän käyttäytymismallejaan. Esimerkiksi maalla harrastajat saattavat vaatia kohteelta liikkumismahdollisuuksia luonnossa ilman moottoriajoneuvojen häirintää. Nopeasti kehittyvä vapaaehtoisturistien joukko on asiakasryhmä, jotka eivät ole muutoksen moottoreita, mutta heidän tarpeensa kannattaa huomioida, mikäli haluaa omalle paikkakunnalleen kasvavaa matkailuliiketoimintaa. Ekoturistit ja vapaaehtoisturistit viitoittavat suuntaa uudelle maalle. Kehityksen tulee kulkea siten, että heidän ekologinen näkökulmansa tulee huomioitua. Siinä kehitetään hitaasta ja terveysvaikutteisesta elämänmuodosta pitkälle vietyjä palveluketjuja edellyttäen, että samalla viedään eteenpäin ekologisia energia- ja logistiikkavaihtoehtoja. Kaukaisen Suomen turismille ei ole muita vaihtoehtoja kuin rakentaa se kestäväälle pohjalle. Lyhyellä tähtäimellä Suomessa hyödyttään Venäjän lisääntyvästä epäekologisesta harrastusturismista. Pitkällä tähtäimellä globaalisti lisääntyvän ekoturismin mahdollisuus menetetään Venäjälle, mikäli sitä ei itse käytetä hyväksi. Venäjällä nimittäin on tilaa ja luontoa yllin kyllin toteuttaa ekoturismia ekotehokkaasti tulevaisuudessa, kun teknologia kehittyy.

Kuvio 8. Edelläkävijäkultuttajien suhtautuminen yhteiskuntavastuuseen ja maaseudun muutosaktiivisuuteen.

Kuviossa 9 käydään läpi maaseudun tulevaisuuden kuluttajaryhmien asenne yhteiskuntavastuuseen ja muutosaktiivisuuteen. Radikaalit ovat toimeenpanijoita ja he vievät maaseudun vastuulliseen muutostarpeeseen liittyvää asiaa eteenpäin. Luomu-urbaanit ja hiilineutraalikot ovat mielipidevaikuttajia. Luomu-urbaani vaikuttaa kaupungissa kaupunkikulttuurin elämänlaadun parantamiseen ja luontevan yhteyden syntymiseen kaupungin ja maaseudun välille. Hiilineutraalikko mielipidevaikuttajana haluaa olla aktiivisesti mukana kehittämässä vastuullisuutta yhteiskunnassa haluttuun suuntaan ja rakentaa samalla maaseudulle omaa elämäänsä. Vapaaehtoisturisti on kiinnostunut tekemään vapaaehtoistyötä maaseudulla, mikäli puitteet on vastuullisesti toteutettu. Etnomaalaisia ja agrieläkeläisiä yhteiskuntavastuu kiinnostaa, mutta he tarvitsevat esimerkiksi radikaalin tai hiilineutraalikon toteuttamaan ajatuksiaan. Wlan-agri ei koe yhteiskuntavastuuta merkittäväksi syyksi maallemuuttoon. Ekoluksus ei aja muutosta, mutta mikäli se voidaan toteuttaa häntä miellyttävällä tavalla, hän on valmis olemaan muutoksessa mukana. Ryhmän passiivisimpia ovat maalle mukautujat ja maalla harrastajat. Maalla harrastajan mielenkiinnon kohde on muualla kuin yhteiskunnallisissa asioissa. Maalle mukautuja sopeutuu vastuulliseen muutokseen mikäli aiheesta säädetään laki.

Kuvio 9. Edelläkävijöiden asenteet ja yleinen maaseutuun liittyvä muutosvalmius

8 Uusien mahdollisuuksien maa

Maaseudun on uusiuduttava, jotta se kykenee vastaamaan nouseviin haasteisiin. Orastavalta näyttäviä mahdollisuuksia voidaan väheksyä tai ne jätetään huomioidatta. Havahdutaan vasta, kun joku muu on toteuttanut ajatuksen, joka ehkä joskus välähti omassa mielessä. Kysyntätekijät voivat muuttua yllättävän nopeasti, odottavalle kannalle jääminen on johtoaseman luovuttamista kilpailijoille.

8.1 Tutkimuksen onnistumisen arviointi maaseudun uusiutumisen kannalta

Maaseutu tulisi nähdä vanhoista rasitteista riippumattomana uudenlaisena mahdollisuutena. Keskittymällä vanhoihin kehityssuuntiin tai odottamalla ihmisten käyttäytymisen muutosta ei voida toimia proaktiivisesti. Fakta -lehdessä (Ofek & Wathieu, 2010) johtajia peräänkuulutetaan etsimään entistä avarakatseisemmin trendejä, koska reaktiivinen reagoiminen voi pahimmillaan vaarantaa yrityksen olemassaolon tarjoamalla kilpailijoille tilaisuuden muuttaa mullistavasti koko toimialaa.

Menestyksekkäiden trendien tunnistamisessa on tärkeää oivaltaa, että aluksi toisarvoisilta näyttävät kehityssuunnat voivat olla oleellisimpia liiketoiminnan uudistumisen kannalta. Edelläkävijäkuluttajien motivaatiotekijät sekä käyttäytymismallit kannattaa tunnistaa ja mieltää päätöksenteossa jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kulloinkin vain muutamat merkittävät trendit pystyvät muuttamaan kuluttajien asenteita, pyrkimyksiä ja käyttäytymismalleja. Trendien voiman laajuutta voidaan punnita analysoimalla niiden leviävyyspotentiaalia eri elämänalueilla. Niiden vaikuttavuutta pystytään arvioimaan pohtimalla, miten syvällisesti ihmisten käsitykset omasta yhteiskunnallisesta roolistaan ja omista tulevaisuuteen kohdistuvista odotuksistaan muuttuvat. Trendien ulottuvuudesta kertoo se, koskeeko ilmiö suurta kuluttajamäärää useilla markkinasegmenteillä. Lopuksi trendin kestävyttä mittaa se, tuleeko muutoksesta vallitseva kuluttajakäyttäytymisen muutostekijä pitkäksi ajaksi (Huomaatko tärkeät trendit, Fakta 10/2010).

Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa -trendianalyyseissa on otettu huomioon tehtyjen selvitysten, asiantuntijakyselyn ja edelläkävijähaastattelujen tulokset. Edelläkävijäkuluttajien haastatteluista saatiin näkemys kuluttajien keskuudessa nousevista käsityksistä. Maaseudun muutokseen liittyvä tarve jäsennettiin asiantuntijoiden mielipiteistä. Kun maaseudun uusiutumisen kannalta mahdollisia kehityssuuntia verrataan, kannattaa käsitteellistää se, miten laajasti luvuissa 3.1 sekä 3.2 esitetyt megatrendien ja ympäristötekijöiden muutokset tulevat vaikuttamaan ihmisten eri elämänalueille. Lisäksi tulisi ymmärtää, miten ihmisten odotukset (luvat 6.1 ja 6.2) maaseutuun tulevat muuttumaan. Luvussa 7.2 käsiteltiin edelläkävijäryhmiä, joiden avulla voidaan kartoittaa, kuinka suuresta kuluttajamäärästä uudella markkina-alueella on kysymys. Muutoksen pysyvyyttä voi kukin arvioida sen mukaan, kuinka pitkäaikaisena ongelmana väestön lisääntymisestä, raaka-aineiden riittämättömyydestä, saastuneesta elinympäristöstä, luonnon ylikuormittumisesta ja ihmisten pahoinvoinnista aiheutunut ongelma nähdään.

8.2 Maaseudun uusiutumisen kannalta punnittavat kehityssuunnat

Luvussa 3.1 todettiin, että eri yhteiskuntamallien liitokset ovat innovaatioiden maa-perää. Emme elä vielä merkitysyhteiskunnassa, vaan sen, tietoyhteiskunnan ja elämysyhteiskunnan rajapinnassa, jossa on edelleen teollisen yhteiskunnan rakenteet. On tärkeä kyetä näkemään nyky-yhteiskunnassa ilmenevät kielteiset kehityssuunnat ja ideoida kielteisten piirteiden torjumiseen liittyviä vaihtoehtoja. Tarvitaanko esimerkiksi jokaisessa ruokakaupassa elintarvikkeita fuusiokeittiön ruokalajeihin, vai olisiko järkevämpää myydä tuoretta ja puhdasta ruokaa, vaikka variaatiomahdollisuus ei olisi niin suuri?

Muutoksen tunnistamisessa on oleellista havaita myös kehittyvät vastatrendit. Maapallo urbanisoituu voimakkaasti, mutta yhdensuuntainen kehitys ei ratkaise väestön lisääntymiseen sekä puhtaan veden ja elintarvikkeiden riittävyteen liittyvää ongelmaa. Yhdensuuntainen kehitys ei myöskään ratkaise varsinkaan meillä länsimaissa nousevaa aktiivi-ikäisten ihmisten henkiseen pahoinvointiin liittyvää haastetta. Vaikka tämän hetken kehitys suosii urbanisaatiota, ympäristötekijöiden muutos tukee myös vastakaupungistumisen voimistumista (luku 5). Suomalaisella maaseudulla on uudistumisen paikka, mikäli se haluaa olla mukana kasvavassa kehityksessä.

Kuten luvussa 3.1.4 tuotiin esiin, ihmisillä on lisääntyvä tarve olla rakentamassa nykyistä arvokkaampaa elämää. Kun sosiaalisen median käyttö lisääntyy, merkitysyhteiskunnallinen kehitys saattaa tapahtua nopeammin kuin pystymme arvioimaan. Tätä kehitystä vahvistavat luvussa 4 esitetyt kuluttajakäyttäytymisessä tapahtuvat muutokset, joissa hyvinvointiin liittyvät yhteisölliset, ekologiset ja eettiset näkökohdat tuntuvat lisääntyvän. Maalle mukautujia ei nähdä varsinaisena edelläkävijäryhmänä maaseudun uudistumisen kannalta. He muuttavat maalle joka tapauksessa. He suhtautuvat myönteisesti maaseudun uudistumiseen, ja maaseudun hyvinvointi sekä ekologinen kehittyminen on lisäbonus, joka vahvistaa heidän muuttopäätöstään. Kun teollisen yhteiskunnan rakenne on Suomessa vielä vahva, on yleisessä keskustelussa mielekästä ohittaa muunlaisen yhteiskunnallisen kehityksen potentiaali. Alla olevassa erittelyssä esitetään erilaisia kehityssuuntia.

1. Maaseutu ehtymättömänä luonnonvarana

Tämä ei-toivottava kehityssuunta polveutuu teollisen yhteiskunnan logiikasta, jossa maaseutua hyödynnetään ehtymättömänä aarreaittana tilan ja runsaiden luonnonvarojensa vuoksi.

- + Suosii biotalouden toimintaympäristön kehittämistä.
- + Suosii lähiruoan toimintaympäristön kehittymistä.
- + Parantaa lyhyellä tähtäimellä taloutta ja aineellista hyvinvointia.
- Ei rakenna kestävyyttä.
- Ei lisää monipaikkaisuutta lisäämällä uudenlaisten yhteisöjen kiinnostusta maaseutumaiseen elämäntapaan.
- Painottuu aineellisen hyvinvoinnin lisäämiseen.

2. Maaseutu modernin tietotekniikan ja nopeasti kehittyvän haja-asutusalueen toimintaympäristönä

Tämä mahdollinen kehityssuunta rakentaa suomalaisesta maaseudusta modernia tietotekniikkavetoista haja-asutusaluetta. Kehityssuunta polveutuu teollisen yhteiskunnan, tietoyhteiskunnan ja elämysyhteiskunnan logiikasta. Siinä ekologiset näkökulmat seuraavat perässä, kun maaseutu kasvaa.

- + Lisää lyhyellä tähtäimellä maaseudun hyvinvointia.
 - + Suosii biotalouden toimintaympäristön nopeaa kehittämistä.
 - + Suosii lähiruoan toimintaympäristön kehittymistä.
 - + Lisää monipaikkaisuutta lisäämällä uudenlaisten yhteisöjen kiinnostusta maaseutumaiseen elämäntapaan.
 - Ei rakenna ekologista kestävyyttä, jos kehitys on liian nopeaa.
 - Nopeassa kasvussa hämärtyy aineellisen ja aineettoman hyvinvoinnin välinen painotus.
 - Ei lisää maaseudun hyvinvointia pitkällä tähtäimellä, kun kasvu on tapahtunut – luonnonvaroja hyödyntämällä.
-

3. Maaseutu kokeilevan yrityskulttuurin ja ekologisesti kestävä toiminnan ympäristönä

Tässä haluttavassa kehityssuunnassa maaseutu kehittyy ensisijaisesti siten, että se perustuu kestävyden kriteereihin. Siinä maaseudulle syntyvää uutta liiketoimintaa, luovaa taloutta, ekologista osaamista ja hyvinvointiosaamista sekä kestävä matkailua kehitetään samanaikaisesti.

- + Suosii biotalouden toimintaympäristön kehittämistä ja alan uusiutumista.
 - + Suosii lähiruoan toimintaympäristön kehittämistä ja alan uusiutumista.
 - + Lisää maaseudun hyvinvointia.
 - + Lisää eniten monipaikkaisuutta lisäämällä uudenlaisten yhteisöjen kiinnostusta maaseutumaiseen elämäntapaan.
 - + Rakentaa ekologista kestävyttä.
 - + Kasvu perustuu kestävyteen.
- Kasvu on hitaampaa, mikäli toimintaa ei organisoida tehokkaasti.

8.3 Maaseudun tulevaisuuden vetovoimatekijät

Sekä asiantuntija- että käyttäjähaastatteluihin perustuen kartoitettiin tulevaisuuden maaseudun vetovoimatekijät. Ne kerättiin taulukon 3 maaseudun kehittämisideoista ja luvussa 6.2 esitetyistä orastavista mahdollisuuksista tulevaisuuden maaseudulla.

1. Luonnonläheinen ja turvallinen asuinympäristö

Tulevaisuudessa maaseudun tulee olla paikka, jossa voi asua luonnonläheisesti idyllisessä maalaismiljöössä tuttujen ihmisten ympäröimänä. Asuinympäristön tulee mahdollistaa luonnosta nauttiminen ja harrastaminen.

2. Uudenlaiset yhteisöt

Kun maailman rajat häviävät, maaseudulle muodostuu uusyhteisöllisyyttä maailmankylä-ajattelun kautta, jossa eri kulttuuriset rajapinnat kohtaavat ja jakavat omaa osaamistaan sekä taitotietoaan. Omaleimaiset paikallisalakulttuurit ja yhteisöt liittyvät osaksi globaalia yhteisöllisyyttä. Virtuaalisuus auttaa rakentamaan tulevaisuuden yhteisöjä myös maalla, mutta lisäksi tarvitaan aitoja kohtaamisia ja yhdessä tekemistä.

3. Puhdas ravinto ja vesi

Ihmisillä on lisääntyvä tarve tietää ruoan alkuperästä ja kiinnostus lähi- ja luomuruokaan. Kun kiinnostus omavaraisuuteen lisääntyy, ihmiset haluavat päästä kasvattamaan turvallisempia elintarvikkeita. Puhdas vesi on Suomelle strateginen kilpailuetu.

4. Pohjoinen ilmasto ja puhtaus

Kriisien ja luonnon saastumisen vuoksi vähäasuttu ja luonoltaan monilta paikoin vielä puhdas pohjoinen pallonpuolisko lisää kiinnostustaan. Kun ilmasto lämpenee, pohjoinen viileämpi ilmanlaatu kiinnostaa etenkin turisteja.

5. Kestävän kehityksen mukaiset elinmahdollisuudet – liikkuminen ja energia

Ekologisten energiamuotojen tarve maaseudulla tulee lisäämään alueen vetovoimaa työpaikkojen muodossa. Maaseudulle tarvitaan asumismuotoja, jotka tukevat ekologista elämäntapaa.

Maaseudun pitkien välimatkojen vuoksi ekologista liikkumista, sekä julkisen että yksityisen liikenteen muodossa, pitää kehittää. Nyt esimerkiksi kaupunkilaiset pitävät maaseudun elämäntapaa sekä sen pitkiä etäisyyksiä ja energiasyöppöjä asuntoja täysin kestävän kehityksen vastaisina.

6. Paikallisuuden ja kulttuurin kunnioittaminen

Paikallisen kulttuurin, tapojen, ruokien ja arkkitehtuurin tulisi näkyä nykyistä selvemmin maaseudulla. Kulttuurin kunnioittamisen täytyy näkyä alueen hoitamisessa, talojen kunnostamisessa ja toimivasta jätehuollossa. Kulttuurin kunnioittamiseen kuuluu myös luonnon arvostaminen.

7. Teknologian mahdollistamat uudenlaiset työmahdollisuudet

Toimivat tietoliikenneyhteydet sekä uusi teknologia, kuten 3D-mallinnus, avaavat maaseudulle uudenlaisia palvelu- ja työmahdollisuuksia. Maaseutu vetää puoleensa etenkin luovia aloja, jotka tarvitsevat ympärilleen tilaa ja väljyyttä. Maaseutu voi olla tulevaisuudessa erilaisten luovien alojen toimipaikka.

8. Turistien toiveet huomioiva maaseutu

Suomalaiset haluavat tulevaisuudessa lähimatkailla. Maksukykyisimmät turistit tulevat kuitenkin ulkomailta. Suomen syrjäinen sijainti ei kannusta pikamatkailuun, vaan ulkomaalaisille turisteille tulee kehittää matkailupalveluja ja kohteita, joissa viihdytään pitkään. Paikallisen omaleimaisuuden, kulttuurin, luontoyhteyden ja hyvinvointinäkökulman yhdistäminen matkailupalveluihin, joissa on huomioitu vastuulliset, teknologiset ja ekologiset näkökulmat, houkuttelevat lisääntyvää ekoturismia. Lisäksi maaseudulle pitäisi lisätä polkupyöräreittejä, jotka mahdollistaisivat sikäläiseen elämäntapaan tutustumisen verkkaisemmalla rytmillä.

9. Kokeilu ja omavarainen elämä

Tietotekniikka helpottaa tuotantoketjujärjestelmien rakentamista. Luomuviljelijät ja energiaomavaraiset taloudet voivat muodostaa osuuskuntia ja rakentaa jatkojalostuksen toimivia ketjuja, jotka mataloittavat uudenlaisen yrittäjyyden kynnyksiä.

10. Hidas elämäntapa

Maaseudun kaupunkielämää hitaampi elämänrytmi, väljyys, hiljaisuus ja puhtaus ovat tulevaisuuden luksusta. Maaseudulla on tilaa ja mahdollisuus harrastaa rauhassa. Meillä ei ole kuitenkaan varaa menettää aktiivi-ikäisiä hitaaseen elämään, vaan maaseutu pitäisi nähdä voimavarana, joka mahdollistaa joustavan työn.

Hidas elämäntapa suosii tulevaisuuden turismia. Meillä on olemassa kulttuuriset rakenteet hitaaseen turismin tilaan, hiljaisuuden, pimeyden, vuodenaikojen vaihtelun ja puhtaan luonnon vuoksi.

11. Maaseutu voimaannuttavana nuorten oppimis- ja terveydenhoitoympäristönä

Suomalainen korkealaatuinen opetus yhdistettynä luontoon, ekologiseen ajatteluun, eri-ikäisten yhteisoppimiseen, liikuntaan, taiteeseen ja luovaan yrittämiseen saattaisi olla mielenkiintoinen yhdistelmä. Tulevaisuuden erityislukio tai -opisto sopisi hyvin maaseutuympäristöön, ja se voisi toimia osana kansainvälisten erityiskoulujen yhteistyöverkostoa.

Maaseutu voisi tarjota nuorille syrjäytymiskiarteessä oleville mahdollisuuden tarttua uudenlaiseen elämään. Esimerkiksi tunnetaitovalmennusta pystyttäisiin soveltamaan nuorten maaseudulle sopeutumisessa.

12. Maaseutu viihdekeskuksena

Maaseudulle tarvitaan edelleen valmiita lomakeskuksia, palvelukonsepteja ja lomaosakkeita. Olisi sääli, mikäli kaikki lomakeskukset toteutettaisiin samantyyppisellä konseptilla. Raivaamisen kulttuurista pitäisi päästä ennallistamaan ja paikallista omaperäisyyttä sekä sitä kautta historiaa uudistamaan kehitykseen. Alueen vetovoimatekijöitä kirkastamalla joudutaan pohtimaan entistä syvällisemmin, mikä on alueen kiehtovuus ja uutuusarvo pitkällä tähtäimellä. Näin maaseudun turismi kehittyy samanaikaisesti kestäväälle pohjalle.

Sitran selvityksiä 52

Taulukko 3. Käyttäjäkyselyn mukaan maaseudun kehityksen kannalta tärkeimmät tekijät.

<p>1. Kestävät energiaratkaisut ja monimuotoisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> Uusiutuvan energian käyttöönotto Ekomerkityn sähkön käyttö maataloudessa Energiahuollon hajauttaminen Luonnonvarojen jatkojalostus kestävän kehityksen periaatteiden mukaan Monimuotoisuuden huomioiminen luonnonmukaisten viljelymenetelmien ja metsien jatkuvalla erirakenteiskasvatuksella 	<p>6. Paikallisuus ja perinteet</p> <ul style="list-style-type: none"> Paikalliset "oppaat" kertomaan paikkakunnasta, nähtävyyksistä ja tarjoamaan paikallista ruokaa Perinteiden jatkaminen isovanhemmilta lapsenlapsille; ylpeys omista juurista Todellisia idyllisiä maalaiskyliä on vaikea löytää, aitoa maalaistunnelmaa löytyy vain mautilojen yhteydessä 	<p>11. Edelläkävijyyden rakentaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Edelläkävijäkoulujen luominen maaseudulle; koulujen panostus ekologisuudessa, luonnontieteessä ja kansainvälisissä projekteissa osana laadukkaiden kyläkoulujen kansainvälistä verkostoa Ei-kaupallisten toimijoiden yhteisten paikkojen kehittäminen – Maaseudun Kaapelitehdas Hyvinvoinnin ja terveyden edelläkävijyyteen tähtäävät toiminnot
<p>2. Ekologisen autokulttuurin ja joukkoliikenteen kehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Logistiikan ja liikenneyhteyksien kehittäminen Ekologisen autokulttuurin edistäminen Mobiiliin palveluyksikköjen kehittäminen Julkisen liikenteen edullisuus ja saatavuus sekä käytön tukeminen Järjestäytyneempää kimpakkyytöimintää 	<p>7. Tilan ja infran potentiaali sekä huolenpito</p> <ul style="list-style-type: none"> Arkkitehtuuri, kaavoitus ja maisemanhoito esteettisemmiksi Tila nähtävä potentiaalinal Yleisestä infrastruktuurista, kuten teistä ja jätteistä, huolehtiminen Rahoitusta vanhojen, perinteisten rakennusten kunnostukseen esim. turisteja varten Rakennusten tulisi olla linjassa ympäröivän luonnon kanssa 	<p>12. Uusi työympäristö ja työnkuva</p> <ul style="list-style-type: none"> Verkossa tapahtuvan työn rinnalla maanläheisempi tulonlähde, esim. osuuskunta, joka tuottaa pienimuotoisesti ruokaa Paikallinen tila, jossa eri alan ammattilaiset voivat työskennellä ja olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa
<p>3. Ihmiset mukaan kehitystyöhön ja maaseudun saavutettavuus</p> <ul style="list-style-type: none"> Ihmisten ottaminen mukaan omaan ympäristöön liittyvään ideointiin Asukkaille yhteisiä tiloja Kestävien työpaikkojen luominen Nuorten kannustaminen maaseudulle palaamiseen koulujen jälkeen Huolenpito ikääntyvästä Uusien asukkaiden vastaanottaminen Euroopan ruuhka-alueilta Turismin kehittäminen tulevaisuuden tarpeisiin Saavutettavuus ja helpompi lähestyttävyyys 	<p>8. Paikallistalouden kehittäminen ruoka- ja energia-omavaraisuudella</p> <ul style="list-style-type: none"> Paikallistalouden kehittäminen ruoka- ja energiaomavaraisuudella sekä lähipalveluilla Lupauksen lunastaminen puhtaista elintarvikkeista Lähikauppakettujen avaaminen paikallisille tuotteille Avoimempia maatiloja; tuotteiden ostaminen suoraan tilalta (farm shops) Laadukkaita suomalaisia lähiruokaravintoloita ja -kahviloita (paikallinen ruoka, viinit jne.) Lähiruoan tuotannon ja jakelun tehostaminen, kotimaisen ruoan kunnioitus ja markkinointi 	<p>13. Yhteisöllisyyden ylläpitäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Säännöllisiä yhteisiä tapahtumia ja illanistujaisia kyläläisille, esim. grillausiltoja, tarpeettomien tuotteiden kierrätyspäiviä tai kädentaitojen tai tiedon jakamista ja auttamista tai palveluksia ilman maksua Tapahtumia ylläpitämään solidaarisuutta yhteisön kesken Tapahtumia kaduilla ja toreilla Vieraiden kulttuurien edustajille mahdollisuus jakaa tietoa omasta kulttuuristaan ja sen ruokaperinteistä, jakaa ajatuksia suomalaisten kanssa. Cultural exchange -tapahtumia maaseudulle (kulttuurien välistä vuorovaikutusta maaseuduilla)
<p>4. Etätöiden toimimisen edellytykset</p> <ul style="list-style-type: none"> Toimiva laajakaistayhteys Toimiva laajakaistayhteys etätöiden mahdollistajana Etätö houkuttelevammaksi palveluja edistämällä ja työhuonevähennystä suurentamalla Verkostoituminen 	<p>9. Läpinäkyvä, yrittäjyyteen kannustava politiikka</p> <ul style="list-style-type: none"> Läpinäkyvyys poliittisessa päätöksenteossa siten, että ymmärretään, mitä tehdään Yrittäjyyteen kannustava työllistämispoliittikka Aluenäkökulman huomioiminen päätöksenteossa esim. työn joustavuuden suhteen 	<p>14. Saavutettavissa olevat palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Terveyspalvelut oltava helposti saatavilla Kauppa- ja kirjastoautot syrjäseuduille Lähin kauppa ei saa olla yli 15 km:n päässä. Sähköiset palvelut voisivat vähentää pitkien ajomatkojen tarvetta.
<p>5. Ympärivuotiset paikalliset tapahtumat</p> <ul style="list-style-type: none"> Enemmän kyläjuhlia ympäri vuoden kuten muissa Euroopan pienissä kylissä Toritapahtumia, viihdettä ja teemapäiviä (viini, kesä, kylän syntymäpäivät, paikallisia tuotteita jne.) 	<p>10. Luonto ja siellä harrastaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Suomen valtteja luonnon rauhallisuus ja puhtaus Luonnossa paljon harrastusmahdollisuuksia, mm. sienestys, marjastus, metsissä kävely ja järvistä nauttiminen; ulkoiluharrastuksia koko perheelle 	

■ Maaseudun edelläkävijät ■ Turistit, maahanmuuttajat ■ Kaupunkilaiset edelläkävijät

8.4 Maaseudun uudistuvat roolit

Luvun 8.3 Maaseudun vetovoimatekijöistä kehitettiin edelleen maaseudun tulevaisuuden rooleja sekä niihin liittyviä kehityshaasteita.

1. Ekologisen elämäntavan ja hyvinvoinnin mahdollistaja

Tulevaisuuden maaseutumaisessa ympäristössä voi asua luonnonläheisessä idyllisessä maalaismiljöössä tuttujen ihmisten ympäröimänä. Asuinympäristö mahdollistaa luonnosta nauttimisen ja luonnossa harrastamisen. Ekologinen elämäntapa hyödyntää uusiutuvaa energiaa ja tukee joukkoliikennettä, sähköautoilua sekä paikallista ruokatuotantoa. Tehokas verkkoliikenneinfrastruktuuri on modernin ekologisen elämäntavan edellytys.

Haaste:

- Kriisien ja luonnon saastumisen vuoksi harvaan asuttu ja luonnonlaatuun monilta paikoin vielä puhdas pohjoinen pallonpuolisko lisää kiinnostustaan.
- Kun puhdas vesi vähenee maapallolla, on järviemme puhdas vesi strateginen kilpailuetu. Monimuotoisuus ja luonnonvarainen elämä eivät saa jäädä tuotannollisen kehityksen jalkoihin.
- Erämaaluonto toimii kaupunkien ja kehittyvän maaseutualueen keuhkoina. Ihmisten hyvinvointi maaseutumaisessa ympäristössä perustuu toimivaan sekä ekologiseen infrastruktuurin ja luonnonvarojen hyödyntämiseen kestäväällä tavalla.

Tulevaisuuden vastuulliset kuluttajaryhmät – hiilineutraalikit, agrieläkeläiset, hitaat kohtuullistajat, etnomaalaiset ja ekoluksuskuluttajat – muodostavat potentiaalisen haja-asutus populaation. Heidän toiveisiinsa kannattaa ensisijaisesti panostaa, koska he houkuttelevat muut ryhmät mukanaan. Kun ilmasto lämpenee, pohjoinen, viileämpi ilmanlaatu kiinnostaa etenkin turisteja. Myös turistien toiveisiin kannattaa vastata, koska heidän vaatimuksestaan maaseudun palvelut kehittyvät.

2. Luova ja vapauttava työympäristö

Tilan tuntu ja vapaus vaikuttaa omaan elämään näyttäytyvät kiehtovana kaikille ryhmille. Suomen maaseudulla on vahvat kulttuuriset rakenteet perustuen omaperäiseen paikalliseen luovuuteen ja erilaisiin moderneihin paikallisalakulttuureihin. Kehittyvä teknologia tulee lisäämään uudentyyppistä paikallisuutta, joka vahvistuu antiglobalisaation ja ekologisen liikehdinnän kautta. Ymmärrys siitä, että syrjäseudutkin voivat tuottaa globaalisti kiinnostavaa, omaperäistä, taloudellisesti kannattavaa sekä tekijöitään henkisesti palkitsevaa työtä, lisääntyy menestyvien edelläkävijöiden välityksellä, joista esimerkkejä luvussa 6.2.

Haaste:

- Paikallisten alakulttuureiden erityyppisyyteen ja omaperäisen paikallisen luovuuteen perustuen voidaan kehittää alueelta kumpuavaa uudenlaista liiketoimintaa.

Kehittyvästä luovasta paikalliskulttuurista ovat kiinnostuneita etupäässä wlan-agrit, agri-eläkeläiset, luomu-urbaanit, mutta myös etnomaalaiset, vapaaehtoisturistit sekä ekoturistit.

3. Uutta teknologiaa soveltava työympäristö

Toimivat tietoliikenneyhteydet sekä uusi teknologia avaavat uudenlaisia palvelu- ja työmahdollisuuksia maaseudulle. Esimerkiksi 3D-teknologia tulee muuttamaan mallikappaleiden valmistamista siten, että työ voidaan tehdä siellä, missä se on kustannustehokkainta. Maaseutu voi tulevaisuudessa olla monenlaisten luovien alojen kohtauspaikka. Etätyö tuskin yksin mullistaa maaseudulle muuttamista, mutta työn liikkuvuus tuntuu kiinnostavalta mahdollisuudelta yhdistää työ ja vapaa-aika.

Haaste:

- Maaseudulle tulee kehittää nykyistä toimivampaa joukkoliikennettä ja ekologista liikkumista liikkuvaa työtä varten, sillä ekotehokkuustavoitteisiin on muuten vaikea päästä.
- Toimivat etätyömahdollisuudet ovat maaseudun kehittymisen edellytys uutta teknologiaa soveltavassa työympäristössä.

Maalle muuttamisesta kiinnostunut luova luokka tarvitsee tilaa ympärilleen. Tutkimuksessamme wlan-agrit edustavat tätä ryhmää. Tällä ryhmällä työ yhdistyy vapaa-aikaan. Arkkitehdit, mainostoimistot, suunnittelutoimistot, sisällöntuottajat ja musiikkistudiot käyttävät jo nyt työssään IT-teknologiaa. Muutto maaseutumaiseen ympäristöön tarjoaa entistä vapaamman tekemisen ja kokeilemisen.

4. Kokeilevan omavaraistalouden ympäristö

Niukkenevat luonnonvarat, raaka-aineiden kallistuminen ja puute puhtaista elintarvikkeista ovat haasteita, joihin pitäisi löytää nopeita ratkaisuja. Ihmisillä on lisääntyvä tarve tietää ruoan alkuperästä. Kiinnostus lähi- ja luomuruokaan lisääntyy. Tuotteiden jatkojalostus on vaihtoehto maanviljelylle. Omavaraisuuden kiinnostuksen myötä ihmiset haluavat päästä tuottamaan energiaa tai kasvattamaan turvallisempia elintarvikkeita itse tai yhteisön osana. Tulevaisuudessa tullaan näkemään omavaraisenergiaa tuottavia yhteisöjä, jotka myyvät energiaa suurille yhtiöille. Tietotekniikan kehittyminen tulee helpottamaan tuotantoketjujärjestelmien rakentamista. Luomuviljelijät ja energiaomavaraiset taloudet muodostavat osuuskuntia ja rakentavat toimivia ketjuja, jotka mataloittavat uudenlaisen yrittäjyyden kynnyksiä.

Haaste:

- Maaseutuyrittämiseen, lähi- ja luomuruokaviljelyyn, energiakokeiluihin ja ylipäättään kokeilevaan yrityskulttuuriin pitäisi yhteiskunnan taholta luoda kannustavaa ilmapiiriä.

Hiilineutraalikot, hitaat kohtuullistajat, luomu-urbaanit ja agrieläkeläiset ovat ryhmiä, joita kiinnostaa kokeileva omavaraistalous. Ekoturistit ja vapaaehtoisturistit matkustavat mielellään kohteisiin, joissa toteutetaan uudenlaisen omavaraistalouden kokeiluja.

5. Paikalliskulttuuria kunnioittava ympäristö

Paikallisen omaleimaisuuden, kulttuurin, luontoyhteyden ja hyvinvointinäkökulman yhdistäminen matkailupalveluihin, joissa on huomioitu vastuulliset, teknologiset ja ekologiset näkökulmat, houkuttelevat lisääntyvää ekoturismia. Myös suomalaiset haluavat tulevaisuudessa lähimatkailla. Maksukykyisimmät turistit tulevat kuitenkin ulkomailta. Suomen syrjäinen sijainti ei kannusta pikamatkailuun, vaan ulkomaalaisille turisteille tulee kehittää matkailupalveluja ja kohteita, joissa viihdytään pitkään. Maksukykyisten turistien näkökulmat kannattaa ottaa huomioon. Silloin ei kannata mennä sieltä, missä aita on matalin, sillä tekoaitoudesta ja viherpesusta jää heti kiinni.

Suomalaiset uskovat yksioikoisesti uuden tekniikan mahdollisuuksiin, ja sen perusteella hävitetään arvokasta historiaa ja kulttuurimaisemaa. Omasta historiasta pitää olla aidosti ylpeitä – se ei ole häpeä.

Haaste:

- Kulttuurin kunnioittamisen täytyy näkyä alueen hoitamisessa, talojen kunnostamisessa ja toimivassa jätehuollossa.
- Kulttuurin kunnioittamiseen kuuluu myös luonnon arvostaminen.
- Paikallisen kulttuurin, tapojen, ruokien ja arkkitehtuurin tulisi näkyä entistä selvemmin maaseudulla. Paikalliset traditiot, omaleimaisuus, ruokakulttuuri ja tuoksut ovat osa maaseutumaisesta elämäntapaa.
- Elämäntapa saisi näkyä maaseudun arjessa palveluina, kokemuksina ja jopa ihmisten tapana käyttäytyä. Sen tulisi välittyä jo ensimmäisessä kosketuksessa, kun vieras käy paikkakunnan tai yrityksen Internet-sivuilla.

Agrieläkeläisiä, etnomaalaisia, luomu-urbaaneja ja ekoluksuskuluttajia vetää puoleensa omaleimainen paikalliskulttuuri. Paikallisuudesta kiinnostuneet ekoturistit kannattaa nähdä potentiaalina, sillä kuuntelemalla heidän toiveitaan maaseudun palvelut kehittyvät. Etenkin luomu-urbaaneja voidaan saada kulttuurimyönteisyyden kautta houkutelua pysyvämmiin maaseudulle.

6. Monikulttuurisen osaamisen kehittämisympäristö

Kun maailman rajat häviävät, maaseudulle muodostuu uusyhteisöllisyyttä maailmankylä-ajattelun kautta, jossa eri kulttuuriset rajapinnat kohtaavat ja jakavat omaa osaamistaan sekä taitojaan. Virtuaalisuus auttaa rakentamaan tulevaisuuden yhteisöjä myös maalla, mutta sen lisäksi kaivataan aitoja kohtaamisia ja yhdessä tekemistä.

Ymmärrys elämän kiertokulusta kuuluu jokaisen sivilisaation ominaispiirteisiin. Eri kulttuureilla on omia reseptejä merkityksellisen elämän löytämiseen maaseudulla, kuten luvun 5.2 vietnamilaisesimerkissä kerrottiin. Eri kansakunnilta voisi oppia kestävään elämäntapaan liittyviä toimintatapoja. Japanilaiset ovat tarkkoja materiaalin käytössä, norjalaiset ja sveitsiläiset osaavat liikkua luonnossa, eteläeurooppalaiset hallitsevat modernin kaupallisuuden sekä kulttuurin varjelemisen yhdistämisen, ja Amerikan intiaaneilta voitaisiin oppia kokonaisvaltaista maanviljelyskulttuuria.

Haaste:

- Maailmankyläajattelua pystytään soveltamaan laajemmin perinteisten taide- ja musiikkiyhteisproduktioiden rinnalla. Esimerkiksi kestävää luonnonvarataloutta sekä metsä- ja ruoantuotantoalan erityisosaamista on mahdollista kehittää edelleen monikulttuuristen yhteisproduktioiden avulla.
- Maaseudulla voisi toimia kansainväliseen yhteistyöverkostoon kuuluvia kouluja ja opistoja, joissa suomalainen korkealaatuinen opetus yhdistyy ekologiseen ajatteluun, taiteeseen, luontoon ja liikuntaan.

Etnomaalaiset ovat ryhmä, jolla on edellytyksiä kehittää monikulttuurista osaamista maaseudulla. Monikulttuurisesta tekemisestä kiinnostuvat myös muut kuluttajaryhmät, kuten wlan-agrit, hiilineutraalikot, agrieläkeläiset, luomu-urbaanit sekä ekoturistit ja vapaaehtoisturistit.

7. Viihde- ja vapaa-ajan keskus

Maaseutu merkitsee monille harrastuspaikkaa ja viihtymistä. Maaseudulle tarvitaan edelleenkin valmiita lomakeskuksia, palvelukonsepteja ja lomaosakkeita. Nykyiset hiihtokeskukset muistuttavat toisiaan ja kilpailevat keskenään. Pelkän alueiden rai-vaamisen asemasta myös vanhoja keskuksia kannattasi erilaistaa ja kunnostaa sekä rakentaa niiden historialliseen viitekehykseen soveltuvia loma-alueita.

Haaste:

- Alueen vetovoimatekijöitä kirkastamalla joudutaan pohtimaan entistä syvällisemmin, mikä on alueen kiehtovuus ja uutuusarvo pitkällä tähtäimellä. Näin kestävyysajattelu tulee osaksi aluekehitystä.

Ekologisuus ja vastuullisuus soveltuvat myös viihdekeskusten rakentamiseen. Paikallista kulttuuria tukevat hiilineutraalit tai ekotehokkaat lomakeskukset saavat asiakkaitaan kasvavan ekoturistien joukon maalla harrastajien lisäksi.

8. Hitaan elämäntavan mahdollistaja

Maaseudun kaupunkielämää hitaampi elämänrytmi, väljyys, hiljaisuus ja puhtaus ovat tulevaisuuden luksusta. Maaseudulla on tilaa ja mahdollisuus harrastaa rauhassa. Suomessa on olemassa kulttuuriset rakenteet hitaaseen turismiin tilan, hiljaisuuden, pimeyden, vuodenaikojen vaihtelun ja puhtaan luonnon vuoksi. Monet haaveilevat sapattivapaasta tai osa-aikatyöstä. Ei ole varaa menettää aktiivi-ikäisiä hitaaseen elämään, vaan maaseutu pitäisi nähdä voimavarana, joka mahdollistaa joustavan työnteon.

Haaste:

- Hidasta elämäntapaa toteuttava tarvitsee tehokkaan tietoliikenneyhteyden voidakseen tehdä työtä maalta käsin.
- Myös toimiva joukkoliikenne sekä mahdollisuus päästöttömään autoiluun kiinnostavat.
- Hiljaisuus ja aitous eivät ole itsestäänselvyksiä kaikille, ja monessa yhteiskunnassa ihminen on kadottanut luontoyhteyden sekä aitouden kokemuksen. Maksukykyisiä turisteja saattaisi kiinnostaa hitaaseen elämäntapaan ja aitouden kokemiseen valmentautuminen asiantuntija- ja palvelutyön avulla.

Hitaat kohtuullistajat ovat kiinnostuneita joustavan työn tekemisestä. Ekoturisteja ja agri-eläkeläisiä kiehtovat ylipäättään hidas elämäntapa ja sen ympärille rakentuvat hyvinvointi- ja terveyspalvelut. Maalle mukautujankin motivaatio maallemuuttoon on usein kaupungin kiireestä pois pääseminen.

9. Voimaannuttava oppimis- ja terveydenhoitoympäristö

Tulevaisuuden elinikäisen oppimisen keskus, erityislukio tai -opisto voisi olla maaseudulla. Suomalainen korkealaatuinen opetus yhdistettynä luontoon, ekologiseen ajatteluun, eri-ikäisten yhteisoppimiseen, liikuntaan, taiteeseen ja luovaan yrittämiseen saattaisi olla mielenkiintoinen yhdistelmä.

Nuoret joutuvat syrjäytymiskiarteeseen yhä varhaisemmassa vaiheessa. Maaseutu tarjoaisi heille mahdollisuuden tarttua uudenaikaiseen elämään. Luonnosta oppimalla ja asiantuntijan avulla sopeutumiskoulutuksessa voidaan soveltaa esimerkiksi tunte- taitovalmennukseen liittyviä menetelmiä.

Haaste:

- Maaseutu uudenaikaisena oppimis- ja terveydenhuoltoympäristönä tarvitsee päättäjiltä kokonaan uudenlaista ajattelua.

Vapaaehtoisturistit saattaisivat olla kiinnostuneita oppimaan uusia taitoja voimaannuttavassa työ- ja oppimisympäristössä. Elinikäisen oppimisen keskuksen opiskelijoina voitaisiin hyvinkin nähdä agrieläkeläisiä. Korkeatasoiset terveydenhoito- tai oppimiskeskukset voisivat toimia kokonaan uudenlaisen terveydenhoitoturismien vetonauloina.

8.5 Millaisia jatkotutkimushaasteita analyysi on tuonut?

- Työ vie suuren osan ihmisten elämästä. Voitaisiinko siis löytää ratkaisuja, joilla työ ja läheisten ihmisten tärkeys saataisiin yhdistettyä joustavasti? Voitaisiinko tutkimusta suunnata esimerkiksi siihen, miten yhteisön hyvinvointia voitaisiin parantaa lisäämällä läheisten yhteistä aikaa ja helpottamalla läheisten läsnäoloa sekä saatavuutta? Olisiko katse suunnattava uuden teknologian ja palveluiden luomiin mahdollisuuksiin, vai pitäisikö pyrkiä lisäämään enemmän perinteisiä malleja, kuten lasten hoitaminen mummolassa?
- Maaseutu tulevaisuuden työntekopaikkana kiinnostaa etätöiden ja kehittyvän teknologian vuoksi. Tulevaisuuden työnkuvaa maaseudulla pitäisi tutkia tarkemmin. Mitä mahdollisuuksia maaseutu voisi antaa hyvin koulutetuille ihmisille, jotta kiinnostus siellä asumiseen ja yrittämiseen tai työskentelyyn lisääntyisi? Mitä mahdollisuuksia etätö luoo, ja miten se tulisi toteuttaa toimivasti? Mitä mahdollisuuksia voisivat tarjota esimerkiksi palvelut, jotka helpottaisivat yrittäjien verkottumista ja heidän yhteistyömahdollisuuksien löytämistä?
- Maaseudun ihmiset käyttävät palveluja lähinnä arki-iltapäivisin ja viikonloppuaamuisin. Tutkimusta voisi tehdä palveluiden nykytilasta pienillä paikkakunnilla. Voisi kartoittaa niiden ongelmia, mahdollisuuksia ja tulevaisuudenkuvia. Olisiko palveluiden aukioloajoissa palattava entiseen 9–17-aikatauluun vai jaettava aukioloaikoja asiointimäärän mukaisesti? Millaisia ovat tulevaisuuden palvelut pienillä paikkakunnilla, ja millaisia mahdollisuuksia esimerkiksi monipalvelupisteet ja liikkuvat palvelut tarjoaisivat?
- Älykkään liikenteen ja vaihtoehtoisten, päivärytmiin sidottujen, liikennetarkaisujen tutkiminen ja kehittäminen maaseudulle ovat avainasemassa, kun pohditaan tulevaisuuden joukkoliikennettä.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

- Aaltonen, J. Pienten vienti kasvoi, suurten laski alkuvuonna. HS 18.6.2010.
- Ahola, E., Palkamo, A. 2009. Megatrendit ja me. Tekes. 255/2009.
- Zuboff, S., Maxmin, J. 2002. The Support Economy. New York: Penguin Books
- Beyer, H., Holzblatt, K. 1998. Contextual Design: Defining Customer – Centered Systems. San Francisco: Icon Morgan Kaufmann Publishers, Inc.
- Castells, M. 1996. The rise of the network society. 2. painos. Vol. 1. London: Blackwell publishers.
- Castells, M. 1997. The power of identity. 2 painos. Vol. 2. London: Blackwell publishers.
- Castells, M. 1998. End of millennium. 2. painos. Vol 3. London: Blackwell publishers.
- Forsell, J. 2009. Säästeliäs käy alessa tuhlaamassa. Tiede 1/2009, s. 16-17
- Florida, R. 2002. The Rise of the Creative Class: And How it's transforming work, leisure, community and everyday life. New York: Perseus Book Group
- Gould, J.D, Lewis, C. 1985. Designing for usability: Key Principles and What designers think. Communications of the ACM, Vol. 28, No 3; March 1985
- Himanen, P. 2010. Kukoistuksen käsikirjoitus. Juva: WS Bookwell Oy
- Hoffrén, J. Hyvinvoinnin seuranta vaatii uusia mittareita. Tieto & trendit. 7/2008
- Jensen, R. 1999. The Dream Society. New York: McGraw-Hill
- Kalmari, H., Kelola, K. 2008. Vastuullisen matkailijan käsikirja. Mondo
- Kelley, T. 2001. The Art of Innovation: Lessons in Creativity from Ideo, America's Leading Design Firm. New York: Doubleday.
- Neuvonen, A. 2010. Kuluttaminen –riittävätkö rahat ja kestäkö luonto? Futura, 1/2010, s. 72-77
- Nidumolu, R., Prahalad, C.K., Rangaswami M.R. 2009. Why sustainability is now the key driver of Innovation? Harvard Business Review 9/2009, p. 40-52
- Ofek, E., Wathieu, L. 2010. Huomaatko tärkeät trendit? 2010. Fakta 10/2010, s.58-64
-

Timonen, P. Arkiset haaveet –luontoharrastukset nautinnon lähteenä. 2009. Teoksessa Suomalainen vapaa-aika –Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Pine, J., Gilmore. J.H. 2007. Authenticity, what consumers really want. Harvard Business School Publishing.

Prahalad, C.K. 2004. Fortune at the Bottom of the Pyramid: Eradicating Poverty Through Profits. Wharton School Publishing.

Robért, K.H., Schmidt_Bleek. B., Aloiside, Larderl, J., Basile, G., Jansen J.L., Kuehr, R., Prince Thomas, P., Suzuki, M., Hawken, P., Wackernagel, M. 2002. Strategic Sustainable development -selection, design and synergies of applied tools. Journal of Cleaner Production, 10/2002, p. 197-214

Starke, L., Mastny. L. 2010. Maailman tila 2010. Washington, DC: Worldwatch institute.

TEKES(2008) Ihminen-talous-ympäristö. Valinnat tulevaisuuden rakentamiseksi. Tekes
Tilastokeskus (2010). Hyvinvointikatsaus 3 /2010

Zuboff, S, Maxmin, J 2002. The Support Economy. Penquin Books, New York.
Kottila (J. Rajala, 2010).

Mikä Mips? 2008. Suomen Luonto 2/2008.

Valtavaara, M. 2010. HS 22.8.2010

Victor kohtuuden asialla. 2010. HS 26.09.2010

Palveluihin teollisen ytimen kautta. HS 23.010.2010

Mökkeily kiinnostaa yhä useampaa suomalaista, Suur-Saimaa 5.6.2010

Guardian: Britanniassa aletaan mitata kansalaisten onnellisuutta. 2010. HS 15.11.2010

Artikkelit www-sivuilla

Downshifting kiinnostaa nuoria aikuisia. http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/03/downshifting_kiinnostaa_nuoria_aikuisia_1531710.html 23.03.2010.

Millä on sinulle merkitystä?

<http://www.aalto-setala.fi/cgi-bin/linnea.pl?document=00010001>

Lähde Suomesta Nokia!

http://www.tietoviikko.fi/kaikki_uutiset/article505897.ece 23.09.2010

Lapissa outokin on aitoa.

<http://www.talouselama.fi/uutiset/article169647.ece> 08.02.2008

Luovuuden luvattu maa.

<http://www.talouselama.fi/uutiset/article158414.ece> 28.04.2005

Taantuman jäljet pieniä Saksan luomumarkkinoilla. <http://www.luomu.fi/tietopankkiwp/taantuman-jaljet-pienia-saksan-luomumarkkinoilla/> 29.09.2010

Luomuketju –malli ketjun toimijoiden välisestä vuorovaikutuksesta. <http://www.luomu.fi/tietopankkiwp/luomuketju-malli-ketjun-toimijoiden-valisesta-vuorovaikutuksesta/#more-1864> 17.08.2010

Lähdeaineistona käytetyt www-sivut

http://www.kestavainnovaatio.fi/blog_fi.php
www.designforum.fi
www.worldwatch.org
www.reilukauppa.fi
www.dodo.org

Henkilökohtaiset tiedonannot

Hellström Eeva, johtaja, Sitra Maamerkit-ohjelma 12.03.2010
Heinonen Sirkka, professori, Turun kauppakorkeakoulu Tulevaisuuden tutkimuskeskus, 24.08.2010
Korhonen Janne, project manager, S.E.O.S Design Oy 10.10.2008
Pantzar Mika, akatemiattutkija, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu 11.06.2010
